

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΥΓΕΙΑΣ

**Σχολικός και Διαδικτυακός Εκφοβισμός και οι Επιπτώσεις
στη Ψυχική Υγεία των Εφήβων**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Λαμπρινή Λαχανιώτη

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:
Μ. Σπυριδάκης, Επίκουρος Καθηγητής, Επιβλέπων
Μ. Φεφές, Επίκουρος Καθηγητής
Η. Κουτσούκου, Διδάκτωρ

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2013

Copyright © Λαμπρινή Λαχανιώτη, 2013.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας. Εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

*Στο σύζυγό μου Άγγελο,
τους γονείς μου και τα αδέρφια μου*

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ε.Ψ.Υ.Π.Ε: Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του παιδιού και του Εφήβου

Η.Π.Α: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Ο.Η.Ε: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ε.Π.Ι.Ψ.Υ: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής

Ε.Ε: Ευρωπαϊκή Ένωση

UK: United Kingdom

EUCPN: European Crime Prevention Network

CRC: Convention on the Rights of the Child

ECOSOC: Economic and Social Council

TCP/IP: Transmission Control Protocol/Internet Protocol

Δ.Κ.Δ: Δίκτυο Κοινωνικής Δικτύωσης

Η/Υ: Ηλεκτρονικός Υπολογιστής

Π.Δ: Προεδρικό Διάταγμα

N.: Νόμος

EU: European Union

SMS: Short Message Service

MMS: Multimedia Messaging Service

Μ.Ε.Υ: Μονάδα Εφηβικής Υγείας

Δ.Δ.Σ.: Δυσλειτουργική Διαδικτυακή Συμπεριφορά

Π.Ο.Υ: Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

ICD: International Classification of Diseases

Α.Ε.Ι: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

Τ.Ε.Ι: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

Ι.Ε.Κ: Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης

MSA: Metropolitan Statistical Area

FB: Facebook

μ.ο: Μέσος Όρος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ηλείας (στον Δ/ντη Κο Βένδρα Γεώργιο και την Προϊσταμένη Κα Αντζουλή Ευγενία), στους Διευθυντές/τριες και καθηγητές των σχολείων που επισκέφτηκα και με δέχτηκαν, για την άψογη συνεργασία μας. Επίσης στην Αγγελική Ρεκούτη που με βοήθησε στο δύσκολο έργο της ανάλυσης, αυτής της πρωτότυπης έρευνας. Τέλος, στο πρόγραμμα Αριάδνη, που χωρίς τη συμμετοχή μου σ' αυτό, δεν θα μου δινόταν το έναυσμα για την εκπόνηση της διπλωματικής αυτής εργασίας και την συνέχισή της και σε ακόμη περισσότερα σχολεία στο μέλλον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	12
Εισαγωγή	13
Α΄ Μέρος: Ο Σχολικός Εκφοβισμός	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Σχολικός Εκφοβισμός	15
1.1 Ορισμός του σχολικού εκφοβισμού	15
1.2 Μορφές του σχολικού εκφοβισμού	18
1.3 Παράγοντες που επιτείνουν τον σχολικό εκφοβισμό	21
1.4 Έρευνα για τον σχολικό εκφοβισμό σε Ευρώπη και ΗΠΑ	24
1.5 Έρευνα για τον σχολικό εκφοβισμό στην Ελλάδα	28
1.6 Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της βίας στο σχολείο	30
1.7 Η ξένη ορολογία της βίας	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Προφίλ εμπλεκομένων στον σχολικό εκφοβισμό	36
2.1 Θεωρητική προσέγγιση νεανικής παραβατικότητας	36
2.2 Προφίλ επιτιθέμενου	38
2.3 Προφίλ θύματος	39
2.4 Προφίλ θυτών- θυμάτων	40
2.5 Προφίλ παρισταμένων	41
Β΄ Μέρος: Ο Διαδικτυακός Εκφοβισμός	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο Διαδικτυακός Εκφοβισμός υπό το πρίσμα της Κοινωνιολογίας, της Νομικής και της Επικοινωνίας	43
3.1 Κοινωνιολογική και Ιστορική προσέγγιση του διαδικτύου	43
3.1.1 Κοινωνιολογική και Ιστορική προσέγγιση του Διαδικτύου	43
3.1.2 Η εμφάνιση, η εξέλιξη και η πορεία του Διαδικτύου μέχρι σήμερα	44
3.1.3 Το Διαδίκτυο σήμερα	44

3.1.4 Υποστηρικτές και πολέμιοι των Νέων Τεχνολογιών	45
3.2 Κοινωνική Δικτύωση	48
3.2.1 Ιστοχώροι κοινωνικής δικτύωσης και ζητήματα ασφάλειας	48
3.2.2 Το Περιβάλλον Κοινωνικής Δικτύωσης Facebook	50
3.3 Το Νομικό πλαίσιο, τα Προσωπικά Δεδομένα και η Διεθνής Προστασία για νομική κάλυψη και προστασία	51
3.3.1 Νομική προσέγγιση για το Διαδίκτυο	51
3.3.2 Ελληνική Νομοθεσία	52
3.3.3 Η Σύμβαση για τον κυβερνοχώρο	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ο Διαδικτυακός Εκφοβισμός ως πραγματικότητα	56
4.1 Ορισμός του Διαδικτυακού Εκφοβισμού	58
4.2 Μορφές του Διαδικτυακού Εκφοβισμού	59
4.3 Προφίλ θύτη, θύματος και παρατηρητών	63
4.3.1 Το προφίλ του θύτη	63
4.3.2 Το προφίλ του θύματος	63
4.3.3 Είδη παρατηρητών στον Διαδικτυακό Εκφοβισμό	64
4.4 Τρόποι αντιμετώπισης	64
4.4.1 Ο ρόλος των συνομήλικων	66
4.4.2 Ο ρόλος των γονέων	66
4.4.3 Ο ρόλος του σχολείου	67
4.5 Έρευνα για το Διαδίκτυο στην Ελλάδα	68
Γ' Μέρος: Ψυχική Υγεία και Εφηβεία	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Οι επιπτώσεις στην Ψυχική Υγεία των Εφήβων	71
5.1 Περί εφηβείας και ορισμοί υγείας και ψυχικής υγείας	71
5.2 Χαρακτηριστικά εφηβείας	72
5.3 Διαταραχές σχετίζονται με την εκδήλωση του εκφοβισμού	75
5.3.1 Άγχος και στρες	75
5.4 Συνέπειες του Σχολικού και Διαδικτυακού Εκφοβισμού στην Ψυχική Υγεία των Εφήβων	76

5.4.1 Συναισθηματικές διαταραχές	76
5.4.1.1 Εφηβική κατάθλιψη	76
5.4.2 Σύνδρομα συνδεδεμένα με διαταραχές φυσιολογικών λειτουργιών	77
5.4.2.1 Διαταραχές πρόσληψης τροφής	77
5.4.2.2 Διαταραχή ύπνου	79
5.4.3 Αυτοκτονία και απόπειρες αυτοκτονίας ως αποτέλεσμα διαταραχών	80
Δ΄ Μέρος: Παρουσίαση Έρευνας	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η Έρευνα σε Σχολικές Μονάδες του Νομού Ηλείας	83
6.1 Η Μεθοδολογία	83
6.1.1 Το δείγμα της μελέτης	83
6.1.2 Η μέθοδος συλλογής των δεδομένων	87
6.1.3 Η μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων	88
6.2 Παρουσίαση στατιστικά σημαντικών διαφορών ανά ομάδα από το σύνολο	96
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	107
ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	110
Πηγές	110
Βιβλιογραφία	110
Παράρτημα	112

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1	Κατηγοριοποίηση των κινδύνων – τα τρία C.....	53
ΠΙΝΑΚΑΣ 2	Missing values ανά μεταβλητή.....	85
ΠΙΝΑΚΑΣ 3	Factor loadings παραγόντων σε μητρώο με περιστροφή.....	87
ΠΙΝΑΚΑΣ 4	Ερμηνεία ομάδας 1 και στατιστικά σημαντικές διαφορές από το σύνολο του δείγματος.....	90
ΠΙΝΑΚΑΣ 5	Ερμηνεία ομάδας 2 και στατιστικά σημαντικές διαφορές από το σύνολο του δείγματος.....	91
ΠΙΝΑΚΑΣ 6	Ερμηνεία ομάδας 3 και στατιστικά σημαντικές διαφορές από το σύνολο του δείγματος.....	93

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1	Τάξη και περιοχή	83
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2	Τάξη ανά περιοχή	84
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3	Περιοχή ανά τάξη	84
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4	Φύλο	84
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5	Επίπεδο μόρφωσης πατέρα	85
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6	Επίπεδο μόρφωσης μητέρας	85
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7	Γνώσεις Η/Υ γονέων	86
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8	Γνώσεις διαδικτύου γονέων	86
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9	Σε ποιο σημείο του σπιτιού είναι ο Η/Υ;	87
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10	Ομάδες δείγματος	96
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11	Τι ψάχνετε συνήθως στο διαδίκτυο;	97
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12	Πιο από τα παρακάτω θεωρείτε το πιο θετικό του διαδικτύου; ...	97

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13	Πόση ώρα την ημέρα κάθεστε στον υπολογιστή;	98
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 14	Μέσος όρος ωρών που κάθονται στον Η/Υ ανά ημέρα	99
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 15	Πόσες φορές μέσα στο μήνα έχετε επισκεφτεί ιντερνέτ καφέ;	99
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16	Έχετε facebook;	100
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17	Πόσους φίλους έχετε στο facebook;	101
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 18	Μέσος όρος φίλων	101
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19	Έχετε δώσει σε φίλο/φίλη σας τον κωδικό σας;	102
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 20	Έχετε υποστεί παρενόχληση στο σχολειό;	102
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 21	Είδος παρενόχλησης που έχουν υποστεί στο σχολειό;	103
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 22	Ποιοι σας παρενόχλησαν;	104
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 23	Έχετε δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στον υπολογιστή;	105
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 24	Αντιδράσεις στα μηνύματα που έχουν δεχτεί	105
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 25	Έχετε εσείς ενοχλήσει /κοροϊδέψει κάποιον συμμαθητή σας; ...	106

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η βία, από τις απαρχές της ανθρωπότητας, αποτέλεσε ένα κοινωνιολογικό φαινόμενο και απασχόλησε τους επιστήμονες, έως και σήμερα, όσον αφορά την έννοια της και τις μορφές που παίρνει καθ' όλη τη διάρκεια της εξέλιξης και της ανάπτυξης των ανθρώπινων κοινωνιών.

Η συγκεκριμένη εργασία διαπραγματεύεται την έννοια του σχολικού εκφοβισμού καθώς και την μετεξέλιξή του, μέσω των νέων τεχνολογιών, ο οποίος απαντά στον όρο «διαδικτυακός εκφοβισμός». Μέσα από την έρευνα, μας δίνεται η δυνατότητα να αναπτύξουμε διάφορα ερωτήματα και ανησυχίες που μας οδηγούν στην θέληση και την ανάγκη να συνεχιστεί η ερευνητική δράση σχετικά με την εξάρτηση και τα αποτελέσματα χρήσης του διαδικτύου καθώς και τις συνέπειες του εκφοβισμού στην πρωτοβάθμια βαθμίδα.

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Στο πρώτο παρουσιάζεται και αναλύεται ο όρος και οι μορφές που παίρνει ο σχολικός εκφοβισμός. Στο δεύτερο μέρος προβάλλεται η έννοια και το εύρος του διαδικτυακού εκφοβισμού ενώ στο τρίτο οι επιπτώσεις του εκφοβισμού, σχολικού και διαδικτυακού, στην ψυχική υγεία των εφήβων. Τέλος, στο τέταρτο μέρος παρατίθεται η έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε Γυμνάσια και Λύκεια του νομού Ηλείας με τα αντίστοιχα συμπεράσματα που αντλήθηκαν από αυτή.

Λέξεις-κλειδιά

βία, σχολικός εκφοβισμός, διαδικτυακός εκφοβισμός, εφηβεία, ψυχικές επιπτώσεις, τρόποι αντιμετώπισης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*Η βία, είτε φυσική είτε ψυχική,
είναι μια αναζήτηση της ταυτότητας και του νοήματος.*

Όσο λιγότερη ταυτότητα, τόσο μεγαλύτερη βία.

Marshall McLuhan, 1911-1980, Καναδός επικοινωνιολόγος

Το φαινόμενο της βίας μέσα στις κοινωνίες δεν είναι σημερινό. Υπήρχε ανέκαθεν ως έννοια και πρακτική από τις πρώτες «απολίτιστες» κοινωνίες των τροφοσυλλεκτών μέχρι την σημερινή «πολιτισμένη» εποχή μας. Ένα ιδιαίτερο γνώρισμα της βίας είναι ότι έχει διττή σημασία. Από τη μία πλευρά, εμφανίζεται ως σύγκρουση δικαιωμάτων και λόγων ή ως αντίθεση προς την κοινωνική ευταξία. Από την άλλη, θεωρείται ξένο στοιχείο για την καθημερινότητα, εκφέρεται με αρνητικότητες και απαγορεύσεις και καταδικάζεται από όλους. Άλλοτε, γίνεται θέαμα ψυχαγωγίας και άλλοτε προτρέπουμε σε αυτήν με αποφθέγματα, παραδοσιακά ρητά και γνωμικά (Δημητρίου, 2003).

Ο διάσημος Freud, από την άλλη, υποστηρίζει ότι η βία προκαλείται από τις ανάγκες της ίδιας της ζωής και της επιβίωσης, ενώ η μετάβαση στο δίκαιο και στο νόμο συντελείται με τη μετάβαση από την ατομική στην ομαδική βία, στην «ασχύ εν τη ενώσει» της κοινότητας (Κουράκης & Περτέση, 2009).

Σύμφωνα με την ετυμολογία της λέξης «βία» στη Νέα Εγκυκλοπαίδεια (2006) είναι : *«η παράνομη επιβολή θέλησης με την χρήση σωματικής η ψυχολογικής πίεσης, τρομοκρατίας και άλλων καταπιεστικών μέσων. Για να θεωρηθεί, η επιβολή της θέλησης ενός προσώπου, ότι θεμελιώνει τα νομικά ερείσματα, που στοιχειοθετούν την έννοια της βίας πρέπει να είναι τέτοιας μορφής, ώστε να προξενεί φόβο σε λογικό άνθρωπο και να εκθέτει σε σπουδαίο κίνδυνο τη σωματική του ακεραιότητα, την ελευθερία κτλ».*

Η βία δεν πρέπει να θεωρείται μόνο ως αρνητική ή παθολογική μορφή συμπεριφοράς. Μπορεί ακόμα να ειδωθεί και ως θετική και αυτοδίκαιη κοινωνική και πολιτισμική δραστηριότητα ειδικά μάλιστα όταν σχετίζεται με κάποιο άθλημα όπως το μποξ, το kick-boxing ή το αμερικανικό ποδόσφαιρο (Gregg Barak, 2003).

Όπως καταλαβαίνουμε η έννοια της βίας είναι πολυδιάστατη και μπορούμε να την προσεγγίσουμε μόνο, και αυτό μέσα από το πρίσμα της Κοινωνιολογικής, της Ψυχαναλυτικής, της Ανθρωπολογικής και τέλος και της Εγκληματολογικής θεώρησης.

Σύμφωνα με την Κοινωνιολογική θεώρηση η βία είναι το πρωτόγονο στάδιο της

επιθετικότητας, με τη μορφή της σωματικής επίθεσης που αλλοιώνει τη φύση της επιθετικότητας και πολώνει τις συναλλαγές με τους άλλους, θεωρώντας, ότι αυτοί αποτελούν μέρος μιας διπολικής σχέσης ότι είναι δηλαδή, ή σύμμαχοι ή εχθροί. Ο S. Simon θεωρεί, ότι η βία υπήρξε από τους πρωτογενείς παράγοντες για τη δημιουργία των κοινωνικών τάξεων. Για το Nietzsche, η βία και η επιθετικότητα είναι μέσα, για να υπερτερήσει ο άνθρωπος απέναντι των άλλων (<http://ae7-bia.wikispaces.com>).

Η Ψυχαναλυτική θεωρία με κύριο εκπρόσωπο τον S. Freud προσδιόρισε δύο βασικές ορμές, κινητήριες δυνάμεις, τη libido και την επιθετικότητα, οι οποίες βρίσκονται σε ανταγωνιστική σχέση. Σύμφωνα με τον ίδιο η επιθετικότητα είναι φυσικό αποτέλεσμα του ενστίκτου του θανάτου. Αποτελεί έναν τρόπο άμυνας του ατόμου ενάντια στα όποια ερεθίσματα απειλούν τη ζωή του. Συγκεκριμένα αυτές οι επιθετικές τάσεις αναφέρονται στην επιθυμία του ατόμου να σκοτώσει, να καταστρέψει ή να εκδικηθεί. Ο S. Freud θεωρούσε ότι η επιθετικότητα είναι μια εκδήλωση της ψυχικής λειτουργίας προς το θάνατο, η οποία είναι έμφυτη σε κάθε κύτταρο του σώματος (Καλαντζή & Αναγνωστόπουλος, 1999).

Ο A. Bandura μελέτησε τη βία και την επιθετικότητα στη μάθηση, μέσα από την κοινωνική θεωρία μάθησης, θεωρώντας ότι η προσωπικότητα διαμορφώνεται, με την ενίσχυση και την τιμωρία και πολύ περισσότερο μέσω της παρατήρησης και μίμησης προτύπων (PDF Αριάδνη-Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις, 2011).

Υπό την Εγκληματολογική προσέγγιση θα λέγαμε ότι πρόκειται για κάθε μορφή συμπεριφοράς ενός ατόμου, το οποίο με πρόθεση απειλεί ή πράγματι προξενεί φυσική ή ψυχολογική βλάβη σε τρίτο ή και στον εαυτό του, ή επιδιώκει την καταστροφή πραγμάτων. Η βίαιη συμπεριφορά αποκτά πραγματικό κοινωνικό περιεχόμενο μέσω της απόδοσης «νοήματος» στην ενέργεια από το κοινωνικό ακροατήριο, έτσι ώστε να προκληθεί κάποια επίσημη ή και άτυπη κοινωνική αντίδραση (Καρύδης, 2008).

A' Μέρος

Σχολικός Εκφοβισμός (Bullying)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο Σχολικός Εκφοβισμός

Το σχολείο είναι κατά γενική ομολογία ο κύριος φορέας μετά την οικογένεια που έχει ως σκοπό εκτός από την ακαδημαϊκή επιτυχία να διευκολύνει την κοινωνικοποίηση και να διαμορφώσει τη συναισθηματική ωρίμανση του παιδιού (Τσιάντης, 2001).

Το σχολείο λειτουργεί ως ένας κοινωνικοπολιτικός θεσμός παραγωγής και αναπαραγωγής γνώσεων, ιδεών, στάσεων και αντιλήψεων του αξιακού μας συστήματος, καθώς και συνηθειών, ως χώρος διαπλοκής του κοινωνικού με το υποκειμενικό, του ομαδικού με το ατομικό, ως χώρος άσκησης εξουσίας και κοινωνικού ελέγχου αλλά και ως χώρος διαμόρφωσης της προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητας των μαθητών.

Δυστυχώς, όμως, πολλές φορές λειτουργεί ως πεδίο συγκρούσεων και άσκησης βίας. Η βία στο σχολείο, λοιπόν, είναι δυνατόν να κατανοηθεί ως εκδήλωση φαινομένων, τα οποία προσδιορίζονται από βαθειά ριζωμένες αντιθέσεις, αντιφάσεις και συγκρούσεις που αναδεικνύονται κατά την διαπραγμάτευση και την οργάνωση της σχολικής ζωής (Τσίγγανου, Δασκαλάκη, Τσαμπαρλή, 2004).

1.1 Ορισμός του Σχολικού Εκφοβισμού

Ο εκφοβισμός είναι μια μορφή βίαιης και αντικοινωνικής συμπεριφοράς στο πλαίσιο της οποίας ένα άτομο επιτίθεται ή προκαλεί φόβο σε ένα άλλο, κατά τρόπο επαναλαμβανόμενο. Συνιστά μια αρνητική κοινωνική σχέση του δράστη απέναντι στο θύμα του με τη συστηματική δημιουργία ενός απειλητικού, ανασφαλούς και ταπεινωτικού περιβάλλοντος για αυτό. Ο εκφοβισμός μεταξύ των ανηλίκων εκδηλώνεται τόσο στο σχολικό χώρο (βία στο σχολείο), όσο και στο κοινωνικό περιβάλλον των συναναστροφών του (Παπαθεοδώρου, 2009).

Πιο συγκεκριμένα «σχολικός εκφοβισμός» σύμφωνα με τον Olweus (1993) ορίζεται όταν ένας μαθητής γίνεται αντικείμενο εκφοβισμού ή θυματοποιείται όταν

υποβάλλεται, κατ' επανάληψη και κατ' εξακολούθηση, σε αρνητικές ενέργειες από έναν ή περισσότερους άλλους μαθητές. Σύμφωνα πάλι με τον ίδιο (1993), τα χαρακτηριστικά που στοιχειοθετούν τον εκφοβισμό είναι: α) η σκοπιμότητα- πρόθεση του δράστη να βλάψει το θύμα, β) η επαναληψιμότητα της εκφοβιστικής συμπεριφοράς του και πρωτίστως γ) η σχέση κυριαρχίας και επιβολής ανάμεσα στον δράστη και το θύμα.

Όταν οι αρνητικές ενέργειες στρέφονται ευθέως κατά του «θύματος» (άμεσος εκφοβισμός), στην περίπτωση αυτή προκαλούνται:

- α) με φυσική επαφή (χτυπήματα, σπρωξίματα),
- β) με λέξεις (απειλές, ειρωνείες, βρισιές),
- γ) με προσβλητικές εκφράσεις του προσώπου και χειρονομίες.

Μπορεί ακόμα να στρέφονται και με έμμεσο τρόπο κατά του θύματος (έμμεσος εκφοβισμός), με πράξεις που στοχεύουν στην κοινωνική απομόνωση και τον αποκλεισμό του από την ομάδα των συνομηλίκων (π.χ βλάπτοντας τις διαπροσωπικές του σχέσεις, την αυτοεκτίμησή του ή την κοινωνική του θέση) (Χαλάτσης, 2009).

Οι έννοιες της βίας (violence), της αντικοινωνικής συμπεριφοράς (antisocial behavior) και του εκφοβισμού (bullying), συχνά, στη βιβλιογραφία συγχέονται και τείνουν να συμπεριληφθούν στον όρο bullying. Ο όρος αυτός εφαρμόστηκε, για πρώτη φορά, στο Ηνωμένο Βασίλειο και χρησιμοποιείται ευρέως στην αμερικανική βιβλιογραφία αλλά και παγκοσμίως. Και παρ' όλο που στην Ολλανδία και τις Σκανδιναβικές χώρες, παραμένει η διάκριση των όρων: «βία» και «κακομεταχείριση» (Αρτινοπούλου, 2001), σε άλλες χώρες της κεντρικής και νότιας Ευρώπης χρησιμοποιείται ο όρος «σχολική βία» ή «εκφοβισμός».

Το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού τροφοδοτείται από την αδιαφορία, την έλλειψη ενημέρωσης, την έλλειψη αναγνώρισής του, καθώς και από μια ιδιότυπη σιωπή που το καλύπτει - οι μαθητές, είτε ως θύματα είτε ως παρατηρητές δυσκολεύονται να το αναφέρουν στους ενήλικες ακόμα και αν τους εμπιστεύονται (Elliot, 2006).

Υπό αυτή την έννοια, ο σχολικός εκφοβισμός ορίζεται ως: «μία επαναλαμβανόμενη καταπίεση, ψυχολογική ή σωματική, ενός λιγότερο δυνατού προσώπου από ένα άλλο πρόσωπο ή ομάδα προσώπων με περισσότερη δύναμη» (Rigby, 1996). Η σχολική βία θεωρείται αφενός ως αντανάκλαση της βίας στην ευρύτερη κοινωνία και αφετέρου ως σύμπτωμα της χαμηλής ποιότητας της εκπαίδευσης

που παρέχεται στους μαθητές.

Ο ορισμός της σχολικής βίας είναι σχετικός και εξαρτάται από το ισχύον κάθε φορά κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Ωστόσο κάποια από τα στοιχεία του ορισμού της σχολικής βίας είναι η επιβολή της βούλησης, η πρόκληση ζημίας ή βλάβης, η απειλή εκφοβισμού, κακομεταχείρισης ή κακοποίησης. Το πρόβλημα του σχολικού εκφοβισμού θεωρείται πολυδιάστατο και πολύπλοκο. (Αρτινοπούλου, 2001). Κατά τη διάρκεια της επιθετικής συμπεριφοράς ή θυματοποίησης, ο θύτης που υπερτερεί σε σωματική, συναισθηματική ή και γνωστική δύναμη από το θύμα έχει πρόθεση να πλήξει σοβαρά ή να δυσαρεστήσει το άλλο άτομο. Έτσι, αναπτύσσεται ανισοροπία δύναμης μέσα από την οποία το θύμα είναι ανήμπορο να αμυνθεί ή να αντιδράσει, με αποτέλεσμα να εντείνεται η ανισότητα.

Ο Rigby (1996) συμφωνεί και επαυξάνει απαριθμώντας ως ουσιώδη και ευκρινώς διακριτά χαρακτηριστικά του σχολικού εκφοβισμού τα εξής:

1. την πρόθεση του δράστη να βλάψει
2. την πραγματοποίηση της παραπάνω πρόθεσης
3. τη βλάβη/ζημία του στόχου – θύματος
4. την κυριαρχική επιβολή του δράστη επί του θύματος (με την εξουσία του)
5. την έλλειψη συχνά δικαιολογίας για την πράξη
6. την επανάληψη της ίδιας συμπεριφοράς
7. την ικανοποίηση που αντλεί ο δράστης από τη βλάβη του θύματος.

Για πρώτη φορά, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έγινε προσπάθεια να συζητηθούν και να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα βίας στα σχολεία, τα οποία τόσο έντονα απασχολούσαν (και εξακολουθούν μέχρι και σήμερα να απασχολούν) την κοινή γνώμη και την εκπαιδευτική κοινότητα, στην Διάσκεψη της Ουτρέχτης, τον Φεβρουάριο του 1997, όπου κυρίαρχο θέμα υπήρξε η ασφάλεια στο σχολείο (safety at school) (Αρτινοπούλου, 2001).

Πρέπει, ωστόσο, να γίνει διακριτή η διαφορά ανάμεσα στο «πείραγμα» και τον «εκφοβισμό». Οι κανόνες για το «πείραγμα» είναι απλοί:

- i) Γίνεται μεταξύ ανθρώπων που συμπαθούν ο ένας τον άλλον.
- ii) Επιτρέπεται μόνο όταν όλοι το διασκεδάζουν.
- iii) Σταματάει αμέσως μόλις κάποιος από την παρέα αισθανθεί άσχημα

Το πείραγμα πρέπει να γίνεται και από τις δύο πλευρές, διαφορετικά καταλήγει να είναι εκφοβισμός. Το πείραγμα μπορεί να το θεωρήσει κάποιος μια φυσιολογική ανθρώπινη αντίδραση σε αντίθεση με τον εκφοβισμό που είναι λάθος από κάθε άποψη και πρέπει να εξαλείφεται από τα αρχικά του στάδια διότι σε κανένα δεν αξίζει ο εκφοβισμός ούτε και η αδιαφορία απέναντι σε περιστατικά εκφοβισμού. Ο θύτης που τη γλυτώνει και δεν τιμωρείται, υιοθετεί την στάση και στην ενήλικη ζωή του ότι είναι ο σωστός τρόπος να αποκτήσει αυτό που θέλει. Χωρίς αμφιβολία ο εκφοβισμός είναι πάντα σκληρός, είτε είναι απλώς κοροϊδία ή αποκλεισμός από μια ομάδα, είτε ξύλο ή εξαναγκασμός (Elliot, 2006).

1.2 Μορφές σχολικού εκφοβισμού

Ο σχολικός εκφοβισμός, ανάλογα με τα μέσα που χρησιμοποιεί ο δράστης για να βλάψει το θύμα, παίρνει διάφορες μορφές. Έτσι διακρίνουμε τους εξής τύπους εκφοβισμού (Elliot, 2006., Τσιάκαλος, 2008., Olweus, 1993., Φυλλάδιο Ε.Ψ.Υ.Π.Ε, <http://www.antibullyingnetwork.gr/>):

α. Τον άμεσο ή σωματικό εκφοβισμό: Ο θύτης χρησιμοποιεί φυσική βία, όπως γρονθοκοπήματα, κλωτσιές, σπρωξιές, καθώς επίσης άρπαγμα ή/ και φθορά της ατομικής ιδιοκτησίας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα άμεσου εκφοβισμού: Υπήρχε ένα αγόρι που μετά το σχολείο με ακολουθούσε πάντα έως το σπίτι μου. ερχόταν πίσω μου και με έσπρωχνε ή προσπαθούσε να μου βάλει τρικλοποδιά με έσπρωχνε πάνω σε θάμνους και μια φορά μου έδωσε μπουνιά στο πρόσωπο, Τον ήξερα ελάχιστα και προσπαθούσα να τον αποφύγω. Με έκανε να αισθάνομαι τόσο φριχτά που έκανα τον άρρωστο για να μην πηγαίνω στο σχολείο. (Μπράιαν 12 ετών)

β. Τον λεκτικό εκφοβισμό: Σε αυτή τη περίπτωση, ο δράστης πειράζει κατ' επανάληψη το στόχο του και σε ενοχλητικό, για τον δεύτερο, βαθμό, τον κοροϊδεύει, του αποδίδει παρατσούκλια, τον βρίζει και τον προσβάλλει γενικότερα με λόγια και βωμολοχίες. Βασικό στοιχείο αυτής της μορφής βίας είναι ότι αφορά σε περίπου ισοδύναμα μέρη και η χρήση της θεωρείται από τα άτομα που συμμετέχουν στις αντιπαραθέσεις ως δικαιολογημένη και αναπόφευκτη στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα λεκτικού εκφοβισμού: Μου είπε ότι είμαι άσχημος και πως

μοιάζω με γουρούνι. Οποτε περνούσα από δίπλα της έβγαζε παρόμοιους ήχους με αυτούς του γουρουνιού. Τα άλλα παιδιά γελούσαν. Ήθελα να ανοίξει η γη και να με καταπιεί.
(Γιάννης 10 ετών)

γ. Τον έμμεσο, κοινωνικό ή σιωπηλό εκφοβισμό: Σε αυτήν τη μορφή σχολικού εκφοβισμού τα μέσα που μεταχειρίζεται ο δράστης, ή κατά κανόνα οι δράστες, είναι η κοινωνική απομόνωση του θύματος και ο αποκλεισμός του από την παρέα, μέσω της χειραγώγησης της ομάδας ομηλικών. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές που χρησιμοποιούν αυτή τη τακτική πιθανόν να αποφεύγουν το θύμα όταν τους πλησιάζει, να του γυρίζουν την πλάτη όταν προσπαθεί να τους μιλήσει ή και να κάνουν κάποια άσεμνη χειρονομία. Αυτή είναι η «σιωπηλή βία», όταν δηλαδή προσπαθούν να κάνουν τον άλλο να αισθανθεί άσχημα και άβολα, χωρίς όμως απαραίτητα να του πουν κάτι άσχημο, προσβλητικό ακόμα και εκφοβιστικό. Ο έμμεσος εκφοβισμός πλήττει κατά κόρον τις διαπροσωπικές σχέσεις του θύματος και το αίσθημά του ότι είναι αποδεκτό μέλος της ομάδας ομηλικών, καθώς με ύπουλα μέσα, όπως είναι το κουτσομπολιό και η διάδοση κακών φημών, το αποκλείουν σταδιακά από όλες τις παρέες. Αυτή είναι και η μορφή που δυσκολεύονται τα θύματα περισσότερο να αναφέρουν, ακριβώς διότι εκφράζεται έμμεσα και συγκαλυμμένα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα σιωπηλού εκφοβισμού: Τα άλλα παιδιά απλά σταμάτησαν να μου μιλάνε. Κάθε φορά που έμπαινα στην αίθουσα αυτοί αποχωρούσαν. Ήταν η σιωπηλή «τιμωρία». Το αποκαλούν «σε κλείνω σε μοναστήρι». Αφού κανείς δεν μου μιλούσε, δεν μπορούσα να μάθω γιατί μου φέρονταν τόσο απαίσια. Δεν τους είχα κάνει τίποτα. Δεν είναι δίκαιο. (Κατερίνα 13 ετών)

δ. Τον εκβιασμό: σε αυτήν τη μορφή εκφοβισμού οι δράστες με απειλές και εκβιασμούς εξαναγκάζουν τα θύματα να τους παραδώσουν το χαρτζιλίκι τους και το κολατσιό τους. Πρόκειται για πράξη που τελείται από καταφανώς δυνατότερα άτομα σε βάρος πιο αδύναμων.

ε. Τον οπτικό εκφοβισμό: Αυτός πραγματοποιείται όταν ο δράστης γράφει ένα προσβλητικό για το θύμα σημείωμα και το περνάει στους συμμαθητές τους από χέρι σε χέρι ή το τοποθετεί σε περίοπτη θέση στο σακίδιο του θύματος ή στο ντουλάπι του. Εναλλακτικά σχεδιάζει γκράφτι παρεμφερούς σημειολογίας σε εμφανή σημεία του σχολείου. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της μορφής βίας είναι ότι η επιτυχία της,

δηλαδή η κατασκευοφάντηση του θύματος, έρχεται να νομιμοποιήσει την πράξη και τους δράστες, αφού το θύμα όλο και περισσότερο ταυτίζεται από το περιβάλλον του με τις κατασκευασμένες από τους δράστες αρνητικές ιδιότητες.

στ. Τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό: Ο δράστης χρησιμοποιεί ηλεκτρονικά μέσα, παραδείγματος χάριν συντάσσει και προωθεί μηνύματα σε κινητά τηλέφωνα ή e-mails, με σκοπό τον εκφοβισμό, την απειλή, την ταπείνωση ή και την παρενόχληση παιδιών, προεφήβων και εφήβων. Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός λαμβάνει χώρα κυρίως εκτός σχολείου, μπορεί όμως να υλοποιηθεί και κατά τη διάρκεια των σχολικών μαθημάτων που περιλαμβάνουν χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή.

ζ. Τον σεξουαλικό εκφοβισμό: Ο δράστης προξενεί από υβριστικά σχόλια, σκίτσα και γκράφιτι με σεξουαλικό περιεχόμενο, ανήθικες χειρονομίες, ανεπιθύμητο άγγιγμα, μέχρι και σοβαρές σεξουαλικές επιθέσεις.

η. Τον ρατσιστικό εκφοβισμό: Πρόκειται για μια ειδική περίπτωση εκφοβισμού, που εκφράζεται σωματικά, κοινωνικά ή ψυχολογικά, και αποσκοπεί να στιγματίσει τη διαφορετικότητα του στόχου ως προς τη φυλή. Από τη δεκαετία του '90, με την επιτάχυνση του κύματος μετανάστευσης προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο επακόλουθος ρατσισμός διαχέεται και στο σχολικό περιβάλλον και διαβρώνει τις σχέσεις των αυτοχθόνων με τους μαθητές από τις διάφορες εθνικές μειονότητες, τους οποίους ήδη βαραίνουν εμπειρίες ματαίωσης και αποστέρησης.

Επίσης ο ρατσιστικός εκφοβισμός μπορεί να αφορμάται από τη διαφορετικότητα του στόχου ως προς την κοινωνική τάξη και την οικονομική κατάσταση, την προφορά ή απλώς από το ότι ο στόχος είναι καινούριος στη γειτονιά και το σχολείο.

Τέλος, παιδιά που ανήκουν σε κάποια διαφορετική φυλή ή προέρχονται από κάποια άλλη χώρα γίνονται συχνά στόχος κοροϊδευτικών σχολίων. Οι θύτες μπορεί να επιλέγουν κάποιον ή κάποια για θύμα μόνο και μόνο επειδή διαφέρει εξωτερικά, φέρεται αλλιώς ή έχει κάποια μορφή αναπηρίας. Καμιά φορά, μπορεί τα θύματά τους να δυσκολεύονται στην ανάγνωση, να έχουν κάποιο περίεργο σημάδι στο πρόσωπο ή το σώμα, ή να φοράνε κάποιο ακουστικό βαρηκοΐας ή ακόμα και γυαλιά μυωπίας. Οι χλευασμοί, συχνά, έχουν και ρατσιστικό περιεχόμενο. Μπορεί να χαρακτηρίζουν «χαζό» ένα παιδί, επειδή έχει εμφανή δυσκολία στην ανάγνωση ή να

περιγελούν τον συμμαθητή τους επειδή φοράει ακουστικό ή γυαλιά. Γενικά, βρίσκουν συνήθως αφορμές για να κοροϊδέψουν και να κάνουν τον άλλον να αισθανθεί άσχημα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ρατσιστικού εκφοβισμού: Μία παρέα παιδιών με περικύκλωσε και άρχισε να με κοροϊδεύει χρησιμοποιώντας τόσο απαίσια ρατσιστικά σχόλια που δεν μπορώ ούτε να τα επαναλάβω. Με ρώτησαν γιατί δεν επιστρέφω στην ζούγκλα, επειδή έχω μαύρο χρώμα, και παρίσταναν τις μαϊμούδες. Ύστερα απομακρύνθηκαν γελώντας δυνατά. Δεν τους ήξερα καν. (Πέργουιν 10 ετών)

Όταν πήγα για πρώτη φορά στο νέο μου σχολείο, ένα κορίτσι, μόλις με είδε, ξέσπασε στα γέλια. Φοράω πολύ χοντρά γυαλιά και δεν βλέπω σχεδόν καθόλου. Θα νόμιζε πως ήταν πολύ αστείο και με ντροπιάζει πέφτοντας πάνω στους τοίχους όσο έκανε την αλλήθωρη. (Μέρυλιν 11 ετών)

θ. Βανδαλισμός: Είναι η εκτεταμένη καταστροφή αντικειμένων από πρόθεση, που μερικές φορές αποκτά και συστηματικό χαρακτήρα. Η καταστροφή αυτή μπορεί να είναι είτε ιδιωτικής είτε και δημόσιας περιουσίας. Το φαινόμενο του εκφοβισμού (bullying) ή θυματοποίησης (victimization) αποτελεί μορφή επιθετικής συμπεριφοράς που εμφανίζεται κυρίως στη σχολική πραγματικότητα με σοβαρές επιπτώσεις για την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και του εφήβου και τη διαδικασία της μάθησης.

Συγκεκριμένα, ένας μαθητής εκφοβίζεται ή θυματοποιείται όταν εκτίθεται επανειλημμένα και για αρκετό χρονικό διάστημα σε αρνητικές πράξεις άλλου ή άλλων μαθητών, που εκδηλώνονται ως μορφές βίαιης ή επιθετικής συμπεριφοράς. Το φαινόμενο της σχολικής επιθετικότητας και του εκφοβισμού παρατηρείται όλο και περισσότερο στις σύγχρονες κοινωνίες και σε πολλές χώρες του κόσμου.

1.3 Παράγοντες που επιτείνουν τον σχολικό εκφοβισμό

Η συχνότητα της χρήσης βίας στο χώρο του σχολείου επηρεάζεται από παράγοντες όπως οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, ο τύπος του σχολείου και ορισμένα χαρακτηριστικά των μαθητών και μαθητριών: την ηλικία, το φύλο, την εθνικότητα, την κοινωνική τάξη, το οικογενειακό υπόβαθρο.

Επιπροσθέτως, η εμφάνιση και η διάρκεια του σχολικού εκφοβισμού επηρεάζονται από τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού και λοιπού προσωπικού των

σχολείων, τη συμπεριφορά της ομάδας ομηλίκων και παραμέτρους της ευρύτερης κοινότητας, όπως είναι η κουλτούρα της (<http://blogs.sch.gr/paranikose>).

Επομένως τα σχολεία που εμφανίζουν μικρότερο αριθμό κρουσμάτων εκφοβισμού είναι αυτά όπου εφαρμόζονται θετικές τεχνικές πειθάρχησης των μαθητών/-τριών, το ακαδημαϊκό επίπεδο είναι υψηλό και οι γονείς συνεργάζονται στενά με το εκπαιδευτικό προσωπικό (Espelage & Swearer, 2003). Στα σχολεία όμως, που οι μαθητές αναφέρουν ότι μένουν μόνοι τους κατά τη διάρκεια του διαλείμματος, τα περιστατικά εκφοβισμού είναι περισσότερα (Whitney & Smith, 1993).

Επίσης, συμβαίνουν συχνότερα εκφοβιστικά επεισόδια σε μεγάλα σχολικά συγκροτήματα και σε σχολεία με πολυπληθής τάξεις (Whitney & Smith, 1993). Ο Olweus (1993) και οι Whitney και Smith (1993), από την άλλη, καταλήγουν στο ότι το μέγεθος του σχολείου και της τάξης δεν σχετίζονται με την συχνότητα του εκφοβισμού. Στην αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού δεν φέρνει αποτέλεσμα η τιμωρία, που συνηθέστερα έχει αντίθετα αποτελέσματα, αλλά η ευρύτητα και η ευκαμψία από την μεριά του δασκάλου (Τσιάντης, 2001) και η προσέγγιση του φαινομένου με διαφορετικό από τον παραδοσιακό παιδαγωγικό τρόπο.

Σημαντική επίδραση στην εξέλιξη του εκφοβισμού σε ένα σχολείο παίζει και η αντιμετώπισή του από το συγκεκριμένο σχολικό σύστημα. Αν, για παράδειγμα, το σχολικό περιβάλλον δεν αξιολογεί ως άκρως σημαντικά και ανησυχητικά τα περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, μεγαλώνει η πιθανότητα να αυξηθούν και να αναβαθμιστούν αυτά τα περιστατικά (Suckling & Temple, 2001).

Το κλίμα γενικότερα που επικρατεί σε κάθε σχολικό συγκρότημα επηρεάζει σημαντικά την ψυχική και κοινωνική ικανότητα και λειτουργικότητα των μαθητών και μαθητριών του και πιο συγκεκριμένα την ανάμειξή τους σε εκφοβιστικά επεισόδια. Αν για παράδειγμα στο συγκεκριμένο σχολείο δάσκαλοι ή καθηγητές και μαθητές αποδέχονται και αφήνουν ατιμώρητη την παραβατική και εκφοβιστική συμπεριφορά, εύλογο είναι να την υιοθετήσουν περισσότεροι μαθητές και μαθήτριες (Espelage & Swearer, 2003).

Σε οικογενειακό επίπεδο, το αν θα λειτουργήσει ένας παιδί ως επιτιθέμενος στο σχολείο εξαρτάται και από την ποιότητα των σχέσεων του μέσα στην οικογένεια και τον τρόπο διαπαιδαγώγησής του από τους γονείς του (Espelage & Swearer, 2003. Whitney & Smith, 1993).

Ο Olweus (1993) συνοψίζει τις συνθήκες διαπαιδαγώγησης που συντελούν στη διαμόρφωση ή μη επιθετικής συμπεριφοράς σε τρεις παράγοντες:

1. Κρίσιμη είναι η συναισθηματική στάση των γονέων και ιδιαίτερα του προσώπου που παρέχει την πρωταρχική φροντίδα (της μητέρας συνήθως) προς το παιδί - και ειδικότερα τον υιό - κατά την πρώιμη παιδική ηλικία. Αν αυτή η στάση είναι αρνητική και διακρίνεται από έλλειψη ζεστασιάς, ενδιαφέροντος και εμπλοκής, τότε αυξάνεται ο κίνδυνος να γίνει το παιδί επιθετικό και εχθρικό προς τους άλλους.
2. Ο δεύτερος σημαντικός παράγοντας είναι ο βαθμός στον οποίο το πρόσωπο που παρέχει την πρωταρχική φροντίδα στο παιδί του επιτρέπει να φέρεται επιθετικά. Αν το πρόσωπο αυτό είναι ανεκτικό και δε θέτει σαφή όρια για την επιθετική συμπεριφορά προς τα άλλα παιδιά, τα αδέρφια και τους ενήλικες, τότε η επιθετικότητα του παιδιού μπορεί να αυξηθεί.
3. Ο τρίτος παράγοντας συνίσταται στο να χρησιμοποιούν οι γονείς αθέμιτες μεθόδους για να επιβάλλουν την εξουσία τους, όπως είναι η σωματική τιμωρία και τα βίαια συναισθηματικά ξεσπάσματα. Είναι σημαντικό βέβαια να θέτουν οι γονείς σαφή όρια και να επιβάλλουν συγκεκριμένους κανόνες στο παιδί, αλλά όχι με τέτοια μέσα.

Στην εκδήλωση επιθετικότητας, εκ μέρους του παιδιού, παίζουν ρόλο πολλοί άλλοι παράγοντες όπως η ιδιοσυγκρασία του. Αλλά ευτυχώς η επίδραση αυτού του ανεξέλεγκτου παράγοντα είναι μικρότερη από την επίδραση των παραπάνω παραγόντων, οι οποίοι είναι δυνατό να ρυθμιστούν (Olweus, 1993).

Ακόμη, ο ίδιος υποθέτει βάσει ερευνών ότι η παρακολούθηση πολλών βίαιων σκηνών στην τηλεόραση αυξάνει την πιθανότητα να ασκήσει ένα παιδί εκφοβισμό. Με τη φυλή και την εθνικότητα ο σχολικός εκφοβισμός σχετίζεται περίπλοκα. Οι έρευνες στις ΗΠΑ, έδειξαν ότι η τηλεοπτική βία συνδέεται με την αύξηση της επιθετικότητας, αλλά με έμμεσο τρόπο, διότι το παιδί την αντιλαμβάνεται ως μέσον κοινωνικοποίησης και την μιμείται σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του. Επίσης εξαρτάται από το γενικό πολιτισμικό κλίμα και τις κοινωνικές συνθήκες εξοικείωσης με τη βία. Οι συγκεκριμένοι τρόποι επιρροής του θεάματος της βίας είναι πολλοί όπως η νομιμοποίηση της επιθετικής συμπεριφοράς. Μίμηση των βίαιων ηρώων από τα παιδιά μέσω ταινιών, αλλοίωση του συστήματος αξιών, διδασχά νέων μέσω αδικοπραξίας (Δημητρίου, 2003).

Τέλος, ένας παράγοντας που επιτείνει το σχολικό εκφοβισμό είναι η επικράτηση κάποιων αντιλήψεων γύρω από αυτόν. Τέτοιες είναι ότι η θυματοποίηση στο σχολικό

πλαίσιο δε βλέπει, ότι ο εκφοβισμός είναι μία φυσιολογική φάση της ανάπτυξης, οικοδομεί γερούς χαρακτήρες και συμβάλλει στην πορεία προς την ενηλικίωση, ότι η φυσική (σωματική) βία μπορεί να βλάψει αλλά η λεκτική όχι και ότι ο μαθητής/η μαθήτρια που αναφέρει το παράπτωμα κάποιου τρίτου στον αρμόδιο ενήλικα είναι προδότης.

1.4 Έρευνα για τον σχολικό εκφοβισμό σε Ευρώπη και Η.Π.Α

Σύμφωνα με την Dr Amaya Gillespie συντονίστρια, υπεύθυνη για τη μελέτη του Γενικού Γραμματέα του Ο.Η.Ε σχετικά με τη βία σε βάρος των παιδιών, στη σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στη Λιουμπλιάνα της Σλοβενίας τον Ιούλιο του 2005 για την προετοιμασία των στοιχείων που αφορούν την Ευρώπη προκειμένου να συμπεριληφθούν στη μελέτη του Ο.Η.Ε, διαπιστώθηκε ότι, με διάφορους τρόπους, η Ευρώπη πρωτοπορεί στη θέσπιση νομοθεσίας για την εξάλειψη της βίας σε βάρος των παιδιών και στην προστασία των παιδιών που βρίσκονται σε κίνδυνο. Για παράδειγμα, όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκή Ένωσης έχουν απαγορεύσει τη σωματική τιμωρία στα σχολεία.

Ωστόσο, η βία μεταξύ νέων προκαλεί ολοένα και μεγαλύτερη ανησυχία στην Ευρώπη, η οποία δεν έχει περιθώρια για εφησυχασμό. Οι αντανακλαστικές αντιδράσεις σε μεμονωμένα περιστατικά ακραίας βίας στο σχολικό περιβάλλον, ωστόσο, δεν βοηθούν. Αυτό που χρειάζεται είναι μια σαφής θέση κατά της βίας η οποία να υποστηρίζεται από πολιτικές και συναφείς πρακτικές για την πρόληψη και αντιμετώπισή της. Η θέση αυτή θα πρέπει να είναι γνωστή σε όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας και τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι μαθητές θα πρέπει να αναλαμβάνουν μέρος της ευθύνης για την υλοποίησή της.

Η μελέτη με θέμα τη βία σε βάρος των παιδιών περιέχει διάφορες συστάσεις που αφορούν και την Ευρώπη. Για παράδειγμα, οι χώρες καλούνται αφενός να εφαρμόσουν ασφαλείς, ευρέως γνωστούς, εμπιστευτικούς και προσπελάσιμους μηχανισμούς έτσι ώστε τα παιδιά και οι οικογένειές τους να μπορούν να αναφέρουν περιστατικά βίας σε βάρος παιδιών και αφετέρου να διασφαλίσουν τη χρήση μη βίαιων μεθόδων διδασκαλίας και θετικών πειθαρχικών μέτρων που δεν θα βασίζονται στο φόβο, τις απειλές, την υποτίμηση ή τη σωματική βία.

Στη μελέτη προτείνεται ακόμη η δημιουργία προγραμμάτων που να

απευθύνονται σε ολόκληρο το σχολικό περιβάλλον, όπως η ανάπτυξη πολιτικών για τη μη βίαιη επίλυση προβλημάτων και την καταπολέμηση του εκφοβισμού. Επιπλέον, τονίζεται ότι κάθε παιδί έχει δικαίωμα να ζήσει χωρίς βία και ότι η βία σε βάρος των παιδιών δεν μπορεί ποτέ να είναι δικαιολογημένη. Η άσκηση οποιασδήποτε μορφής βίας σε ένα παιδί του διδάσκει ότι η βία είναι αποδεκτή ως θεμιτό εργαλείο διαπραγμάτευσης και έτσι ο κύκλος της βίας διαιωνίζεται. Η βία μπορεί και έχει πράγματι εξαλειφθεί σε πολλά σχολεία. Προλαμβάνοντας τη βία σήμερα, θα μπορούσαμε να χτίσουμε όλοι μαζί μια κοινωνία όπου στο μέλλον η βία δεν θα είναι πλέον ανεκτή. Πάνω από όλα όμως στη μελέτη τονίζεται ότι η βία σε βάρος των παιδιών δεν είναι αναπόφευκτη. Μπορεί και πρέπει να προληφθεί.

Τα τελευταία χρόνια, η βία στα σχολεία και στα πανεπιστήμια έχει απασχολήσει έντονα τον Τύπο. Ελάχιστοι Ευρωπαίοι δεν γνωρίζουν πιθανώς την περίπτωση του «Columbine». Το όνομα αυτό έχει γίνει πλέον όρος που έχει ενταχθεί στην αγγλική γλώσσα. Ας θυμηθούμε, για παράδειγμα, τον 15χρονο μαθητή που καταδικάστηκε σε φυλάκιση για το μακελειό στο λύκειο Santana τον Μάρτιο του 2001, ο οποίος πριν μπει στο σχολείο για να σκοτώσει δύο μαθητές και να τραυματίσει άλλους 13, φέρεται να είχε τη φράση «pull a Columbine», δηλαδή, ας ζήσουμε στιγμές όπως αυτές στο Columbine.

Ωστόσο, τα τραγικά συμβάντα του Απριλίου του 1999 στο Λύκειο Columbine των Ηνωμένων Πολιτειών καθώς και παρόμοιες περιπτώσεις μακελειών σε σχολεία πριν και μετά από αυτό, είναι σπάνια και σίγουρα δεν μπορεί κανείς να τα ξεχάσει, αν μη τι άλλο επειδή σοκάρουν για τη διαστροφή τους. Όλα αυτά τα χρόνια, τα δεδομένα και οι αναλύσεις σχετικά με περιστατικά βίας που λαμβάνουν χώρα στο σχολικό περιβάλλον δείχνουν ότι ο δείκτης των εγκλημάτων στα σχολεία (βιαιοπραγίες, βιασμοί, σεξουαλικές παρενοχλήσεις, εκβιασμοί, ληστείες και καταστροφή περιουσιακών στοιχείων) είναι σταθερός και ότι το ποσοστό των μαθητών που πέφτουν θύματα τέτοιας συμπεριφοράς στο σχολείο έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια.

Στην Ευρώπη, αναφέρεται ότι η σωματική βία στο χώρο του σχολείου είναι σε στάσιμη κατάσταση τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, η «ήπια βία» (αγένεια και λεκτική παρενόχληση, για παράδειγμα) αυξάνεται. Γενικά, αυτή η ήπια βία χαρακτηρίζεται ως «έλλειψη πειθαρχίας», είναι όμως σημαντικό να σημειώσουμε ότι σύμφωνα με την έρευνα αυτή η ήπια βία μπορεί να αναπτυχθεί σταδιακά και να οδηγήσει σε σοβαρές

πράξεις βίας.

Στην πραγματικότητα, ωστόσο, θα πρέπει να εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας όχι τόσο στις ακραίες περιπτώσεις πυροβολισμών σε σχολεία που γίνονται πρωτοσέλιδα στα μέσα ενημέρωσης, όσο στις καθημερινές επαναλαμβανόμενες ενέργειες που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε ως βία «μικρής κλίμακας» και που συμβαίνουν στα περισσότερα σχολεία. Ιδιαίτερα πρέπει να δώσουμε έμφαση στον εκφοβισμό (ενίοτε ονομάζεται και «βία μεταξύ συνομηλίκων») και στη βίαιη συμπεριφορά προς και από τους δασκάλους που ενδεχομένως να μην αφορά σωματική βία, είναι όμως δυνατό να έχει σοβαρές επιπτώσεις.

Εκτός από τους κινδύνους που συνεπάγεται η σωματική βία, η παρενόχληση, τα λεκτικά πειράγματα, οι βρισιές και οι απειλές είναι δυνατό να αποθαρρύνουν τα θύματα από το να πάνε στο σχολείο, με αποτέλεσμα, συχνά, τα παιδιά αυτά να φεύγουν το πρωί από το σπίτι τους για το σχολείο αλλά τελικά να περνούν όλη την ημέρα στους δρόμους, σε εμπορικά κέντρα, στο σινεμά ή σε καταστήματα ηλεκτρονικών παιχνιδιών, φοβούμενα να πουν στους γονείς τους για ποιον λόγο δεν πηγαίνουν στο σχολείο. Ο σωματικός και ψυχολογικός εκφοβισμός μπορεί να προκαλέσει φόβο και κατάθλιψη, που μπορεί να οδηγήσει ένα παιδί στον αυτοτραυματισμό ή ακόμη και στην αυτοκτονία.

Στην Ευρώπη, ένα ποσοστό παιδιών μεταξύ 15% (αγόρια και κορίτσια ηλικίας 11, 13 και 15 ετών στη Σουηδία) και 64% (αγόρια)/65% (κορίτσια στη Λιθουανία) ανέφεραν ότι είχαν πέσει θύματα εκφοβισμού μέσα στους δύο μήνες πριν από την έρευνα του 2001. Οι μελέτες του Πανεπιστημίου του Bordeaux δείχνουν ότι, από τους 35.000 μαθητές που συμμετείχαν στην έρευνα στη Γαλλία, το 10% είχε πέσει θύμα εκφοβισμού. Σύμφωνα με έρευνες, στη Σλοβενία το 45% των μαθητών έχει πέσει θύμα εκφοβισμού. Πιο συχνά, θύματα πέφτουν τα κορίτσια, ενώ τα αγόρια είναι θύτες στο 85% των περιστατικών εκφοβισμού που έχουν αναφερθεί (αν και υπάρχουν ελάχιστες μελέτες σχετικά με το ρόλο των κοριτσιών ως θύτες). Το 80% των περιστατικών βίας προκαλείται από μαθητές ηλικίας 12 έως 16 ετών. Περίπου το 87% των περιστατικών βίας συμβαίνει μεταξύ μαθητών. Οι στατιστικές εκθέσεις των Η.Π.Α. δηλώνουν ότι ο εκφοβισμός είναι η μόνη μορφή βίας στο σχολικό περιβάλλον η οποία αυξάνεται.

Άλλες μορφές βίας μεταξύ συνομηλίκων που εκδηλώνονται αφηνδιαστικά στο περιβάλλον του σχολείου σχετίζονται με συμμορίες και συχνά μεταφέρονται στο

σχολείο από τη βία στους δρόμους. Σε ορισμένες χώρες, τα περιστατικά αυτά περιλαμβάνουν και περιπτώσεις «αντεκδίκησης», και ενίοτε συνεπάγονται περιπτώσεις «προστασίας» έναντι χρημάτων ή σχέσεις με ναρκωτικά. Η οπλοκατοχή στα σχολεία είναι ένα θέμα που απασχολεί ολοένα και περισσότερο ορισμένα ευρωπαϊκά κράτη μέλη. Τον Ιούνιο του 2008, ύστερα από τον 16ο θάνατο με μαχαίρι ενός εφήβου μέσα σε διάστημα μικρότερο των έξι μηνών, ο Βρετανός Πρωθυπουργός, Gordon Brown, τόνισε τη σπουδαιότητα της θέσπισης νέων νόμων με στόχο την καταπολέμηση της αύξησης των επιθέσεων με μαχαίρι. Όποιος έφηβος άνω των 16 ετών συλλαμβάνεται να έχει μαχαίρι στην κατοχή του θα διώκεται αυτόματα και θα αντιμετωπίζει ποινή φυλάκισης έως και τεσσάρων ετών. Το μέτρο αυτό προέκυψε ως αποτέλεσμα των πιέσεων της αστυνομίας προκειμένου να αποκτήσει μορφή νόμου κάτι που έως τότε αποτελούσε απλώς οδηγία.

Η παρουσία όπλων στα σχολεία αποτελούσε σημαντικό θέμα στις Ηνωμένες Πολιτείες ήδη από το 1994, όπου σε μια έκθεση για τη βία των νέων αναφέρονταν τα εξής: «Δεν γνωρίζουμε με ακρίβεια για ποιο λόγο ολοένα και περισσότεροι νέοι σήμερα οπλοφορούν. Σύμφωνα με ανεπίσημα στοιχεία, αυτό συμβαίνει για λόγους επίδειξης, προκειμένου κάποιοι νέοι να κερδίσουν το σεβασμό και την αναγνώριση των άλλων ή για λόγους αυτοάμυνας. Εν μέρει, φαίνεται πως είναι μια αντίδραση στην αντίληψη ότι οι κρατικές αρχές δεν μπορούν να προστατεύσουν τους νέους ή να διαφυλάξουν την τάξη στις γειτονιές ή στο σχολείο.»

Πιο σύνηθες, ωστόσο, είναι το φαινόμενο τα παιδιά στο σχολείο να εμπλέκονται σε βίαιες συμπλοκές. Στην Ευρώπη, μεταξύ του 37% (αγόρια)/13% (κορίτσια ηλικίας 11, 13 και 15 στη Φιλανδία) και 69% (αγόρια)/27% (κορίτσια στην Τσεχία) ανέφεραν ότι έχουν πάρει μέρος σε συμπλοκή στο διάστημα των 12 μηνών πριν από την έρευνα, το έτος 2001.

Λίγες είναι οι εκθέσεις που εξετάζουν τη βία η οποία διαπράττεται στο περιβάλλον του σχολείου από «επισκέπτες», δηλαδή, από γονείς, κηδεμόνες ή τρίτους που επισκέπτονται το σχολείο για μη εκπαιδευτικούς σκοπούς, ή από «ξένους» οι οποίοι εκμεταλλεύονται την συγκυρία της συνάθροισης πολλών παιδιών για να ασκήσουν μαζική βία. Αυτά τα περιστατικά είναι σχετικά σπάνια. Στην περίπτωση της άσκησης «βίας από επισκέπτες», οι εκθέσεις αναφέρουν ότι είναι συχνά συμπτωματικές περιπτώσεις, αποτέλεσμα συσσωρευμένου θυμού που εκφράζεται με επιθετικότητα ή

περιπτώσεις επιθέσεων που σχετίζονται με τη χρήση αλκοόλ .

Ίσως επειδή το σχολείο θεωρείται γενικά προστατευμένος χώρος, η ίδια η έννοια της βίας σε βάρος παιδιών στο σχολικό περιβάλλον προκαλεί αποτροπιασμό παγκοσμίως. Είναι σημαντικό, λοιπόν, να τονίσουμε ότι δεν υπάρχει καμία άμεση αιτιακή σχέση μεταξύ βίας και σχολείου: Το σχολείο είναι απλώς ένας τόπος όπου συγκεντρώνονται παιδιά και όπου αναπτύσσονται οι ιεραρχίες και οι σχέσεις, τόσο αυτές που αφορούν μόνο τα παιδιά όσο και αυτές που αντικατοπτρίζουν τις συγκρούσεις στην ευρύτερη κοινωνία. Αυτές οι συγκρούσεις προκύπτουν από τις σχέσεις ισχύος (τόσο των παιδιών μεταξύ τους όσο και μεταξύ παιδιών και δασκάλων /προσωπικού) και τις κοινωνικές προκαταλήψεις, όπως ο ρατσισμός, η ξενοφοβία ή οι διακρίσεις για άλλους λόγους, για παράδειγμα, λόγω θρησκείας, φύλου, κοινωνικό-οικονομικής κατάστασης ή σωματικών χαρακτηριστικών (μαλλιά, χρώμα, βάρος).

Ωστόσο, η βία στο σχολικό περιβάλλον συχνά αποτελεί έκφραση ενός ευρύτερου πλαισίου κοινωνικής ανομίας, όπου είτε δεν υπάρχουν κανόνες και πρότυπα που να διέπουν τη συμπεριφορά στις διαπροσωπικές σχέσεις των ατόμων, είτε οι κανόνες που υπάρχουν δεν επαρκούν ενώ παράλληλα δεν υπάρχουν σημεία αναφοράς και αξίες. Πολλοί διευθυντές και στελέχη σχολείων υποστηρίζουν ότι υπάρχουν κανόνες συμπεριφοράς στο σχολείο, ωστόσο, οι κανόνες αυτοί συχνά είναι προφορικοί ή υπονοούνται. Για την επαναφορά αυτών των αρχών σε μια σαφή μορφή και για να είναι δυνατή η προώθησή τους σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, θα πρέπει να υπάρχει ένα «συμβόλαιο» στο πλαίσιο του σχολείου (το οποίο θα βασίζεται σε εκπαιδευτικές, ηθικές, κοινωνικές αρχές ή σε απλούς κανόνες) το οποίο θα πρέπει να έχουν συζητήσει και συμφωνήσει οι μαθητές, οι δάσκαλοι και το προσωπικό (Φυλλάδιο Daphne, 2008).

1.5 Έρευνα για τον σχολικό εκφοβισμό στην Ελλάδα

Σύμφωνα με πανελλήνια έρευνα σε μαθητές το 2010 της Ε.Π.Ι.Ψ.Υ προέκυψαν τα παρακάτω κύρια ερευνητικά ευρήματα σε σχέση με το σχολικό εκφοβισμό και τους βίαιους καυγάδες. Στην έρευνα του 2010 συμμετείχε πανελλήνιο αντιπροσωπευτικό δείγμα 4.944 μαθητών εφηβικής ηλικίας (ΣΤ΄ Δημοτικού, Β΄ Γυμνασίου και Α΄ Λυκείου) από 306 σχολικές μονάδες. Οι μαθητές απάντησαν σε ανώνυμο ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν μέσα στις τάξεις τους. Ποσοστό 8,5% των εφήβων αναφέρουν ότι υφίστανται σχολικό εκφοβισμό (bullying) τουλάχιστον 2 με 3 φορές το

μήνα, ενώ 1 στους 6 (15,8%) ότι εκφοβίζουν οι ίδιοι άλλους με την ίδια συχνότητα. Οι μαθητές που εκφοβίζουν άλλους είναι κυρίως αγόρια ενώ εκείνοι που υφίστανται εκφοβισμό είναι τόσο αγόρια όσο και κορίτσια.

Το 2010 σε σύγκριση με το 2002, διαπιστώνεται σημαντική αύξηση στο ποσοστό των εφήβων που αναφέρουν ότι έχουν υπάρξει θύτες εκφοβισμού (15,8% και 9,1%, αντίστοιχα) ενώ το ποσοστό μαθητών που έχουν υπάρξει θύματα εκφοβισμού μένει αμετάβλητο. Οι τρόποι εκφοβισμού που αναφέρονται συχνότερα από τους εφήβους είναι, κατά σειρά, τα λεκτικά πειράγματα, τα πειράγματα/ χειρονομίες σεξουαλικού περιεχομένου, η διάδοση φημών και συκοφαντιών και τα πειράγματα/ενοχλήσεις μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή και κινητού τηλεφώνου. Επίσης, ένα στα 4 αγόρια (23,9%) αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου ήρθε στα χέρια με κάποιον ή κάποιους άλλους τουλάχιστον 3 φορές. Το αντίστοιχο ποσοστό για τα κορίτσια είναι σημαντικά χαμηλότερο (8,3%).

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας προέκυψαν στοιχεία τα οποία συνδέουν τον σχολικό εκφοβισμό με κάποια κοινωνικο-οικονομικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά των εφήβων:

- Οι έφηβοι που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό οικονομικό επίπεδο υφίστανται εκφοβισμό σε υψηλότερο ποσοστό συγκριτικά με εκείνους που προέρχονται από οικογένειες μεσαίου ή ανώτερου οικονομικού επιπέδου. Δεν βρέθηκε συσχέτιση μεταξύ του εκφοβισμού και της εθνικότητας των εφήβων.
- Οι έφηβοι που υφίστανται εκφοβισμό αναφέρουν σε υψηλότερα ποσοστά ότι έχουν κακή υγεία και ότι είναι δυσαρεστημένοι από την εξωτερική τους εμφάνιση, συγκριτικά με τους εφήβους που δεν υφίστανται εκφοβισμό.
- Τόσο οι μαθητές-θύτες εκφοβισμού όσο και οι μαθητές-θύματα εμφανίζουν συμπτώματα ψυχολογικών διαταραχών σε υψηλότερο ποσοστό από τους υπόλοιπους εφήβους.
- Οι μαθητές-θύτες εκφοβισμού και λιγότερο τα θύματα αναφέρουν σε υψηλότερο ποσοστό συγκριτικά με τους υπόλοιπους μαθητές ότι δεν τους αρέσει το σχολείο. Επίσης, οι θύτες αναφέρουν ότι απουσιάζουν συχνά από αυτό και τα θύματα ότι δεν έχουν καλές σχέσεις με τους συμμαθητές τους.
- Οι μαθητές-θύματα εκφοβισμού αναφέρουν ότι έχουν δύσκολη επικοινωνία με τους γονείς τους σε υψηλότερο ποσοστό, συγκριτικά με τους συνομηλίκους τους και οι μαθητές-θύτες αναφέρουν σε υψηλότερο ποσοστό ότι έχουν αυστηρούς/ αυταρχικούς γονείς (Κοκκέβη, Σταύρου, Φωτίου, Καναβού, 2011).

1.6 Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της βίας στο σχολείο

Δεν υπάρχει κάποιο νομικό πλαίσιο ή πλαίσιο πολιτικής της Ε.Ε που να αφορά τη βία στα σχολεία. Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει κάνει μια προσπάθεια να εφαρμόσει ένα «συμβόλαιο» το οποίο να είναι προϊόν διαπραγμάτευσης. Το 2004, παρουσίασε έναν Χάρτη για Δημοκρατικά Σχολεία χωρίς Βία. Ο χάρτης αυτός συντάχθηκε από αντιπροσώπους μαθητών και κατόπιν υιοθετήθηκε μέσω ενός ηλεκτρονικού δημοψηφίσματος με τη συμμετοχή μαθητών από 82 σχολεία σε 19 χώρες από όλη την Ευρώπη. Τα άρθρα 5 και 6 του χάρτη αφορούν ειδικά τη βία και τη σπουδαιότητα επίλυσης των διενέξεων με μη βίαιους τρόπους. Στον χάρτη τονίζεται επίσης το δικαίωμα όλων των μελών της σχολικής κοινότητας στην ίση μεταχείριση και το σεβασμό. Ο αρχικός σκοπός του εγχειρήματος ήταν ο χάρτης αυτός να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο διαπραγματεύσεων για κώδικες στα σχολεία όλης της περιοχής.

Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέλαβε μια σειρά πρωτοβουλιών σχετικά με τη βία σε σχέση με το σχολείο, εστιάζοντας γενικότερα στις πρακτικές ενέργειες για την πρόληψη και την καταπολέμησή της. Η πρωτοβουλία «Βία στα σχολεία», η οποία διήρκησε από το 1997 έως το 1999, επικεντρώθηκε στην παροχή υποστήριξης για την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών μέσω της συμμετοχής σε κοινές δράσεις. Ένα από τα κύρια αποτελέσματά της ήταν η κατάρτιση μιας σειράς εθνικών εκθέσεων.

Το 2001, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας Connect με την υποστήριξη της Ε.Ε δημιουργήθηκε μια πρωτοβουλία δικτύωσης και έρευνας με βάση το Ηνωμένο Βασίλειο, η οποία ονομάστηκε "UK-001". Σε αυτό το πλαίσιο, συντάχθηκαν δεκαεπτά εθνικές εκθέσεις σχετικά με τη βία στα σχολεία. Το έργο Visionary χρηματοδοτήθηκε από τη δράση Minerva του προγράμματος Σωκράτης το 2003 και περιλαμβάνει μια διαδικτυακή τοποθεσία για την ανταλλαγή εμπειριών και πληροφοριών. Σε αυτήν συμμετέχουν ερευνητές, δάσκαλοι και οργανισμοί από τη Δανία, τη Φιλανδία, τη Γερμανία, την Πορτογαλία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Το 2003, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζήτησε από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πρόληψης του Εγκλήματος (EUCPN) την εκπόνηση μιας ανασκόπησης καλών πρακτικών για την πρόληψη και την καταπολέμηση του εκφοβισμού στα σχολεία. Η ανασκόπηση με θέμα τον εκφοβισμό στο σχολείο για την Ε.Ε των 15 καθώς και για μερικά ακόμη κράτη (Νορβηγία, Νέα Ζηλανδία, Αυστραλία, Καναδά και Ηνωμένες Πολιτείες) κατέληξε στο

συμπέρασμα ότι τα κράτη μέλη διαφέρουν τόσο ως προς τη νομοθεσία και τις κρατικές παρεμβάσεις τους όσον αφορά τον εκφοβισμό στο σχολείο όσο και ως προς τις γνώσεις και την εμπειρία που διαθέτουν. Στην έκθεση επισημαίνονται δύο σημαντικά θέματα: η έλλειψη στοιχείων έρευνας σε επίπεδο εθνικής επικράτειας σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη και το γεγονός ότι τα προγράμματα και οι πολιτικές παρέμβασης για τον εκφοβισμό σπανίως αξιολογούνται επαρκώς. Στην έκθεση τα κράτη μέλη καλούνται να προχωρήσουν στην περαιτέρω κατάρτιση όσων εργάζονται στον τομέα και να υποστηρίξουν υπηρεσίες για αυτούς.

Το 2003, η Διάσκεψη τοπικών και περιφερειακών αρχών της Ευρώπης υιοθέτησε τη Σύσταση 135 σχετικά με τις τοπικές συμπράξεις για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας στα σχολεία. Η εν λόγω Σύσταση ορίζει, μεταξύ άλλων, την ανάγκη να δοθεί προτεραιότητα στην προστασία και την παροχή βοήθειας στα θύματα, στην επίτευξη ισορροπίας μεταξύ πρόληψης και καταπολέμησης, σε βάθος χρόνου, καθώς και στη σημασία αναγνώρισης της σχέσης μεταξύ της βίας στο σχολικό περιβάλλον και εξωτερικών παραγόντων, καλώντας τους γονείς και τις τοπικές κοινότητες να συμμετάσχουν στις συμπράξεις για την πρόληψή της. Η προσέγγιση αυτή είναι γενικώς γνωστή ως προσέγγιση του «σχολείου ως συνόλου» και έχει πλέον υιοθετηθεί ευρέως.

Υπάρχει ένα Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τη Σχολική Βία, η έδρα του οποίου βρίσκεται στο Πανεπιστήμιο του Bordeaux. Το 1998, το παρατηρητήριο έκανε τα πρώτα βήματα για τη δημιουργία μιας διεθνούς ομοσπονδίας ερευνητών που ασχολούνται με τη βία στα σχολεία. Η κίνηση αυτή ήταν ο λόγος για μια σειρά από διεθνείς συναντήσεις, όπως η πρώτη διεθνής διάσκεψη με θέμα «Η βία σε σχολικές και δημόσιες πολιτικές», η οποία πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι, το 2001. Η δεύτερη διεθνής διάσκεψη συνδιοργανώθηκε με το Centre de Recherche et d' Intervention sur la Réussite Scolaire, το 2003, στο Κεμπέκ, η τρίτη πραγματοποιήθηκε στο Μπορντό, το 2006 και η τέταρτη έλαβε χώρα στο Ηνωμένο Βασίλειο, το 2007, με συνδιοργανωτή το Παρατηρητήριο του Ηνωμένου Βασιλείου για την προώθηση της μη βίας (www.ukobservatory.com). Μια πέμπτη διάσκεψη έχει προγραμματιστεί να πραγματοποιηθεί στην Οτάβα, το 2009.

Δεν υπάρχουν συγκεκριμένες διεθνείς συνθήκες για τη βία σε σχέση με το σχολικό περιβάλλον, ωστόσο, υπάρχουν τρία συναφή άρθρα στη Σύμβαση του Ο.Η.Ε

για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC):

Το άρθρο 19 ορίζει ότι, «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανόμενης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί». Πρόκειται για ένα περιεκτικό άρθρο το οποίο καλύπτει την υποχρέωση διασφάλισης ότι τα παιδιά προστατεύονται και στο σχολικό περιβάλλον.

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 28 ασχολείται με το θέμα της σωματικής τιμωρίας και της ταπεινωτικής συμπεριφοράς, καλώντας τα συμβαλλόμενα κράτη «να παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της σχολικής πειθαρχίας με τρόπο που να ταιριάζει στην αξιοπρέπεια του παιδιού ως ανθρώπινου όντος».

Το άρθρο 29 καλύπτει τη φύση της ίδιας της εκπαίδευσης και ορίζει ότι η εκπαίδευση θα πρέπει να αποσκοπεί «στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, στην προετοιμασία του παιδιού για μια υπεύθυνη ζωή σε μια ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής». Μολονότι δεν αναφέρεται ρητά η λέξη βία, είναι σαφές ότι κανένα παιδί δεν μπορεί να αναπτυχθεί πλήρως εάν είναι θύμα βίας.

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού τόνισε την ανάγκη ενίσχυσης των δεσμών μεταξύ του σχολείου, της οικογένειας και της κοινωνίας, προκειμένου τα ίδια τα παιδιά να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην πρόληψη και την αντιμετώπιση των διαφόρων μορφών βίας με ολοκληρωμένο τρόπο. Η επιτροπή έχει τονίσει επανειλημμένα ότι η χρήση σωματικής βίας αποτελεί παραβίαση της αξιοπρέπειας του παιδιού και υπερβαίνει τα όρια της σχολικής πειθαρχίας. Σε ένα γενικό σχόλιό της το οποίο αποτελεί ορόσημο, η Επιτροπή τονίζει ότι «τα παιδιά δεν χάνουν τα ανθρώπινα δικαιώματά τους επειδή περνούν την πύλη του σχολείου».

Άλλα όργανα του Ο.Η.Ε όπως το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο (ECOSOC) έχουν καταδικάσει τη σωματική τιμωρία των παιδιών γενικά και ειδικότερα

σε σχέση με τη σχολική πειθαρχία.

Στην Ευρώπη, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διατύπωσε την άποψη ότι όλες οι μορφές σωματικής τιμωρίας στο σχολείο αντιβαίνουν στο άρθρο 3 της ευρωπαϊκής σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (τροποποιήθηκε από το Πρωτόκολλο 11 το οποίο τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου του 1998).

Ο αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 1999), υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, ορίζει στο Άρθρο 7, ότι τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από φυσικούς και ηθικούς κινδύνους. Η Επιτροπή έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το εν λόγω άρθρο αφορά τα μέτρα προστασίας των παιδιών από φυσικούς και ηθικούς κινδύνους στην οικογένεια, το σχολείο και την κοινωνία γενικά, καθώς και στο χώρο της εργασίας.

Ως προς τη βία κατά των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον στα κράτη της Ευρώπης, η περιφερειακή διαβούλευση για τη μελέτη του Γενικού Γραμματέα του Ο.Η.Ε σχετικά με τη βία σε βάρος των παιδιών διατύπωσε συγκεκριμένες συστάσεις, όπως προτάσεις για ανάληψη πρωτοβουλιών στο πλαίσιο της Ε.Ε για συντονισμένη συλλογή και ανάλυση δεδομένων, βάσει ενός ενιαίου ορισμού και κοινής μεθοδολογίας, καθώς και τη θέσπιση ενός περιφερειακού οργάνου που θα ασχολείται με τη βία στο σχολικό περιβάλλον και τις γενικές πολιτικές και πρακτικές που πρέπει να υλοποιηθούν (Φυλλάδιο Daphne, 2008).

1.7 Η ξένη ορολογία της βίας

Ο όρος εκφοβισμός χρησιμοποιείται στην ελληνική γλώσσα για να περιγράψει τη βία που εμφανίζεται στο περιβάλλον των παιδιών και των νέων. Όμως κάτω από τον όρο αυτό κρύβονται φαινόμενα που διαφέρουν σημαντικά μεταξύ του και συνεπώς απαιτούν διαφορετική αντιμετώπιση. Στις Η.Π.Α όπου τα φαινόμενα βίας εμφανίστηκαν νωρίτερα και είναι πιο διαδεδομένα και έντονα απ' όσο είναι στην Ευρώπη, βρίσκουμε μια γλωσσική διαφοροποίηση που αντανάκλα την διαφορετικότητα των φαινομένων βίας. Οι σχετικές λέξεις χρησιμοποιούνται και στις άλλες χώρες αυτούσιες ή με μικρή προσαρμογή στη κάθε γλώσσα. Πιο συγκεκριμένα:

- **Vandalism**: Η εκούσια καταστροφή αντικειμένων ιδιωτικής και δημόσιας περιουσίας, βανδαλισμός.

- **Hooliganism** (χουλιγκανισμός): Ανάγωση συμπεριφορά που συχνά συνοδεύεται από βανδαλισμούς μικρής ή μεγάλης έκτασης. Ο όρος χαρακτηρίζει κυρίως φανατικούς οπαδούς αθλητικών συλλόγων.
- **Mobbing**: Η λέξη χρησιμοποιείται κυρίως στις σκανδιναβικές χώρες και αποδίδει την έννοια του εκφοβισμού. Η ρίζα της προέρχεται από την αγγλική λέξη «mob» που σημαίνει όχλος, συμμορία. (Τσιάντης, 2009)
- **Bullying**: Ο όρος «εκφοβισμός» και «βία στο σχολείο» (school bullying), όπως και ο όρος «θυματοποίηση» (victimization) χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν μια κατάσταση κατά την οποία ασκείται εσκεμμένη, απρόκλητη, συστηματική και επαναλαμβανόμενη βία και επιθετική συμπεριφορά με σκοπό την επιβολή, την καταδυνάστευση και την πρόκληση σωματικού και ψυχικού πόνου σε μαθητές από συμμαθητές τους, εντός και εκτός σχολείου (Elliot, 2009)
- **Happy slapping**: Είναι μια νέα μορφή βίας που περιλαμβάνει φωτογράφιση ή μαγνητοσκόπηση και διάδοση του υλικού στο διαδίκτυο με σκοπό την απαξίωση και τον εξευτελισμό του θύματος.
- **Stalking**: Πεισματώδης, μοχθηρή και επαναλαμβανόμενη παρακολούθηση και ενόχληση ενός ανθρώπου συνήθως από ένα άτομο, αλλά μερικές φορές και από μια μικρή ομάδα ατόμων. Συχνά η συμπεριφορά αυτή έρχεται να αντικαταστήσει προηγούμενες σχέσεις αγάπης, φιλίας και αφοσίωσης του δράστη προς το θύμα. Κατά κανόνα, θύματα γίνονται πρόσωπα που απολαμβάνουν κοινωνική αναγνώριση, ενώ οι δράστες διακατέχονται από το αίσθημα ότι δεν αναγνωρίζεται η αξία τους και επιδιώκουν την αναγνώριση αυτή μέσα από την επίθεση που πραγματοποιούν σε βάρος του θύματος. Το γεγονός της προηγούμενης αφοσίωσης του δράστη προς το θύμα συχνά οδηγεί στην αρχή το περιβάλλον να δίνει βάση στα λεγόμενα του δράστη και να δείχνει κατανόηση για τις πράξεις του. Εδώ και λίγα χρόνια σε αρκετές χώρες το stalking θεωρείται ιδιαίτερο αδίκημα που διώκεται ποινικά.
- **Digital bullying**: Εξευτελισμός ενός ατόμου με την ανάρτηση στο διαδίκτυο ή με τη μετάδοση μέσα από την κινητή τηλεφωνία φωτογραφιών ή ταινιών που απεικονίζουν πραγματικές ιδιωτικές στιγμές του θύματος (συνήθως ερωτικού περιεχομένου) ή που φαίνεται να απεικονίζουν το θύμα, ενώ στην πραγματικότητα τα «τεκμήρια» είναι αποτέλεσμα ψηφιακής αλλοίωσης. Πρόκειται για mobbing σε ψηφιακό περιβάλλον.
- **Cyber bullying**: Παρόμοιο με το προηγούμενο, αλλά με μεγαλύτερη επιθετικότητα και συνήθως με την πρόθεση προσπορισμού προσωπικού οφέλους.
- **Bullycide**: Όρος, που προέρχεται από σύνθεση των λέξεων bullying (νταηλίκι, τραμπουκισμός) και suicide (αυτοκτονία) - εννοεί τις αυτοκτονίες παιδιών που είναι

αποτέλεσμα του γεγονότος ότι τα παιδιά αυτά έγιναν θύματα πράξεων mobbing ή/ και bullying (Τσιάκαλος, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Προφίλ εμπλεκομένων στον σχολικό εκφοβισμό

Τα περισσότερα περιστατικά εκφοβισμού λαμβάνουν χώρα μέσα ή κοντά στο σχολείο ή και στο δρόμο προς ή από το σχολείο. Πολλά συμβαίνουν ακόμη και στις σχολικές τουαλέτες, στο κυλικείο, στην αυλή ή σε διάφορους εξωτερικούς χώρους του σχολείου αλλά και στους διαδρόμους πηγαίνοντας στη τάξη. Μερικοί μαθητές πέφτουν θύματα εκφοβισμού και μέσα στην τάξη, πράγμα που συνήθως γίνεται όταν δεν υπάρχει κάποιος ενήλικας τριγύρω, με αποτέλεσμα ορισμένοι ενήλικες να πιστεύουν ότι δεν μπορεί να συμβαίνει κάτι τέτοιο επειδή δεν το είδαν ή δεν το άκουσαν (Elliot, 2006).

2.1 Θεωρητική προσέγγιση νεανικής παραβατικότητας

Στη διάρκεια της ανάπτυξης τους οι νέοι εμφανίζουν έντονη άρνηση στην αυθεντία των ενηλίκων, ανικανότητα να δείξουν αυτοσυγκράτηση, με αποτέλεσμα να εκδηλώνουν από προβλήματα αντικοινωνικής συμπεριφοράς έως παραβατική ή εγκληματική συμπεριφορά (κλοπή, βανδαλισμοί, σκασιαρχείο, αλκοόλ και ναρκωτικά κλπ.). Ενδείξεις παραβατικότητας εμφανίζονται κατά την παιδική ηλικία (γύρω στα 10 χρόνια), που αν δεν ανακαλυφθεί και επισημανθεί, υπάρχουν μεγάλες πιθανότητες να αυξηθεί, να επιδεινωθεί και να γίνει ανεξέλεγκτη κατά τη νεανική και εφηβική ηλικία.

Για την εφηβεία δεν υπάρχει ενιαίο σχήμα ανάπτυξης. Η κρίση αυτής της ηλικίας έγκειται :

- στο αυξητικό τίναγμα της εφηβείας,
- στην επανάσταση κατά των γονέων (τάση για ανεξαρτησία και ψυχολογική ελευθερία, άρνηση καθιερωμένων αρχών, αντικομοφορμισμός,
- στην αναζήτηση της πρωτοτυπίας (αίσθηση της διαφορετικότητας, εκκεντρικότητα, φαντασιώσεις μεγαλομανίας, πρόκληση υπερηφάνειας ή φόβου για τις αλλαγές στο σώμα, ιδιαίτερο γλωσσικό ιδίωμα), και
- στην εμπάθυνση, ανεύρεση της ατομικότητας και την ανάπτυξη αυτογνωσίας (ταυτότητα του Εγώ).

Στην εφηβεία ο έφηβος βρίσκεται σε κατάσταση ψυχοσωματικών μεταβολών οι οποίες τον οδηγούν σε καταστάσεις φοβίας και αγωνίας για τη σωματική του εμφάνιση και τη σεξουαλική του ικανότητα. Η ανησυχία του αυτή δημιουργεί προβλήματα (παροδικά και φυσιολογικά), όπως πρῶιμη ή αργοπορημένη ήβη, πονοκεφάλους,

νευρικότητα, ντροπή, εναντίωση, ονειροπόληση κλπ.

Στη διάρκεια της εφηβείας επιτυγχάνεται η μετάβαση από τη συγκεκριμένη στην αφηρημένη σκέψη, που κατά τον Piaget καλείται «φάση των αφηρημένων νοητικών λειτουργιών». Συχνά εμφανίζεται η τάση για αμφισβήτηση κάθε μορφής εξουσίας και του κοινωνικού κόσμου γεγονός που συχνά οδηγεί στην υπερβολή.

Η ωρίμανση του γενετικού συστήματος και η καταπίεση για συμμόρφωση που εμποδίζει την εκδίπλωση της αυτόνομης ηθικής δεν αφήνουν ανεπηρέαστο τον ψυχισμό του εφήβου. Επίσης η επιδιωκόμενη κοινωνική ανάπτυξη δηλαδή η αποσαφήνιση του ρόλου (τι θέλω να κάνω στη ζωή μου), προκαλεί αναταράξεις στη ψυχονοητική κατάσταση του νέου.

Είναι σημαντικό οι έφηβοι -πολύ νωρίτερα- να έχουν πετύχει ομαλή κοινωνικοποίηση και αυτοέλεγχο των επιθετικών τους αντιδράσεων. Συχνά χάνουν την ψυχραιμία τους, οργίζονται, θυμώνουν, γεγονότα που δικαιολογούνται από τις συνεχείς συγκρούσεις και ματαιώσεις που συμβαίνουν κατά την προσαρμογή τους. Πιο έντονες μορφές παραβατικότητας (βανδαλισμοί, βιαιοπραγίες) παρουσιάζονται σε εφήβους με χαμηλό αυτοσυναίσθημα και υψηλή μνησικακία ή με απογοήτευση από το κοινωνικό σύστημα. Αποτέλεσμα ή ενδεικτικές ενέργειες τέτοιων παραβατών είναι οι καταστροφές δημόσιας περιουσίας, μικροκλοπές ή αναμετρήσεις μεταξύ συμμαχιών (PDF Αριάδνη- Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις, 2011).

Στην Ευρώπη, το πρόβλημα της σχολικής βίας προσεγγίζεται πιο σφαιρικά και συνδέεται όχι αποκλειστικά με την ποινική και την τιμωρητική διάσταση, αλλά διευρύνεται με τους όρους της εκπαιδευτικής ψυχολογίας, της ποιότητας της εκπαίδευσης, του κοινωνικοποιητικού ρόλου του σχολείου και τη λειτουργική σύνδεση του σχολείου με την τοπική κοινωνία. Το πρόβλημα θεωρείται πολυδιάστατο και πολύπλοκο. Δεν υπακούει σε μια κατασταλτική αντιμετώπιση της βίας, αντίθετα σκιαγραφείται με τους όρους της παιδαγωγικής, της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και της συμβουλευτικής.

Η σχολική βία θεωρείται αφενός ως αντανάκλαση της βίας στην ευρύτερη κοινωνία και αφετέρου ως σύμπτωμα της χαμηλής ποιότητας της εκπαίδευσης που παρέχεται στους μαθητές. Η αντικατάσταση του αρνητικού όρου «σχολική βία» με τον θετικό (όρο) «ασφάλεια» στο χώρο του σχολείου σηματοδοτεί όχι μόνο μια «πολιτικά ορθή» διάσταση, αλλά περιλαμβάνει και ένα έντονα υποκειμενικό-βιωματικό στοιχείο:

«εκείνο του αισθήματος (αν)ασφάλειας, του φόβου και της θυματοποίησης» (Αρτινοπούλου, 2001).

2.2 Προφίλ επιτιθέμενου

Τα παιδιά-θύτες χρησιμοποιούν τη δύναμη και την ισχύ τους για να επιβληθούν και να υπερισχύσουν πάνω στους άλλους μαθητές και συμμαθητές τους. Έχουν μια θετική στάση απέναντι στην επιθετικότητα και αυτή η επιθετικότητα δεν στοχεύει μόνο στη παρενόχληση των συμμαθητών τους αλλά και στους γονείς και καθηγητές τους (Olweus, 1993). Οι θύτες διακατέχονται από υψηλά επίπεδα άγχους και ανασφάλειας καθώς και από έντονη αντικοινωνική και διασπαστική συμπεριφορά. Επίσης τα παιδιά αυτά δείχνουν να έχουν θετική αυτοεικόνα αλλά και μια ναρκισσιστική άποψη για τον εαυτό τους.

Οι έρευνες όμως για το κοινωνικό τους προφίλ διαφέρουν. Σύμφωνα με τον Olweus,(1993), οι θύτες έχουν ανεπτυγμένες κοινωνικές δεξιότητες και δεν υπολείπονται από τους συμμαθητές τους. Οι θύτες από τη άλλη, λόγω της χαμηλής τους αυτοεκτίμησης προς τα έξω για να καλύψουν αυτό το κενό, δείχνουν σκληροί, με αυτοπεποίθηση και συνήθως περιβάλλονται από δύο-τρεις φίλους που τους υποστηρίζουν. Τα παιδιά- θύτες στερούνται ενσυναίσθησης και της ικανότητας να αντιλαμβάνονται τον πόνο των άλλων (Μπότσαρη, 2010).

Οι θύτες, χρησιμοποιώντας τον εκφοβισμό, αισθάνονται ισχυροί και πως όλα βρίσκονται υπό τον έλεγχό τους. Οι περισσότεροι από αυτούς ξέρουν πολύ καλά τι κάνουν. Υπάρχουν όμως πολλές φορές που δεν καταλαβαίνουν πόσο πόνο προκαλούν. Μπορεί απλώς να ακολουθούν το ρεύμα και να μιλούν σκληρά χωρίς να το συνειδητοποιούν. Μπορεί να συμπεριφέρονται έτσι γιατί κατά βάθος τρέμουν μήπως, αν δεν φερθούν με αυτό τον τρόπο, είναι ίδιοι το επόμενο θύμα. Ίσως πάλι το κάνουν γιατί βαριούνται. Όποιος και να είναι ο λόγος δεν αποτελεί παρηγοριά γι αυτόν που υφίσταται όλη αυτή την ταλαιπωρία.

Σύμφωνα με τον Olweus (1993) το ψυχολογικό τους προφίλ σκιαγραφείται ως εξής:

α. Αισθάνονται την ανάγκη να κυριαρχούν και να υποτάσσουν τους άλλους και επιθυμούν να ελέγχουν την ομάδα των ομήλικών τους (Olweus, 1993). Όταν επιβάλλονται και έχουν τον έλεγχο, δηλώνουν ότι νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια και λιγότερο άγχος.

β. Αδυνατούν να διακρίνουν το όριο ανάμεσα στην διεκδικητικότητα και την επιθετικότητα.

γ. Αντλούν ικανοποίηση και μια αίσθηση κύρους από το να βλάπτουν τους άλλους.

Επίσης κάποιοι από τους λόγους που ωθούν να γίνει θύτης είναι οι παρακάτω:

- Έχουν υπάρξει και οι ίδιοι θύματα συναισθηματικής ή σωματικής βίας από συνομηλίκους ή μεγαλύτερους τους.
- Είναι εγωιστές και κακομαθημένοι και θέλουν πάντα να γίνεται το δικό τους.
- Δεν έχουν φίλους και νιώθουν μοναξιά.
- Αισθάνονται άσχημα με τον εαυτό τους και θέλουν να κάνουν και τους άλλους να νιώθουν άσχημα.
- Ξεσπών σε άλλους.
- Έχουν οικογενειακά προβλήματα.
- Αισθάνονται ανασφαλείς και ασήμαντοι. Με το «νταηλίκι» αποκτούν δύναμη.
- Θέλουν να δείχνουν «μεγάλοι» μπροστά στους άλλους.
- Έχουν δεχτεί εκβιασμούς προκειμένου να γίνουν μέλη κάποιας συμμορίας και αναγκάζονται να την ακολουθήσουν για να μη τα βάλει μαζί τους ο «αρχηγός».
- Δεν συνειδητοποιούν πόσο άσχημα αισθάνονται τα θύματα τους.
- Θέλουν να ελέγχουν τα πάντα.
- Απολαμβάνουν την αίσθηση της εξουσίας.
- Έχουν μείνει ατιμώρητοι για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, που πιστεύουν ότι κανείς δεν πρόκειται ποτέ να τους σταματήσει (Elliot, 2006).

2.3 Προφίλ θύματος

Είναι πολύ δύσκολο να εξηγήσει κανείς γιατί κάποιος επιλέγει ένα συγκεκριμένο άτομο για να του δυσχεράνει τη ζωή. Ο θύτης έχει απόλυτη ανάγκη να βρει κάποιο θύμα -οποιοδήποτε θύμα- οπότε μπορεί να διαλέξει κάποιον τυχαία και ύστερα να αποφασίσει για ποιους λόγους θα τον πειράξει: για την εμφάνιση, την εξυπνάδα, τη φυλή, το χρώμα, την οικογένεια κλπ. Θα σχολιάσει καθετί μέχρι το θύμα να αντιδράσει για να συνεχίσει να παρενοχλεί με αυτό που ενόχλησε το θύμα του (Elliot, 2006).

Σχετικά με την εκφοβιστική συμπεριφορά που βιώνουν εναντίον τους, τα θύματα σπάνια υπερασπίζονται τον εαυτό τους ή αντεπιτίθενται. Παρόλο που αναστατώνονται, εκδηλώνουν την ψυχική τους αυτή αναστάτωση με απόσυρση, κλάμα

ή θυμό (Χαντζή, Χουντουμάδη, Πατεράκη, 2000). Στις συγκρούσεις τους με κάποιον ή κάποιους συνομήλικους τους ,που είναι αναπόφευκτες, τα θύματα υιοθετούν στάση αμυντική και συμπεριφορά με υποχώρηση και χωρίς διεκδικητικότητα.

Όσον αφορά την έλλειψη φίλων, πέρα από χαρακτηριστικά των θυμάτων είναι και βασικός παράγοντας θυματοποίησης. Πράγματι τα παιδιά που περιβάλλονται από καλούς φίλους και ενταγμένα σε παρέες είναι πιο προστατευμένα έναντι φαινομένων παρενόχλησης και εκφοβισμού απ' ότι τα παιδιά που δεν έχουν μια τέτοια βοήθεια. Το γεγονός ότι έχουν παρέες και δεν είναι μόνα τους τα κάνει λιγότερο διαθέσιμους στόχους επίθεσης.

Επιπλέον, οι θύτες ίσως φοβηθούν το ενδεχόμενο αντιποίησης από τους φίλους των υποψήφιων θυμάτων τους (Μπότσαρη, 2010). Τέλος αξίζει να αναφερθεί ότι πολλά από τα χαρακτηριστικά των θυμάτων (πχ χαμηλή αυτοεκτίμηση), μπορεί να είναι στην πραγματικότητα αποτέλεσμα του εκφοβισμού και όχι μόνο αίτιο. Κάποια από τα σημάδια ότι ένα παιδί έχει πέσει θύμα εκφοβισμού είναι τα παρακάτω:

- Δεν ανοίγονται παρά κλείνονται και δεν μιλάνε.
- Φοβάται να πάει περπατώντας στο σχολείο και συνεχώς αλλάζει διαδρομή από και προς αυτό.
- Δεν παίρνει το σχολικό λεωφορείο.
- Δεν θέλει να πάει στο σχολείο, βρίσκει πάντοτε δικαιολογίες, υποφέρει ή νιώθει κάθε πρωί άρρωστος.
- Μειώνεται η απόδοσή του στα μαθήματα.
- Εκνευρίζεται εύκολα και φέρεται άσχημα στους φίλους και στην οικογένεια του.
- Έχει σχισμένα ρούχα, βιβλία ή τετράδια ή ακόμα του κλέβουν πράγματα.
- Πεινάει πολύ καθώς δεν έχει λεφτά, επειδή του έχουν πάρει τα χρήματα.
- Αποτραβιέται από την παρέα ή αρχίζει να τραυλίζει.
- Δείχνει ανήσυχος, φοβισμένος ή σταματάει να τρώει.
- Δεν ανοίγεται και δεν λέει ακριβώς τι του συμβαίνει γιατί φοβάται.
- Έχει περίεργες γρατσουνιές, μελανιές ή άλλα σημάδια (Elliot, 2006).

2.4 Προφίλ θυτών- θυμάτων

Ο Olweus διαχωρίζει άλλη μία κατηγορία μαθητών που σχετίζονται άμεσα με τις εκδηλώσεις εκφοβισμού μέσα στο σχολικό χώρο που κρίνεται ενδιαφέρον να

συμπεριληφθεί. Τα θύματα-θύτες παρενοχλούν και απειλούν τους πιο αδύναμους μαθητές ταυτόχρονα όμως είναι και οι ίδιοι στόχοι εκφοβισμού από άλλα άτομα που υπερτερούν σε δύναμη.

Μιλώντας με ποσοστά, ένα 6% των παιδιών που έχουν υποστεί σοβαρό εκφοβισμό και ένα 18% αυτών που έχουν εκφοβιστεί κάποιες φορές ανταποδίδουν τον εκφοβισμό με την πρώτη ευκαιρία που θα τους παρουσιαστεί. Τα παιδιά αυτά φαίνεται να είναι επιθετικά και σίγουρα για τον εαυτό τους όταν είναι ανάμεσα σε παιδιά που τους αποδέχονται. Όταν όμως βρίσκονται μακριά από αυτά εύκολα μπορεί να θυματοποιηθούν γιατί φαίνεται ότι χάνουν το αίσθημα της ασφάλειας (Χαντζή κ.συν., 2000).

Και αυτή η ομάδα παιδιών βιώνουν από τη μια μεριά τη μοναξιά και την απόρριψη των θυμάτων και από την άλλη χαρακτηρίζονται από έλλειψη ενσυναίσθησης και αισθήματος ηθικής. Η συγκέντρωση όλων των παραπάνω γνωρισμάτων καθιστά την ομάδα αυτή υψηλού κινδύνου δυσπροσαρμογής που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και αντιμετώπισης.

2.5 Προφίλ παρισταμένων

Ένας παριστάμενος μπορεί να είναι κάποιος που δεν είναι ούτε θύτης ούτε θύμα εκφοβισμού, αλλά γνωρίζει ότι περιστατικά βίας λαμβάνουν χώρα. Παράλληλα, μπορεί να είναι μάρτυρας ενός συμβάντος το οποίο ανέχεται μέσω της αδράνειας του να το αντιμετωπίσει. Όσοι μάρτυρες δεν εμπλέκονται άμεσα συνήθως γνωρίζουν τι συμβαίνει και ποιος είναι αναμειγμένος και η έμμεση ανάμειξη τους επιδρά στην ίδια τους τη ζωή, καθώς μπορεί να θεωρηθούν «συναισθηματικά αναμειγμένοι». Η σημασία της παρουσίας ενός αυτόπτη μάρτυρα, έγκειται στο γεγονός ότι μπορεί να επηρεάσει το θύτη ή το θύμα και να επιφέρει την απαιτούμενη αλλαγή.

Οι θεατές μπορεί να έχουν διάφορους ρόλους (Μπότσαρη, 2010). Μπορεί να είναι οι «βοηθοί», αυτοί δηλαδή που λαμβάνουν ενεργό μέρος στον εκφοβισμό, οι «ενισχυτές», αυτοί που παρέχουν θετική ανατροφοδότηση στο θύτη, σε αυτούς που μένουν μακριά και παρακολουθούν από απόσταση το επεισόδιο (παθητικοί θεατές) και τέλος υπάρχουν και οι «προασπιστές», αυτοί που παρεμβαίνουν υπέρ του θύματος.

Υπάρχουν πολλές πιθανές αιτίες για τις οποίες ο θεατής δεν παρεμβαίνει σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού. Μερικοί λόγοι είναι:

- Δεν αναγνωρίζουν τη συμπεριφορά ως εκφοβιστική.
- Δεν είναι σίγουροι για το πώς μπορούν να βοηθήσουν.
- Φοβούνται ότι θα δημιουργήσουν πρόβλημα στο θύτη.
- Φοβούνται την απομόνωση.
- Φοβούνται την ανταπόδοση.
- Πιστεύουν ότι οι ενήλικες δεν θα βοηθήσουν.

Τα περιστατικά εκφοβισμού αυξάνονται όταν μένουν κρυφά και κυριαρχεί ο φόβος. Ο καθένας δικαιούται να είναι ασφαλής και θα πρέπει οπωσδήποτε να αναφέρει τέτοιου είδους περιπτώσεις στα σχολεία και αυτό διότι δεν θεωρείται κάποιος «καρφί» ή «δειλός» όταν προστατεύει τον εαυτό του ή κάποιον άλλο από κάθε είδους εκφοβισμό. Ίσως φοβάται να μιλήσει μήπως και τα πράγματα γίνουν χειρότερα. Αλλά με το να μη εκφράσει τις φοβίες του το θύμα «δυναμώνει» το χέρι του θύτη και τον κάνει να νιώθει ότι μπορεί εύκολα να συνεχίσει να εκφοβίζει. Ο θύτης αρέσκεται να κρύβεται πίσω από την ανωνυμία του, η οποία είναι και αυτή που τον προστατεύει μέχρι να αποκαλυφθεί.

Αντιθέτως όταν το θύμα βρει το σθένος να ζητήσει βοήθεια και να αναφέρει το πρόβλημά του σε κάποιο συμμαθητή του ή μεγαλύτερο είτε είναι ο εκπαιδευτικός ή ο γονέας είτε κάποιος ειδικός τότε το πρόβλημα βγαίνει στο φως, ευαισθητοποιείται η σχολική και τοπική κοινότητα και άμεσα υπάρχουν παρεμβάσεις και λύσεις (Elliot, 2006).

B' Μέρος

Διαδικτυακός Εκφοβισμός (Cyberbullying)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Κοινωνιολογική και Ιστορική προσέγγιση του Διαδικτύου

3.1.1 Κοινωνιολογική και Ιστορική προσέγγιση του Διαδικτύου

Το διαδίκτυο, το τελευταίο καινοτόμο μέσο επικοινωνίας, παρά την ταχεία εξάπλωση της χρήσης του είναι ένα νέο μέσο το οποίο βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη. Μπορεί να οριστεί ως το μεγαλύτερο δίκτυο υπολογιστών και επιμέρους δικτύων από υπολογιστές συνδεδεμένα μεταξύ τους μέσω ενός κοινού πρωτοκόλλου μεταφοράς δεδομένων που ονομάζεται TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) ενός συνόλου κανόνων για την ανταλλαγή μηνυμάτων το οποίο λειτουργεί ως «γέφυρα επικοινωνίας».

Το διαδίκτυο μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα κατάφερε να αναπτυχθεί με μεγάλη ταχύτητα και να αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο στην καθημερινότητα εκατομμυρίων ανθρώπων κυρίως στις χώρες του δυτικού κόσμου (Κούρτη, 2003). Αποτελεί μία ψηφιακή επανάσταση που ξεκίνησε μέσα σε ακαδημαϊκές αίθουσες και τεχνολογικά εργαστήρια και σήμερα εξυπηρετεί την επικοινωνία όλο και περισσότερων ανθρώπων απ' όλο τον κόσμο προκειμένου να μετάσχουν ενεργά σε κοινότητες ειδικών ενδιαφερόντων, να αναπτύσσουν οικονομικές δραστηριότητες, να προτείνουν νέες ιδέες για την πολιτική ζωή, να γνωρίζουν καινούργιους φίλους, να ψυχαγωγηθούν, να ενημερωθούν και να πληροφορηθούν για τις παγκόσμιες εξελίξεις. Επίσης παρέχει την δυνατότητα για ελευθερία σκέψης και έκφρασης, ανέξοδα και ταχύτατα (Γιαννακόπουλος, 2005).

Είναι αδύνατον να υπολογιστεί ο ακριβής αριθμός χρηστών καθώς είναι στοιχείο μετρήσιμο, οι μόνιμα συνδεδεμένοι υπολογιστές και όχι γενικά οι συνδέσεις στο διαδίκτυο από προσωπικούς υπολογιστές ή ακόμα και ο αριθμός των χρηστών οι οποίοι έχουν πρόσβαση από κάθε προσωπικό τους υπολογιστή. Τα άτομα που κάνουν χρήση του διαδικτύου κατηγοριοποιούνται ως εξής: α) τους Διαχειριστές, β) τους

Παραγωγούς Υπηρεσιών και γ) τους Πελάτες- Χρήστες. Ο διαχωρισμός αυτός δεν αποκλείει το ενδεχόμενο ένα άτομο να ανήκει ταυτόχρονα και στις τρεις κατηγορίες (Κούρτη, 2003).

3.1.2 Η εμφάνιση, η εξέλιξη και η πορεία του Διαδικτύου μέχρι σήμερα

Υπάρχουν αρκετές εκδοχές όσον αφορά την ανακάλυψη του διαδικτύου. Η κυρίαρχη εκδοχή της ιστορίας του είναι η αμερικανική. Σύμφωνα με αυτή την εκδοχή, το διαδίκτυο ως έννοια γεννήθηκε στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου και πιο συγκεκριμένα όταν η κυβέρνηση των Η.Π.Α προσπαθούσε να καταστήσει δυνατή την επικοινωνία ανάμεσα στις διάφορες τράπεζες δεδομένων της χώρας σε ένα εθνικό δίκτυο υψηλής ταχύτητας και ασφάλειας. Παρότι λοιπόν επρόκειτο για ένα στρατιωτικό δίκτυο επικοινωνίας μιας και αυτό αναπτύχθηκε από το Υπουργείο Άμυνας των Η.Π.Α, το διαδίκτυο εξελίχθηκε γρήγορα εντός της Ακαδημαϊκής κοινότητας και κατέληξε σήμερα να υποστηρίζει κάθε λογής ανθρώπινη δραστηριότητα.

Εσφαλμένη είναι η άποψη πολλών ανθρώπων οι οποίοι θεωρούν ότι ο Παγκόσμιος Ιστός είναι συνώνυμο του διαδικτύου. Για να ρίξουμε, λοιπόν, φως στο σκοτάδι αυτής της παρανόησης μπορούμε να πούμε ότι ο Παγκόσμιος Ιστός δεν είναι παρά μόνο ένα κομμάτι του διαδικτύου, μια υπηρεσία η οποία λειτουργεί υπό μορφή πελάτη (client)/ διακομιστή (server). Η υπηρεσία αυτή πρόσβασης πληροφοριών μέσω διαδικτύου είναι η πιο προσιτή και δημοφιλής αποτελώντας σήμερα τον πιο συνηθισμένο τρόπο επαφής με τον κυβερνοχώρο (Κούρτη, 2003).

3.1.3 Το διαδίκτυο σήμερα

Εκφράζεται η άποψη ότι το διαδίκτυο εξελίσσεται γύρω από τέσσερις διαφορετικούς άξονες, οι οποίοι σχετίζονται με την τεχνολογική του εξέλιξη, τις λειτουργίες του και τη διαχείριση της παγκόσμιας και πολύπλοκης υποδομής του, τις κοινωνικές διαστάσεις της χρήσης του και τέλος τις εμπορικές δυνατότητες που προσφέρει

Το διαδίκτυο έχει πλέον αποκτήσει τέτοια απήχηση στις κοινωνικές μάζες ώστε διαμορφώνει κοινωνικά πρότυπα και συμπεριφορές ενώ παράλληλα έχει υποκαταστήσει σε μεγάλο βαθμό τους παραδοσιακούς τρόπους επικοινωνίας. Στον τομέα της εργασίας καινοτομεί με τις δυνατότητες της Τηλεργασίας, στις αγοραστικές

συνήθειες με τις διαδικτυακές πια αγορές, στη ψυχαγωγία, ατομική και μαζική και κυρίως στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις (Κούρτη, 2003)

3.1.4 Υποστηρικτές και πολέμιοι των Νέων Τεχνολογιών

Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης της επικοινωνίας και των κοινωνικών σχέσεων μεταβάλλεται η ανθρώπινη στάση απέναντι στη φαινομενολογία του νέου. Από την πρώτη στιγμή που ο προσωπικός υπολογιστής εισέβαλε στην καθημερινότητα μας και ιδιαίτερα στην οικονομική ζωή των επιχειρήσεων κόπηκε ο ομφάλιος λώρος του συντηρητικού τρόπου οργάνωσης και διοίκησης των οικονομικών δραστηριοτήτων. Δημιουργήθηκε έτσι μια αμφίροπη αντιπαλότητα ανάμεσα στο παλιό και το καινοτόμο, το απλό και το περίπλοκο.

Από τη μια μεριά υπάρχει η απαισιόδοξη παράταξη με τους καταβεβλημένους οπαδούς της οι οποίοι ουσιαστικά είναι και οι χαμένοι του παιχνιδιού. Είναι παραδοσιακοί και θεωρούν ότι τα νέα μέσα επικοινωνίας καταστρέφουν τις διανθρώπινες και διαπροσωπικές σχέσεις και αλλοτριώνουν, απομονώνουν και απομακρύνουν το άτομο από τις κλασικές κοινότητες. Χαρακτηριστική περίπτωση τεχνοφοβικών υπήρξε μια εξαγριωμένη ομάδα με αρχηγό της τον Ned Loud, η οποία φοβούμενοι την είσοδο της μηχανής στα εργοστάσια και την επικείμενη αντικατάσταση του ανθρώπινου εργατικού δυναμικού, άρχισε να λεηλατεί και να καταστρέφει οτιδήποτε σχετικό με την τεχνολογία.

Ο Λουδισμός λοιπόν που πήρε το όνομα του από τον αρχηγό Ned Loud ενστερνίζεται τον φόβο του ιδρυτή της απέναντι στο κάθε τι καινούργιο λόγω αδυναμίας κατανόησης του. Από τις στάχτες του, περίπου 200 χρόνια αργότερα, ξαναγεννιέται το κίνημα του Νεολουδισμού, το οποίο αντιμάχεται στην τυραννία του υπολογιστή και την αποστέρηση της ανθρώπινης ελευθερίας και αξιοπρέπειας από το διαδίκτυο.

Από την άλλη πλευρά συναντάμε την τεχνόφιλη παράταξη η οποία υποστηρίζει ότι οι δυνατότητες των νέων ηλεκτρονικών μέσων θα αποτελέσει την απαρχή για μια ιδανική και αρμονική συμβίωση μεταξύ ανθρώπου και μηχανής. Προωθεί την άποψη της οικουμενικής χειραφέτησης των πολιτών από κρατικές και ηθικοθρησκευτικές εξουσίες χάρη στις Νέες Τεχνολογίες. Θεωρεί πως το μέλλον της ανθρωπότητας βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση και εξάρτηση από την χρήση των ηλεκτρονικών

υπολογιστών (Γιαννακόπουλος, 2009). Επιδιώκει την εξάπλωση της χρήσης τους, από όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους παγκοσμίως, ενώ την ίδια στιγμή όχι μόνο δεν ενστερνίζονται αλλά απορρίπτονται μετά βδελυγμίας κάθε ισχυρισμό των πολέμιων της τεχνολογίας, ως συντηρητικό και παλαιολιθικό.

Όσον αφορά στο σύστημα του πολιτισμού εικάζουν οι Νεολουδίτες μια ακατάπαυστη απώλεια ισχύος της αξίας της γλώσσας, η οποία είναι το βασικότερο συστατικό στοιχείο της εθνικής ταυτότητας. Γεωγραφικοί διάλεκτοι και ιδιώματα, όπως επίσης και η άρρηκτα συνδεδεμένη τοπική δημοσιότητα τους απειλούνται με συνολική εξαφάνιση, όχι μόνο λόγω της ερήμωσης της υπαίθρου και της παράλληλης αστικοποίησης των γλωσσικών προτύπων, αλλά και λόγω της απαίτησης από τις Νέες Τεχνολογίες για γρήγορη και απλή επικοινωνία. Τα γραπτά μηνύματα για παράδειγμα, που στέλνονται μέσω κινητού τηλεφώνου είναι πολλές φορές ανορθόγραφα και ασύντακτα, αφού στοχεύουν στην εξυπηρέτηση της ανάγκης για άμεση και γρήγορη επίτευξη συνεννόησης. Τα στατιστικά δεδομένα δείχνουν με σαφήνεια ότι η αγγλική γλώσσα εγκαθιδρύεται παγκόσμια ως κοινός συμβολικός κώδικας συνεννόησης ανάμεσα σε πολιτισμικά διαφορετικές κοινότητες ανθρώπων. Διαδίκτυο, ομάδες συζητήσεων και ηλεκτρονικά μηνύματα απαιτούν μια εύκολη στη χρήση, αφαιρετική και ευέλικτη δομή διαμεσολάβησης πληροφοριών, και αυτές είναι προϋποθέσεις που πληροί η αγγλική γλώσσα.

Πρόσφατες έρευνες και μελέτες δείχνουν ότι σταδιακά με την εκδίπλωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς στον κυβερνοχώρο παρουσιάζονται και αντίστοιχες μεταβολές στη χρήση της γλώσσας, οι οποίες δε σηματοδοτούν απαραίτητα το τέλος της εθνικο-γλωσσικής εποχής. Πολύ περισσότερο καλλιεργούν το έδαφος για μια παραλλαγμένη γλωσσική ποικιλομορφία με πυρήνα τα Αγγλικά.

Τα *Κυβερνο-αγγλικά* (Cyber-english) είναι η δεσπόζουσα γλώσσα του Διαδικτύου και ταυτόχρονα η ελάχιστη προϋπόθεση για ενεργό συμμετοχή σε ομαδικές ή προσωπικές συζητήσεις. (Γιαννακόπουλος, 2005).

Ως προς τα ελληνικά, παρόλο που η χρήση ελληνικών χαρακτήρων στον ηλεκτρονικό υπολογιστή είναι πλέον τεχνικά εφικτή, πολλοί χρησιμοποιούν το greeklish για λόγους ανάγκης, καθώς ο παραλήπτης μπορεί να μη διαθέτει την ίδια τεχνική υποδομή με τον αποστολέα. Παρατηρείται ένας ξεχωριστός τρόπος σύντμησης των λέξεων, μια νέα μορφή στενοδακτυλογραφίας, οι ορθογραφικοί κανόνες δεν

θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικοί και τα κόμματα ή τα διαστήματα μεταξύ των λέξεων προστίθενται μόνο εφόσον είναι πραγματικά αναγκαίο για να γίνει κανείς πιο κατανοητός. Τα ακρωνύμια και οι συντμήσεις αφθονούν, οτιδήποτε μπορεί να συντομευθεί συντομεύεται (Κούρτη, 2003).

Η γραφή *Greeklisch* αφορά τη λατινική μεταγραφή των ελληνικών που μπορεί να είναι εξαιρετικά ανομοιογενής και ποικιλόμορφη, δεν είναι όμως τυχαία. Η συνήθεια αυτή ξεκίνησε επειδή τα πρώτα λειτουργικά συστήματα των υπολογιστών δεν αναγνώριζαν τους ελληνικούς χαρακτήρες και η επικοινωνία γινόταν με λατινικούς χαρακτήρες (Αριάδνη- Ασφαλής χρήση του διαδικτύου, 2011).

Τα *Greeklisch*, από τις λέξεις *greek* (ελληνικά) και *english* (αγγλικά), γνωστά και ως *Grenglish*, Λατινοελληνικά ή Φραγκολεβαντίνικα, είναι η ελληνική γλώσσα γραμμένη με το λατινικό αλφάβητο. Είναι ένα είδος μεταγραφής. Έγιναν περισσότερο γνωστά μέσω χρηστών στο Facebook (<http://el.wikipedia.org/wiki/Greeklisch>).

Τα *greeklisch* ξεκίνησαν στις αρχές της δεκαετίας του '90 ως απόρροια της αδυναμίας των πρώτων υπολογιστών να αναγνωρίσουν την ελληνική γραμματοσειρά. Οι χρήστες των υπολογιστών και ειδικότερα του ιντερνέτ έπρεπε, για να μπορέσουν να επικοινωνήσουν στέλνοντας ένα e-mail, να δημιουργήσουν έναν εναλλακτικό τρόπο γραφής. Έτσι, άρχισε να χρησιμοποιείται το λατινικό αλφάβητο γνωστό σήμερα και ως *greeklisch*. Αυτός ο τρόπος ήταν λειτουργικός, εύχρηστος και κατανοητός από όλους τους χρήστες. Η αλήθεια είναι, όμως, πως αυτό δεν κράτησε πολύ καθώς μετά από λίγα χρόνια προστέθηκε η Ελληνική γλώσσα στην ηλεκτρονική της μορφή. Αυτό δεν εμπόδισε τη χρήση των *greeklisch* η οποία συνέχισε να αυξάνεται με ραγδαίους ρυθμούς μέχρι σήμερα.

Τον κίνδυνο της «αποξένωσης» από την εικόνα των ελληνικών λέξεων, λόγω της αυξανόμενης χρήσης των «*greeklisch*», επισημαίνει και ο καθηγητής της Γλωσσολογίας Γεώργιος Μπαμπινιώτης, ο οποίος δήλωσε: *«τη γλώσσα και τα μάτια σας. Θα έλεγα ότι σε ημέρες κρίσης θα πρέπει να σκύψουμε σε ό,τι διαθέτει αυτός ο τόπος, που είναι ο πολιτισμός μας, η παράδοση μας και με τον πιο εύγλωττο τρόπο η γλώσσα μας. Δεν είναι απλό εργαλείο η γλώσσα. Είναι ο πολιτισμός μας, είναι η ιστορία μας, είναι η σκέψη μας, είναι η νοοτροπία μας, είναι η ταυτότητά μας. Πάνω από όλα η γλώσσα είναι αξία»*.

Αναφερόμενος στην ευρέως διαδεδομένη χρήση των «*greeklisch*» μεταξύ των

νέων που στέλνουν γραπτά μηνύματα από τα κινητά τηλέφωνα ή συνομιλούν μέσω του Διαδικτύου, ο ίδιος Ομότιμος και Επίτιμος Καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής, και πρόεδρος του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού τόνισε: «*Τα greeklish είναι ο καλύτερος δρόμος αποξένωσης από την εικόνα της λέξης. Αυτό μπορεί οι νέοι άνθρωποι να το πληρώσουν ακριβά. Έχουμε ελληνικές γραμματοσειρές και μπορούμε, αξιοποιώντας το Διαδίκτυο και τα ηλεκτρονικά μέσα, να χρησιμοποιούμε τις ελληνικές γραμματοσειρές που έχουν το προτέρημα να δίνουν την εικόνα της λέξης, το οπτικό ίνδαλμα, και να μας συμφιλιώνουν με την ορθογραφία της λέξης και με τη σημασία της*» (<http://www.iefimerida.gr/>, 2011).

Μια έρευνα του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας είχε χτυπήσει το πρώτο καμπανάκι κινδύνου για τη χρήση των greeklish, τη γραφή που χρησιμοποιούν κυρίως οι νέοι στα κινητά τηλέφωνα και στο Διαδίκτυο. Η ορθογραφία, σύμφωνα με την έρευνα, ήταν το πρώτο θύμα των greeklish, καθώς η χρήση τους επιδρά αρνητικά στην ορθογραφική ικανότητα των μαθητών. Περίπου 7 στους 10 μαθητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση διαπιστώθηκε ότι τα χρησιμοποιούν, με αποτέλεσμα στα γραπτά οι τόνοι και τα σημεία στίξης να χάνονται, να συνδυάζονται ελληνικά και λατινικά στοιχεία, να φουντώνουν τα ορθογραφικά λάθη (ο αντί ω), τα φωνητικά λάθη (κς αντί ξ) και η σύντμηση των λέξεων να έχει μορφή καταγιγίδας (dld αντί «δηλαδή», trt αντί «τίποτα», tespa αντί «τέλος πάντων») (news.kathimerini.gr, 2011).

3.2 Κοινωνική Δικτύωση

3.2.1 Ιστοχώροι κοινωνικής δικτύωσης και ζητήματα ασφάλειας

Η κοινωνική δικτύωση αποτελεί κατά πολλούς ένα εκπληκτικό τεχνολογικό φαινόμενο του 21ου αιώνα. Οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης επιτρέπουν στον καθένα από εμάς να δημιουργήσουμε και να σχεδιάσουμε την προσωπική μας ιστοσελίδα (προφίλ), χρησιμοποιώντας γραφικά, χρώμα, μουσική και εικόνες ώστε να της δώσουμε ξεχωριστό χαρακτήρα. Πρόκειται για δραστηριότητα ιδιαίτερα προσφιλή στους νέους και δεν απαιτεί εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις.

Στις ιστοσελίδες αυτές, οι χρήστες μέσα από τα εικονικά τους προφίλ λειτουργούν διαδραστικά με άλλους χρήστες, δημοσιεύουν τις φωτογραφίες και τα βίντεό τους, γίνονται μέλη σε ομάδες κοινών ενδιαφερόντων (groups), δημοσιεύουν και

ανταλλάσσουν τις καλλιτεχνικές τους δημιουργίες (μουσική, εικαστικά έργα κ.λπ.), επισκέπτονται σελίδες άλλων χρηστών και χρησιμοποιούν πλήθος εφαρμογών (κουίζ, παιχνίδια, κ.λπ.) (Αριάδνη- Συμπεριφορές Εξάρτησης στο Διαδίκτυο, 2011). Επίσης, το διαδίκτυο κατηγορείται ότι παρασύρει βαθμιαία τους ανθρώπους να δραπετεύουν από τον πραγματικό κόσμο και να ζουν Online τις φαντασιώσεις τους, σε μια κουλτούρα που κυριαρχεί όλο και περισσότερο η εικονική πραγματικότητα (Κάστελς, 2001). Εκείνο όμως που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι η επισήμανση της διαφοράς ανάμεσα στην έννοια και την αίσθηση του τόπου (place) και την έννοια και τη αντίληψη του χώρου (space). Ως αποτέλεσμα αυτής της διάκρισης, ως χώρος δεν ορίζεται μόνο με όρους τοπικούς αλλά ως δίκτυο αλληλόδρασης, ως μία σχεσιακή κατάσταση που θεσπίζεται εντός διαδικτύου από απομακρυσμένους (Δεμερτζής, 2002).

Στην Ελλάδα τα παιδιά μπαίνουν στον κόσμο του facebook από το νηπιαγωγείο! Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου, δύο στα δέκα ελληνόπουλα ηλικίας 4-6 ετών σερφάρουν στο ιντερνέτ από το σπίτι, ενώ το 1% των παιδιών προσχολικής ηλικίας διαθέτει δικό του προφίλ στα social media. Στο δημοτικό το 15% των μαθητών έχει λογαριασμό σε κάποιο κοινωνικό δίκτυο, ενώ στο γυμνάσιο και το λύκειο το facebook κάνει θραύση, με το 60% των μαθητών να έχει δημιουργήσει προφίλ στην ιστοσελίδα (<http://www.tanea.gr>, 2011).

Οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης ή αλλιώς ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα είναι διαδικτυακές κοινότητες που επιτρέπουν σε άτομα με παρόμοια ενδιαφέροντα να αλληλεπιδρούν σε απευθείας σύνδεση μέσω υπολογιστή. Κοινωνικά δίκτυα όπως το facebook και το myspace έχουν κερδίσει τεράστια ανταπόκριση και αποτελούν καθημερινό μέσο επικοινωνίας, ειδικά για την νεολαία.

Σύμφωνα με τους Boyd & Ellison (2007) τα κοινωνικά δίκτυα ορίζονται ως διαδικτυακές υπηρεσίες που επιτρέπουν στα άτομα να α) δημιουργούν ένα δημόσιο η ημι-δημόσιο προφίλ μέσα σ' ένα οριοθετημένο σύστημα, β) να δημοσιοποιούν ένα κατάλογο άλλων χρηστών με τους οποίους μοιράζονται μια σχέση, και να γ) βλέπουν τους δικούς τους καταλόγους συνδέσεων καθώς και αυτούς που έχουν δημιουργηθεί από άλλους μέσα στο σύστημα.

Οι ίδιοι υποστηρίζουν ότι η κάθε πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης είναι προσανατολισμένη προς ένα κοινωνικό ζήτημα, υποδηλώνοντας τις προτιμήσεις των εφήβων που χρησιμοποιούν την κάθε μια από αυτές.

3.2.2 Το Περιβάλλον Κοινωνικής Δικτύωσης Facebook

Το Facebook (facebook, στο λογότυπό του αναφέρεται με μικρό f) είναι ένα περιβάλλον κοινωνικής δικτύωσης που ξεκίνησε στις 4/2/2004 από τον Mark Zuckerberg, φοιτητή του πανεπιστημίου του Harvard. Κατά τον ιδρυτή του, στόχος του είναι να δώσει τη δύναμη στους χρήστες του να μοιραστούν κοινές εμπειρίες και έναν κόσμο ανοιχτό και συνδεδεμένο. Σήμερα έχει πάνω από 500 εκατομμύρια ενεργούς χρήστες παγκοσμίως που το χρησιμοποιούν για να επικοινωνήσουν και να μοιραστούν πληροφορίες με τα πρόσωπα που τους ενδιαφέρουν περισσότερο σε δίκτυα που σχετίζονται μέσω πανεπιστημίων, θέσεων απασχόλησης ή γεωγραφικών περιοχών (PDF Αριάδνη- Παιδαγωγικές προσεγγίσεις, 2011).

Ένα ιδιαίτερα σοβαρό ζήτημα στο οποίο πρέπει να αναφερθούμε είναι αυτό των «φίλων» στους ιστοχώρους κοινωνικής δικτύωσης. Ο αριθμός των φίλων έχει εξελιχθεί σε ένα είδος μέτρησης δημοφιλίας. Έτσι, οι «εικονικοί» μας φίλοι δεν αποτελούνται αποκλειστικά και μόνο από τους αληθινούς μας φίλους ή τους συμμαθητές μας, αλλά από πολύ περισσότερους που ίσως γνωρίσαμε μόλις εχθές σε ένα πάρτι, ή που δεν έχουμε δει ποτέ στη ζωή μας. Όλοι, όμως, αποκτούν την ίδια πρόσβαση στις πληροφορίες μας που έχουν οι πραγματικοί μας φίλοι, και μπορούν να ανταλλάσσουν πληροφορίες, φωτογραφίες, βίντεο.

Σύμφωνα με έρευνα, το 92% του συνολικού δείγματος είναι μέλη σε ένα τουλάχιστον Δίκτυο Κοινωνικής Δικτύωσης (Δ.Κ.Δ). Το 39,4% των εφήβων αναφέρουν ενασχόληση τουλάχιστον 2 ώρες ημερησίως. Χρήση Δ.Κ.Δ περισσότερο από 2 ώρες ημερησίως έχει συσχετιστεί με συμπεριφορά εξάρτησης από το διαδίκτυο. Η έρευνα εντοπίζει αυτό το πρόβλημα κυρίως στα κορίτσια (Φυλλάδιο Προγράμματος Saferinternet Plus, 2013, www.eunetadb.eu).

Μετά την αύξηση ενδιαφέροντος προς τα κοινωνικά δίκτυα δημιουργήθηκε ανησυχία σχετικά με την ασφάλεια των εφήβων. Λόγω της ιδιοσυγκρασίας των εφήβων και της «αφέλειας» τους εγκυμονούν κίνδυνοι και δυσάρεστες συνέπειες όταν εκφράζονται διαδικτυακά.

3.3 Το Νομικό πλαίσιο, τα Προσωπικά Δεδομένα και η Διεθνής Προστασία για νομική κάλυψη και προστασία

3.3.1 Νομική προσέγγιση για το Διαδίκτυο

Το διαδίκτυο έχει καταστεί το πιο διαδεδομένο μέσο επικοινωνίας, ενημέρωσης και ψυχαγωγίας. Ο ιδεατός κόσμος του διαδικτύου λίγο διαφέρει από τον πραγματικό. Έτσι όπως στην καθημερινή μας ζωή ελλοχεύουν κίνδυνοι, έτσι και ο κόσμος του διαδικτύου είναι γεμάτος παγίδες. Οι διαδικτυακές παραβατικές συμπεριφορές πλέον είναι αρκετές και μπορούν να χαρακτηριστούν ως διαδικτυακά εγκλήματα.

Κυρίαρχο νομικό ζήτημα για την αντιμετώπιση του ηλεκτρονικού εγκλήματος, αποτελεί η νομική ρύθμιση του Διαδικτύου. Έως σήμερα, δεν υπάρχουν συγκεκριμένες διατάξεις που να ρυθμίζουν συνολικά τις προσφερόμενες, μέσω του Διαδικτύου, υπηρεσίες. Επιπλέον, οποιαδήποτε προσπάθεια ρύθμισης, συναντά φραγμούς, που ανάγονται στις απόψεις δύο αντιμαχόμενων παρατάξεων: αυτών που είναι υπέρ και αυτών που είναι κατά της οποιασδήποτε προσπάθειας ρύθμισης του Διαδικτύου (Ζάννη, 2005).

Ωστόσο είναι αναγκαία η διάκριση ανάμεσα στο λεγόμενο computer crime (έγκλημα για τη διάπραξη του οποίου απαιτείται η χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή) και στο cyber crime (έγκλημα για τη διάπραξη του οποίου είναι απαραίτητη η σύνδεση στο διαδίκτυο). Σαφής ορισμός για το διαδικτυακό έγκλημα δεν έχει δοθεί είναι, αλλά θα μπορούσε να οριστεί όταν ένας χρήστης καταχράται τις δυνατότητες του διαδικτύου, εκμεταλλεύεται τις παροχές του με σκοπό τη διάπραξη παράνομων και ανήθικων δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με το άρθρο 14 του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα, « Έγκλημα » είναι « πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο». Υπό αυτήν την έννοια, δεν μπορεί να δοθεί με ευκολία ο ορισμός του διαδικτυακού εγκλήματος, καθώς κάτι τέτοιο θα μπορούσε να συμβεί αν υπήρχε αυτός ακριβής και ευκρινής στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα.

Οι κατηγορίες οι οποίες εντάσσονται στα διαδικτυακά εγκλήματα αφορούν τη διακίνηση πορνογραφικού υλικού, προσέλκυση παιδιών για γενετήσιους λόγους, η σεξουαλική παρενόχληση, η προτροπή σε αυτοκτονία (άρθρο 301 Π.Κ) καθώς και ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός. Διαδικτυακό έγκλημα μπορεί να θεωρηθεί και αυτά που

προσβάλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (πχ ρατσισμός) καθώς και αυτά που έχουν ως στόχο την αποκόμιση περιουσιακού οφέλους (οικονομικό έγκλημα).

Ένα από τα πιο σπουδαία διαδικτυακά εγκλήματα είναι η παραβίαση προσωπικών δεδομένων (Αριάδνη-Ασφαλής Χρήση του Διαδικτύου, 2011). Τα προσωπικά δεδομένα, είναι όλες εκείνες οι πληροφορίες που αναφέρονται σε ένα άτομο και μπορούν άμεσα ή έμμεσα να οδηγήσουν στην αναγνώρισή του (το όνομά μας, η διεύθυνση μας, ο αριθμός του κινητού μας τηλεφώνου). Ορισμένες φορές αφορούν σε ιδιαίτερα ευαίσθητα στοιχεία της ιδιωτικής μας ζωής, όπως το θρήσκευμα, στις πολιτικές πεποιθήσεις, στην υγεία ή στην ερωτική μας ζωή. Στην Ελλάδα όπως και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχει ειδική νομοθεσία που προστατεύει τα άτομα από την ανεξέλεγκτη χρήση των προσωπικών τους δεδομένων.

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα είναι ο αρμόδιος φορέας για την εφαρμογή αυτής της νομοθεσίας στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα είναι οι νόμοι που αναφέρονται στην προστασία δεδομένων είναι ο 2472/1997 και 3471/2006 καθώς και Κοινοτικές Οδηγίες όπως οι 95/46/EK και 2002/58/EK (Γκρίτζαλης, Λαμπρινουδάκης, Κάτσικας, Μήτρου, 2010.)

3.3.2 Ελληνική Νομοθεσία

Η ελληνική νομοθεσία προσαρμόστηκε προς τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, κατ' αρχήν, με τον Ν. 2075/92. Ο νόμος αυτός, πολύ σύντομα καταργήθηκε με τον νέο Ν. 2246/94 και στη συνέχεια με τον Ν. 2867/2000, που μέχρι σήμερα βρίσκεται σε ισχύ. Με τον τελευταίο νόμο, ιδρύθηκε η ρυθμιστική αρχή, «Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων», με κύριο μέλημα τη διασφάλιση των συμφερόντων των χρηστών του Διαδικτύου. Η αρχή αυτή μπορεί να ελέγχει τους παρόχους τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών και να επιβάλλει κυρώσεις σε περίπτωση που παραβιάζονται συγκεκριμένα δικαιώματα των χρηστών, όπως η διατήρηση του απόρρητου χαρακτήρα των επικοινωνιών τους (Βλαχόπουλος, 2007).

Η Ελληνική νομοθεσία που αφορούν στην προστασία του απορρήτου και της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, είναι αποτέλεσμα ενός συνδυασμού διεθνών συνθηκών, διατάξεων του κοινού ποινικού δικαίου και νόμων που έχουν εκδοθεί βάσει κοινοτικών οδηγιών αλλά και συνταγματικών διατάξεων.

Το Σύνταγμα της Ελλάδος (<http://www.hellenicparliament.gr>), περιλαμβάνει μια σειρά από διατάξεις, για την προστασία της ιδιωτικής σφαίρας του ατόμου. Η θεμελιώδης διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1, αναφέρει ότι «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας». Στα άρθρα 5,9 και 19 περιλαμβάνονται σημαντικές διατάξεις. Πιο συγκεκριμένα στο 5Α δηλώνεται ότι «καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων». Επίσης ότι «καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19». Στο άρθρο 9, αναφέρεται ότι «η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη» διάταξη που απαγορεύει τη δημοσιοποίηση της ζωής του ατόμου και συνεχίζει στο 9Α σημειώνοντας ότι «καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως ο νόμος ορίζει». Επίσης, στο άρθρο 19 γίνεται λόγος για την προστασία του απορρήτου των επιστολών και την ελεύθερη ανταπόκριση και επικοινωνία. Βασικότατο στοιχείο της επικοινωνίας είναι η μυστικότητα του περιεχομένου της.

Στον Ποινικό Κώδικα, γίνεται πρόβλεψη για την προστασία του απορρήτου από τα άρθρα 370, 370Α,370Β και 370Γ. Τα άρθρα 370 και 370Α προστατεύουν τις επιστολές και την παραβίαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προσωπικής συνομιλίας, αντίστοιχα (<http://www.ministryofjustice.gr>).

Η ουσιωδέστερη όμως διάταξη, όσον αφορά το χώρο του Διαδικτύου, περιλαμβάνεται στο άρθρο 370Γ, που προβλέπει την τιμωρία για εκείνον που χωρίς άδεια αποκτά πρόσβαση σε δεδομένα αποθηκευμένα σε Η/Υ. Σε αυτή την περίπτωση το απόρρητο προστατεύεται υπό μία ευρεία έννοια. Στην προστασία περιλαμβάνονται όχι μόνο δεδομένα τα οποία θεωρούνται απόρρητα από τη φύση τους, αλλά προστατεύεται και το δικαίωμα του νομίμου κατόχου των δεδομένων να αποκλείει σε τρίτους την δυνατότητα να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα, που έχει αποθηκεύσει στον υπολογιστή του.

Τα παραπάνω άρθρα του Ποινικού Κώδικα δεν αρκούν για να καλύψουν τις ανάγκες δίωξης της ηλεκτρονικής εγκληματικότητας, η οποία εξαιτίας των τεχνολογικών εξελίξεων εμφανίζεται όλο και περισσότερες νέες μορφές. Άλλωστε στα συγκεκριμένα άρθρα δεν υπάρχει πρόβλεψη του όρου «διαδίκτυο» γεγονός το οποίο δίνει πλέον νέες διαστάσεις στο ζήτημα. Για διάφορα αδικήματα όπως η διασπορά κακόβουλου λογισμικού και οι επιθέσεις άρνησης εξυπηρέτησης δεν υπάρχει η δυνατότητα να τιμωρηθούν με βάση την ισχύουσα στην Ελλάδα νομοθεσία. Αυτό το κενό βέβαια αντιμετωπίζεται με την υπάρχουσα νομοθεσία για τα συμβατικά εγκλήματα, αφού ο εικονικός κόσμος του διαδικτύου θεωρείται απλά ως ένα ακόμα μέσο για τη διάπραξη εγκλημάτων.

Ακόμα, διατάξεις που σχετίζονται με το έγκλημα στο διαδίκτυο περιλαμβάνονται στο Π.Δ 131/2003 όπου γίνεται αναφορά στην ανεπιθύμητη αλληλογραφία (spamming) και στην ευθύνη που έχουν οι πάροχοι υπηρεσιών διαδικτύου για πράξεις των χρηστών που είναι συνδρομητές τους. Το συγκεκριμένο Π.Δ. θεσπίστηκε σε εφαρμογή ύστερα από κοινοτική οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Επίσης ο Ν.2867/2000 για την «οργάνωση και λειτουργία του τομέα των Τηλεπικοινωνιών», οι Ν.2774/1999 και Ν.2472/1997 «περί προσωπικών δεδομένων» και ο Ν.2225/1994 για την «προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας» έχουν σχέση με κάποιες από τις πτυχές του ηλεκτρονικού εγκλήματος (Καράκωστας, 2001).

3.3.3 Η Σύμβαση για τον κυβερνοχώρο

Το 2000 οι κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο έδειξαν έντονο ενδιαφέρον και ανησυχία για την απειλή που ονομάστηκε « Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο». Η συνάντηση της ομάδας των 8 στο Παρίσι, τον Ιούνιο του 2000, ηγήθηκε της επίθεσης και το Συμβούλιο της Ευρώπης Ανταποκρίθηκε σε αυτή την ανησυχία με μια σύμβαση εναντίον του «Εγκλήματος στον Κυβερνοχώρο» (Κάστελς, 2001).

Η Διεθνής Σύμβαση για τον κυβερνοχώρο, με αντικείμενο την καταπολέμηση της εγκληματικής δραστηριότητας στους κόλπους του διαδικτύου, καταρτίστηκε στις 23/11/2001 στη Βουδαπέστη. Ήδη οι εργασίες για τη δημιουργία αυτής της σύμβασης ξεκίνησαν τον Απρίλιο του 1997, με τη σύσταση μιας επιτροπής ειδικών στον τομέα του ηλεκτρονικού εγκλήματος, με αρχικό χρονοδιάγραμμα περάτωσης τα τέλη του 1999. Λόγω όμως των ιδιαίτερων προβλημάτων που προέκυψαν (ταχύτατη εξέλιξη της

τεχνολογίας), οι εργασίες της σύμβασης παρατάθηκαν έως το τέλος του 2000 και τελικά ολοκληρώθηκε ακόμα πιο μετά (Νοέμβριος 2001). Η Σύμβαση έως σήμερα έχει υπογραφεί από τα περισσότερα μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, καθώς και από τις Η.Π.Α., τον Καναδά, την Ιαπωνία και τη Νότια Αφρική.

Ο βασικότερος σκοπός της «Σύμβασης για το Έγκλημα στον κυβερνοχώρο» είναι η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών των κρατών-μελών που έχουν υπογράψει, στον τομέα της εγκληματικότητας στον κυβερνοχώρο. Επίσης, με τη σύμβαση παρέχεται το νομοθετικό πλαίσιο του δικονομικού δικαίου που είναι απαραίτητο για τη διερεύνηση και τη δίωξη των εγκλημάτων του κυβερνοχώρου. Με τη σύμβαση αυτή θέτονται οι βάσεις για μια αποτελεσματική συνεργασία για το ηλεκτρονικό έγκλημα (Σιδηρόπουλος, 2003).

Ως Ημέρα Ασφαλούς Διαδικτύου εορτάζεται κάθε 2η ημέρα της 2ης εβδομάδας του Φεβρουαρίου. Φέτος για το 2013 η ημέρα αυτή ήταν η 5η Φεβρουαρίου. Ο εορτασμός υλοποιείται σε παγκόσμιο επίπεδο από το Πανευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Κέντρων Ενημέρωσης και Επαγρύπνησης INSAFE, στο πρόγραμμα Safer Internet της Ε.Ε. Όλα ξεκίνησαν τον Ιανουάριο του 2002, όταν γεννήθηκε η ιδέα καθιέρωσης του εορτασμού, μέσα από το Ευρωπαϊκό έργο *Safeborders*, στο πρόγραμμα πλαίσιο *Safer Internet* της Ε.Ε. Στις 6 Φεβρουαρίου 2004 εορτάστηκε για πρώτη φορά η Ημέρα Ασφαλούς Διαδικτύου σε 16 χώρες, ανάμεσα σε αυτές και η Ελλάδα (www.saferinternet.gr πρόσβαση Απρίλιος 2013). Η Ημέρα Ασφαλούς Διαδικτύου αποτελεί σταθμό προβληματισμού για τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να προστατευτούν τα παιδιά και οι νέους από παράνομο και επιβλαβές υλικό που βρίσκεται στο Διαδίκτυο, αλλά και απολογισμού πεπραγμένων για να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος (www.saferinternet.gr, Saferinternet Newsletter Issue1 2009).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ο Διαδικτυακός εκφοβισμός ως πραγματικότητα

Η σημερινή, δυναμικά εξελισσόμενη, ανθρώπινη κοινωνία στηρίζεται κατά κύριο λόγο στις νέες τεχνολογίες και πιο συγκεκριμένα στην χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του κινητού τηλεφώνου. Οι δύο αυτές συσκευές, κατά κύριο λόγο, έχουν γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς μας και συμβάλλουν στην διευκόλυνση της ζωής μας.

Δυστυχώς όμως παρά τα πολλά θετικά της χρήσης τους, σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, οι κοινωνικές συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί και επικρατούν σε όλα τα μήκη και πλάτη της υδρογείου, αυξάνουν τις πιθανότητες κοινωνικού αποκλεισμού, τις περιπτώσεις θυματοποίησης, την εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών και κρουσμάτων βίας τα οποία σχετίζονται με την χρήση του κινητού τηλεφώνου και του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε από το πανευρωπαϊκό Δίκτυο EU Kids Online πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα σε 5 βασικά ζητήματα που έχουν σχέση με τους ανήλικους χρήστες του διαδικτύου:

- i) Δημοσιεύουν εν αγνοία τους προσωπικά δεδομένα
- ii) Έρχονται σε επαφή με ακατάλληλο πορνογραφικό υλικό
- iii) Έρχονται σε επαφή με βίαιο ή βλαβερό περιεχόμενο, πχ ρατσισμός, προσηλυτισμός κλπ
- iv) Υφίστανται διαδικτυακή παρενόχληση
- v) Συναντώνται με «εικονικούς»/ διαδικτυακούς φίλους, δηλαδή με άτομα άγνωστα προς αυτούς, με τους οποίους έχουν συνομιλήσει μόνο διαδικτυακά.

Το EU Kids Online κατηγοριοποίησε τους δυνάμενους κίνδυνους στους διαδραστικούς κόσμους σε σχέση με τους ανήλικους χρήστες σε τρεις ομάδες:

- α) σε σχέση με το περιεχόμενο, είτε του υπολογιστή είτε του κινητού, όπου ο ανήλικος είναι αποδέκτης (Content),
- β) σε σχέση με τις επαφές, όπου ο ανήλικος λαμβάνει κατά κάποιο τρόπο μέρος ίσως και χωρίς τη θέλησή του (Contact) και
- γ) σε σχέση με τη συμπεριφορά, όπου ο ανήλικος αναλαμβάνει ενεργό ρόλο (Conduct).

Πίνακας 1: Κατηγοριοποίηση των κινδύνων – τα τρία C

	Περιεχόμενο (Content) Λήψη τεράστιας Μάζας Πληροφοριών	Επαφή (Contact) Συμμετοχή σε online δραστηριότητες (με ενήλικους στο προσκήνιο)	Συμπεριφορά (Conduct) Θύτης ή Θύμα σε επικοινωνία Peer to peer
Επιθετικότητα	Βίαιο/ εξαιρετικά βίαιο περιεχόμενο	Παρενόχληση, Αθόρυβη προσέγγιση	(Bullying), εχθρικές δραστηριότητες
Σεξ	Πορνογραφικό περιεχόμενο	(Grooming), Σεξουαλική κακοποίηση ή εκμετάλλευση	Σεξουαλική παρενόχληση «sexting»
Αξίες	Ρατσιστικό περιεχόμενο/ περιεχόμενο μίσους	Προώθηση ιδεολογιών	Βλαβερό περιεχόμενο που δημιουργείται από χρήστες (user-generated)
Εμπόριο	Ενσωματωμένη/ κρυμμένη διαφήμιση	Κατάχρηση προσωπικών δεδομένων	Τζόγος, καταπάτηση πνευματικής ιδιοκτησίας

Πηγή: Έκθεση του Ευρωπαϊκού ερευνητικού Δικτύου EU Kids Online «Risks and safety on the internet», Οκτώβριος 2010

Γι' αυτό το λόγο, οι μαθητές καλό είναι να μάθουν να τα χρησιμοποιούν ως μέσα για την μόρφωση και την πληροφόρησή τους. Επειδή όμως οι τεχνικές λύσεις δεν επαρκούν για την προστασία των ανηλίκων από το επικίνδυνο περιεχόμενο του Διαδικτύου είναι απαραίτητη η εκπαίδευση και η εξάσκηση των δεξιοτήτων στη σωστή χρήση των μέσων επικοινωνίας και αυτό να αποτελέσει την καλύτερη εγγύηση για την

ασφαλή χρήση του Διαδικτύου και συνεπώς για την προστασία των παιδιών και των νέων. Στο κεφάλαιο αυτό θα διαπραγματευτούμε τον ορισμό του διαδικτυακού εκφοβισμού, τις μορφές του, το προφίλ του θύτη, θύματος και παρατηρητών, τρόπους αντιμετώπισης καθώς και μία σχετική έρευνα για το διαδίκτυο στην Ελλάδα (Αριάδνη-Ασφαλής χρήση του διαδικτύου, 2011).

4.1 Ορισμός και αίτια του Διαδικτυακού Εκφοβισμού

Όλοι μας έχουμε χρησιμοποιήσει και χρησιμοποιούμε καθημερινά το διαδίκτυο, ψάχνοντας πληροφορίες για μαθήματα, για την εργασία μας, για παιχνίδια, μουσική, ταινίες και γενικότερα για κάθε ψυχαγωγία. Το Διαδίκτυο είναι ένα παράθυρο με θέα έναν κόσμο χωρίς σύνορα και χιλιομετρικές αποστάσεις. Μας αγκαλιάζει από άκρη σε άκρη όλη την υφήλιο. Με ένα «κλικ» μπορούμε να μιλήσουμε ή να ανταλλάξουμε μηνύματα με φίλους, να στείλουμε φωτογραφίες μέσω e-mail, να μοιραστούμε στιγμές σε «πραγματικό» χρόνο, ακόμα και αν βρισκόμαστε πολύ μακριά. Το Διαδίκτυο αναμφισβήτητα μας διευκολύνει τη ζωή, καταργώντας τα φυσικά εμπόδια και επιτρέποντας μια επικοινωνία χωρίς «όρια» αλλά και χωρίς «όρους». Όσο λοιπόν επιταχύνεται και εξαπλώνεται η χρήση του διαδικτύου παρουσιάζονται παθογένειες και πιο συγκεκριμένα το φαινόμενο του Διαδικτυακού εκφοβισμού.

Ο όρος Διαδικτυακός εκφοβισμός (Cyberbullying) αφορά τον εκφοβισμό, την απειλή, την ταπείνωση ή την παρενόχληση παιδιών, προεφήβων και εφήβων που δέχονται μέσω της χρήσης του Διαδικτύου, κινητών τηλεφώνων είτε άλλων ψηφιακών τεχνολογιών από συνομηλίκους τους. Και ενώ το φαινόμενο του bullying δεν είναι νέο, το cyberbullying φαίνεται να παίρνει μεγάλες διαστάσεις τα τελευταία χρόνια (<http://el.wikipedia.org>).

Το cyberbullying περιλαμβάνει την ανάρτηση φωτογραφιών, ψεύτικο προφίλ σε ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, δημοσίευση προσωπικών δεδομένων κ.α. Συνεπώς το θύμα αισθάνεται απροστάτευτο και αβοήθητο καθώς συχνά είναι δύσκολο να εντοπισθεί ο θύτης. Το θύμα απειλείται καθημερινά 24 ώρες την ημέρα, 7 μέρες την εβδομάδα και ακόμα και το σπίτι του δεν του προσφέρει ασφάλεια. Ανοίγοντας τον υπολογιστή του ή το κινητό του τηλέφωνο, ο θύτης είναι παρών. Έρευνες έχουν καταδείξει ότι τα θύματα εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά κατάθλιψης όταν θυματοποιούνται μέσω ιντερνέτ και έχουν περισσότερες πιθανότητες να φτάσουν μέχρι

και την αυτοκτονία. Τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται μία τάση για αλλαγή στη μορφή που εκδηλώνεται η παραβατική συμπεριφορά. Μια μεταβολή από ηλικία των 12-15 ετών που η παραβατικότητα χαρακτηρίζεται και εκφράζεται κυρίως μέσω της σωματικής βίας, στην ηλικία των 15-19 ετών που η παραβατικότητα εκφράζεται μέσω λεκτικών συγκρούσεων (Αριάδνη- Συμπεριφορές εξάρτησης, 2011).

Επίσης στον Διαδικτυακό εκφοβισμό παρατηρείται η συμμετοχή συνομήλικων και από τις δυο πλευρές, ή τουλάχιστον η συμμετοχή ενός ενήλικα υποκινούμενη από κάποιον ανήλικο εναντίον άλλου ανηλίκου. Γι' αυτό στην περίπτωση που παρατηρηθεί εμπλοκή ενηλίκου χρησιμοποιούνται οι οροί Διαδικτυακή παρενόχληση (Cyber-Harassment) είτε η Διαδικτυακή παρακολούθηση (Cyber-Stalking). Ο όρος Διαδικτυακός εκφοβισμός, εν αντιθέσει με την σεξουαλική παρενόχληση, δεν χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες ένας ενήλικας προσπαθεί να οδηγήσει ανήλικους σε μη διαδικτυακές συναντήσεις δελεάζοντάς τους. Ωστόσο, συχνά παρατηρείται στον Διαδικτυακό εκφοβισμό η ανάμειξη ενός η περισσότερων ενηλίκων, οι οποίοι ικανοποιούνται μέσα από την διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση των ανήλικων θυμάτων.

4.2 Μορφές του Διαδικτυακού Εκφοβισμού

Μέσα από μια ηλεκτρονική επικοινωνία οποιοσδήποτε μπορεί να προσπαθήσει να ενοχλήσει, να κοροϊδέψει, να προσβάλει, να γελοιοποιήσει ή ακόμα και να απειλήσει έναν έφηβο. Αυτή η τακτική λέγεται «ηλεκτρονική παρενόχληση». Η ηλεκτρονική παρενόχληση (cyberbullying) είναι η επιθετική συμπεριφορά από πρόθεση με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων. Περιστατικά παρενόχλησης μεταξύ εφήβων μπορούν να συμβούν με πολύ διαφορετικές μορφές. Τα είδη του Διαδικτυακού εκφοβισμού μπορούν να προκύψουν είναι τα εξής:

- i) Αποστολή κειμένων, e-mail, ή άμεσων μηνυμάτων με κακόβουλο περιεχόμενο
- ii) Ανάρτηση προσβλητικών/εξευτελιστικών φωτογραφιών, βίντεο και άλλου υλικού σε ιστοσελίδες όπου και τα άλλα άτομα έχουν πρόσβαση, όπως για παράδειγμα blogs, ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης κ.α
- iii) Χρήση του ονόματος ξένου χρήστη με σκοπό τη διάδοση φημών στο περιβάλλον του θύματος μέσω της χρήσης κινητού, ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και μέσω άλλων υπηρεσιών ηλεκτρονικής επικοινωνίας (κλοπή ταυτότητας)

- iv) Νεκρές κλήσεις
- v) Προσβλητικά προφορικά μηνύματα
- vi) Αποστολή απειλητικών μηνυμάτων σε αλλά άτομα υποκρινόμενοι το άτομο που εκφοβίζεται
- vii) Grooming (Σεξουαλική εκμετάλλευση)
- viii) Ρατσιστικός (PDF Αριάδνη- cyberbullying/ fishing, 2011)

Στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες το σημαντικότερο πρόβλημα είναι ότι ποτέ δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για την ταυτότητα του συνομιλητή μας, ακόμα και αν βλέπουμε κάποια φωτογραφία του ή χρησιμοποιούμε κάμερα –η χρήση της οποίας δεν συνιστάται για τους ανήλικους χρήστες, καθώς καθιστά των εντοπισμό τους στο φυσικό κόσμο ευκολότερο. Έτσι, πολλοί επιτήδαιοι, εκμεταλλευόμενοι το στοιχείο της ανωνυμίας του Διαδικτύου για να προσεγγίσουν ανήλικα παιδιά, δίνουν ψευδή στοιχεία για την ταυτότητά τους και κυρίως για την ηλικία τους, με στόχο την αποπλάνηση για γενετήσιους λόγους (το φαινόμενο «grooming») (www.saferinternet.gr).

Οι παιδόφιλοι αυτοί ξεκινούν συζητήσεις με τα πιθανά θύματα με σκοπό να αναπτύξουν φιλική σχέση με αυτά και να αποσπάσουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον τόπο διαμονής τους, τα ενδιαφέροντα, τα χόμπι και τις σεξουαλικές τους εμπειρίες. Μέσα από την σχέση αυτή προκαλούν σιγά σιγά συζητήσεις σεξουαλικής φύσεως, και πολλές φορές οι παιδόφιλοι στέλνουν στα υποψήφια θύματα φωτογραφίες παιδικής πορνογραφίας αλλά και πορνογραφίας ενηλίκων για να δώσουν την αίσθηση ότι αυτό είναι κάτι το αποδεκτό και φυσιολογικό.

Η τακτική αυτή χρησιμοποιείται για να υπονομεύσει την απροθυμία των παιδιών στο να λάβουν μέρος σε σεξουαλική επαφή. Χρησιμοποιείται επίσης για να αποτρέψει το θύμα από το να ζητήσει προστασία από τους γονείς και τους δασκάλους του, αφού καταλήγει να νιώθει ένοχο που έχει ανταλλάξει τέτοιου είδους φωτογραφίες.

Η παρενόχληση μέσω κινητού γίνεται τόσο με τηλεφωνικές κλήσεις όσο και με την αποστολή προσβλητικού και ίσως και παράνομου υλικού με γραπτά μηνύματα (SMS) και μηνύματα πολυμέσων (MMS). Το υλικό αυτό μπορεί να είναι ένα ρατσιστικό ή προσβλητικό κείμενο, η φωτογραφία ενός παιδιού που κακοποιείται ή κείμενο προς εκφοβισμό.

Το φαινόμενο του «happy slapping» αποτελεί νέα μορφή βίας που αφορά στην απρόκλητη επίθεση προς ένα άτομο με σκοπό τη φωτογράφιση ή μαγνητοσκόπηση με

τη βοήθεια συνεργού του δράστη, με σκοπό τη δημοσίευση του υλικού μέσω διαδικτύου και τη διάδοση δια μέσου του κινητού. Το υλικό αφορά σε πράξεις εξευτελισμού, βασανισμού, σεξουαλικής κακοποίησης, βιασμό ακόμα και σε δολοφονία που έχουν ως μοναδικό στόχο την «απόλαυση» που προκαλείται από τον εξευτελισμό του θύματος (Τσιάκαλος, 2008)

Είναι ένα σοβαρό ζήτημα που απασχολεί έντονα αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες. Το «happy slapping» είναι στενά συνδεδεμένο με το cyberbullying, δηλαδή την παρενόχληση μέσω Διαδικτύου, ένα πρόβλημα που φαίνεται ότι αντιμετωπίζουν ένα στα τέσσερα παιδιά σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Μάλιστα σύμφωνα με έρευνα του Πανευρωπαϊκού Δικτύου Εθνικών Κέντρων Ασφαλούς Διαδικτύου INSAFE που πραγματοποιήθηκε μέσω Διαδικτύου το 2007, το 35% των παιδιών ηλικίας κάτω των 10 ετών θα προωθούσε σε φίλους του μέσα από το κινητό του τηλέφωνο φωτογραφίες συμμαθητών του που ξυλοκοποούνται από άλλα παιδιά, γιατί θα το έβρισκε αστείο (Αριάδνη- Ασφαλής χρήση του διαδικτύου, 2011)

Επίσης, οι περισσότεροι μαθητές είναι εξοικειωμένοι και συνάμα ενεργοί χρήστες της κινητής τηλεφωνίας. Αν και το κινητό διευκολύνει το διαμοιρασμό και την ανταλλαγή πληροφοριών, μπορεί να αποτελέσει ένα κακόβουλο εργαλείο, εφόσον δεν χρησιμοποιηθεί σωστά. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές χρησιμοποιούν τα έξυπνα κινητά τους για να μοιράζονται πράγματα που ποτέ δεν θα έκαναν υπό κανονικές συνθήκες: από ακατάλληλα σχόλια ως το sexting, τα οποία όλα αυτά μαζί συνιστούν ένα επικίνδυνο ναρκοπέδιο.

Η συντριπτική πλειοψηφία των εφήβων που διαθέτουν κινητά τηλέφωνα και η ηλικία κατά την οποία αποκτούν τηλέφωνα αφορά όλο και νεότερους. Αυτή η τεράστια ανάπτυξη έχει στο επίκεντρο την επιλογή γραπτών μηνυμάτων ως μορφή επικοινωνίας για τους εφήβους. Συνδυάστε το αυτό με την επέκταση της χρήσης και την εφηβική ορμονική ανάπτυξη, κι έτσι μια τέλεια καταιγίδα η οποία ονομάζεται sexting αναδύεται σαν ένα νέο φαινόμενο.

Sexting είναι ένας ανεπίσημος όρος για την αποστολή γυμνών ή σχεδόν γυμνών εικόνων μέσω γραπτών μηνυμάτων. Είναι μια παράνομη δραστηριότητα όταν πρόκειται για παιδιά κάτω των δεκαοκτώ ετών. Ωστόσο, αυτή η αξιόποινη πράξη υποβαθμίζεται έστω και αν κάποιοι έφηβοι συνήθως πιάνονται.

Οι στατιστικές στην Αμερική δείχνουν ότι ένας στους έξι εφήβους έχουν λάβει

μήνυμα sext και 4% έχουν στείλει οι ίδιοι τα μηνύματα. Θεωρείται ότι ο αριθμός είναι αρκετά μεγαλύτερος, δεδομένου ότι οι έφηβοι δεν είναι πρόθυμοι να απαντήσουν σε αυτή την ερώτηση με ειλικρίνεια. Πιο ανησυχητικό είναι ότι η πλειοψηφία των μαθητών θεωρούν ότι το sexting «δεν είναι σπουδαία υπόθεση».

Απορία όμως προκαλεί το γεγονός ότι οι έφηβοι επιλέγουν να στείλουν ακατάλληλες φωτογραφίες του εαυτού τους. Τρία είναι τα χαρακτηριστικά σενάρια :

- Οι νεότεροι έφηβοι έχουν την τάση να στέλνουν μηνύματα text αντί της πραγματικής φυσικής επαφής. Αυτό μπορεί να συμβεί, ακόμα και στο γυμνάσιο.
- Κάποιοι μαθητές επιλέγουν να στείλουν αυτά τα μηνύματα για να ελέγξουν την κατάσταση πριν την έναρξη μιας πιο σοβαρής σχέσης.

Τέλος, κάποιοι μαθητές επιλέγουν να συμμετάσχουν σε αυτή τη συμπεριφορά ως μέρος της ρομαντικής αλληλεπίδρασης (PDF Αριάδνη- Cyberbullying/Fishing, 2011., <http://www.saferinternet.gr>).

Συγκεφαλαιώνοντας, στο σημείο αυτό, θα αναφερθούν οι πιο συχνόι όροι που χρησιμοποιούνται για τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό (cyberbullying):

i) Flaming (στην πυρά): διαδικτυακές διαμάχες με τη χρήση ηλεκτρονικών μηνυμάτων που έχουν επιθετικό περιεχόμενο.

ii) Harassment (παρενόχληση) : είναι η επαναλαμβανόμενη αποστολή μηνυμάτων με υβριστικό και προσβλητικό περιεχόμενο.

iii) Cyberstalking: είναι η επαναλαμβανόμενη αποστολή μηνυμάτων με απειλητικό περιεχόμενο, που έχουν ως αποτέλεσμα να ανησυχεί το θύμα για την ασφάλεια του.

iv) Denigration (δυσφήμιση): η αποστολή ή δημοσιοποίηση ψευδών φημών ή προσωπικών πληροφοριών ώστε να απομονωθεί από το κοινωνικό πλαίσιο και από τους φίλους του.

v) Exclusion (εξοστρακισμός): ο αποκλεισμός κάποιου από μια διαδικτυακή ομάδα, από «φίλο» ή από ένα διαδικτυακό παιχνίδι

vi) Trolling :η δημοσιοποίηση προκλητικών μηνυμάτων για θέματα που μπορούν να προκαλέσουν σύγκρουση.

vii) Impersonation (χρήση του προσωπικού λογαριασμού) : είσοδος σε διαδικτυακό λογαριασμό, παριστάνοντας ότι είναι το άτομο το ίδιο και δημοσιοποιώντας σχόλια, μηνύματα και πληροφορίες, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα και παρεξηγήσεις στις σχέσεις του ατόμου.

viii) Outing (δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων που αφορούν τη σεξουαλική προτίμηση) και **trickery** (εμπαιγμός): να δημοσιοποιεί προσωπικές πληροφορίες χωρίς τη συγκατάθεση του ατόμου(Αριάδνη-Συμπεριφορές εξάρτησης στο διαδίκτυο, 2011).

4.3 Προφίλ θύτη, θύματος και παρατηρητών

4.3.1 Το προφίλ του θύτη

Ο νεαρός παραβάτης είναι ένα άτομο που έχει ανάγκη να ακουστεί, να αποδείξει την ισχύ του και ως εκ τούτου οδηγείται σε παραβατικές πράξεις, όπως στην άσκηση εκφοβισμού. Υπάρχουν περιπτώσεις που ο έφηβος οδηγείται στην παραβατική συμπεριφορά ως θύμα εκφοβισμού ή απειλών από άλλους. Η ανάγκη για κοινωνική αποδοχή από τους συνομήλικους μπορεί να οδηγήσει κάποιον στο να υιοθετήσει παραβατική συμπεριφορά. Τα άτομα που παρουσιάζουν τέτοια συμπεριφορά είναι συχνά αντιδραστικοί, δεν υπακούν στους σχολικούς κανόνες, αντιμιλούν στους εκπαιδευτικούς και δεν σέβονται τον χώρο του σχολείου. Συχνά είναι παιδιά με χαμηλές σχολικές επιδόσεις. Προέρχονται από ένα χαοτικό οικογενειακό περιβάλλον, που είτε είναι ιδιαίτερα αυστηρό, άκαμπτο και θέτει σκληρές τιμωρίες, είτε με αδυναμία να οριοθετήσει. Συχνά είναι παρορμητικοί και απερίσκεπτοι και χωρίς ενσυναίσθηση. Οι bullies συνήθως είναι οι ίδιοι, θύματα βίας ή ενδοοικογενειακής κακοποίησης. Σε κάθε περίπτωση οι έφηβοι που παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά διακατέχονται από ανασφάλεια, διαταραγμένη εικόνα εαυτού, χαμηλή αυτοπεποίθηση και έχουν ανάγκη για υπεροχή (<http://www.e-abc.eu/gr>).

4.3.2 Το προφίλ του θύματος

Σε αντίθεση με τους αντιδραστικούς συνομήλικους τους, το παιδί που γίνεται θύμα νεανικής παραβατικότητας, διαφέρει από την ομάδα λόγω: εμφάνισης, εξωτερικών χαρακτηριστικών, καταγωγής, θρησκείας, οικογενειακής κατάστασης, ιδιαίτερων σχολικών επιδόσεων (ιδιαίτερα χαμηλές ή υψηλές), μαθησιακής δυσκολίας, συμπεριφοράς (παρορμητική, υπερκινητικότητα), έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων ή ακόμη και λόγω κάποιας ασθένειας. Το παιδί που είναι δέκτης σχολικής βίας, παρουσιάζει σχολική άρνηση. Όταν βρίσκεται στο χώρο του σχολείου αποφεύγει να βγει στο διάλειμμα. Δεν συμμετέχει στο μάθημα προκειμένου να μη γίνει αντικείμενο

χλευασμού και κατ' επέκταση πιθανά να παρουσιάσει πτώση στη σχολική του επίδοση. Δεν λαμβάνει μέρος στις σχολικές δραστηριότητες και μοιάζει μοναχικό και απομονωμένο. Μιλάει χαμηλόφωνα, αποφεύγει τη βλεμματική επαφή, περπατάει σκυφτό και φαίνεται μελαγχολικό. Χάνει προσωπικά αντικείμενα ή τα βρίσκει κατεστραμμένα (<http://www.e-abc.eu/gr>).

4.3.3 Είδη παρατηρητών στον Διαδικτυακό εκφοβισμό

Όπως ακριβώς και στον Σχολικό εκφοβισμό, έτσι και στον Διαδικτυακό εκφοβισμό - που μπορεί να αποτελέσει προέκταση του πρώτου - καταγράφονται κυρίως δύο είδη παρατηρητών (**bystanders**):

i) Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι επιβλαβείς για το θύμα παρατηρητές, καθώς επιδοκιμάζουν την συμπεριφορά του θύτη ενισχύοντας έτσι την ένταση του εκφοβιστικού γεγονότος ή άλλοτε παρατηρούν το περιστατικό με απάθεια δίχως να σημειώνουν κάποια αντίδραση ή παρέμβαση για την καταστολή του εκφοβισμού.

ii) Σε αντίθεση με την πρώτη κατηγορία, οι βοηθοί παρατηρητές αντιδρούν άμεσα και ενεργά στο συμβάν του Διαδικτυακού εκφοβισμού. Παράλληλα, στοχεύουν στην κινητοποίηση περισσότερων ατόμων για την καταπολέμηση του Διαδικτυακού εκφοβισμού (<http://el.wikipedia.org>).

4.4 Τρόποι αντιμετώπισης

- Αγνόηση ενοχλητικών μηνυμάτων, σε περίπτωση ωστόσο απειλών συνιστάται αναφορά των μηνυμάτων και λήψη προληπτικών μέτρων .
- Αποκλεισμός του αποστολέα που στέλνει απειλητικά ή ενοχλητικά μηνύματα
- Προειδοποίηση του αποστολέα
- Αναφορά του περιστατικού στην Αστυνομία είτε σε κάποια αρμόδια υπηρεσία Δίωξης Ηλεκτρονικού εγκλήματος

Συχνά οι νέοι οδηγούνται στον Διαδικτυακό εκφοβισμό εξαιτίας της βίωσης έντονων συναισθημάτων όπως θυμός, απόγνωση είτε πάλι και εκδίκηση, που μπορεί να προέρχεται τόσο από τις προβληματικές σχέσεις που υπάρχουν στο οικογενειακό περιβάλλον όσο και εξαιτίας μιας ευρύτερης κοινωνικής δυσλειτουργικότητας που παρουσιάζει το άτομο. Σε μερικές περιπτώσεις ο Διαδικτυακός εκφοβισμός αποτελεί

μορφή ψυχαγωγίας στοχεύοντας στην εκδήλωση ποικίλων αντιδράσεων και στην ικανοποίηση αναγκών που σχετίζονται με την επιβολή εξουσίας και ελέγχου. Σπανιότερα, η αποστολή μηνυμάτων σε λάθος παραλήπτες μπορεί να αποτελέσει αιτία του φαινομένου (<http://el.wikipedia.org>).

Όλοι οι φορείς κοινωνικοποίησης, όπως η οικογένεια, το σχολείο και η κοινωνία θα πρέπει να βοηθήσουν ώστε να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας. Τα επίπεδα παρέμβασης διαχωρίζονται σε πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή παρέμβαση.

Η πρωτογενής είναι αμιγώς προληπτική παρέμβαση. Αφορά το σύνολο του πληθυσμού και περιλαμβάνει: την ενημέρωση όλων (παιδιών, εφήβων, εκπαιδευτικών και γονέων) για θέματα νεανικής παραβατικότητας, την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, την εκπαίδευση των ίδιων των εκπαιδευτικών στις νέες μορφές νεανικής παραβατικότητας και σε τρόπους πρόληψης, εντοπισμού και αντιμετώπισης του φαινομένου. Σε επίπεδο πρόληψης είναι η αποφυγή ενδοοικογενειακής βίας που έχει αποδειχτεί ότι επηρεάζει σημαντικά την εμφάνιση νεανικής παραβατικότητας.

Η δευτερογενής παρέμβαση περιλαμβάνει τον εντοπισμό και παρέμβαση στις ομάδες υψηλού κινδύνου. Όσον αφορά τη νεανική παραβατικότητα και τη βία στα σχολεία όπως προαναφέρθηκε υπάρχουν παιδιά που διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να είναι δράστες ή θύματα βίας. Άτομα που προέρχονται από εθνικές μειονότητες γίνονται θύματα ξενοφοβίας και ρατσισμού. Μεγαλύτερες πιθανότητες να θυματοποιηθούν έχουν άτομα με σωματική ή πνευματική μειονεξία, καθώς είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι. Μαθητές που παρουσιάζουν σχολική αποτυχία είναι συχνά οι δράστες. Η παρέμβαση σε αυτές τις περιπτώσεις περιλαμβάνει μια στενή συνεργασία με την οικογένεια ώστε να προληφθεί τυχόν θυματοποίηση. Η στενή συνεργασία ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια μπορεί να βοηθήσει να αντιμετωπισθούν καθημερινά προβλήματα και να αποφευχθούν πιθανά σοβαρότερα. Προγράμματα ενημέρωσης που αφορούν μειονότητες, κοινωνικές διαφορές, αλλά και αποκλίνουσες συμπεριφορές θα πρέπει να διεξάγονται από τους εκπαιδευτικούς. Σε οποιαδήποτε περίπτωση η δευτερογενής παρέμβαση πρέπει να γίνεται διακριτικά και να μην στιγματίζονται οι ομάδες υψηλού κινδύνου.

Η τριτογενής παρέμβαση αφορά την αντιμετώπιση κρουσμάτων νεανικής

παραβατικότητας μέσα από την παρέμβαση των συνομηλίκων, των γονέων και βέβαια και του σχολείου (Αριάδνη- Συμπεριφορές Εξάρτησης, 2011).

4.4.1 Ο ρόλος των συνομηλίκων

Το πιο σημαντικό είναι ότι το θύμα οποιοσδήποτε εκφοβισμού δεν πρέπει να απαντήσει στο θύτη. Στην περίπτωση του κυβερνοεκφοβισμού ή αλλιώς ηλεκτρονικού εκφοβισμού θα πρέπει να μην απαντήσει στα ηλεκτρονικά μηνύματα, στις δημοσιεύσεις και να μην λάβει μέρος σε συνομιλίες με τον θύτη, θα πρέπει να αδιαφορήσει για τον εκφοβισμό και να ζητήσει βοήθεια από κάποιον ενήλικα. Είναι σημαντικό να κρατήσει τα ηλεκτρονικά μηνύματα και οποιαδήποτε δημοσίευση ή ακόμα και στοιχεία από τις συνομιλίες τους, ώστε να τα παραδώσει στους γονείς του, τον εκπαιδευτικό ή ακόμη και στην αστυνομία. Ακόμα και αν δεν είναι θύμα εκφοβισμού ένα παιδί μπορεί να:

- Να αρνηθεί να στείλει ένα μήνυμα εκφοβισμού
- Να πει στους φίλους του να σταματήσουν τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό
- Να σταματήσουν κάθε επικοινωνία με τους θύτες
- Να το αναφέρουν σε έναν ενήλικα της εμπιστοσύνης τους
- Να θυμούνται τα παιδιά αν είναι κάτι που δεν θα το έλεγαν προσωπικά σε κάποιον, να μην το γράψουν στο διαδίκτυο (Αριάδνη- Συμπεριφορές Εξάρτησης, 2011).

4.4.2 Ο ρόλος των γονέων

Οι γονείς είναι πρώτοι που πρέπει να ενημερώσουν τα παιδιά για το θέμα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Όσο πιο προετοιμασμένο και σωστά ενημερωμένο είναι ένα παιδί θα του είναι πιο εύκολο να αποφύγει να θυματοποιηθεί μέσω του διαδικτύου. Οι γονείς πρέπει να εξηγήσουν στα παιδιά ότι ο κυβερνοεκφοβισμός δεν διαφέρει από τον εκφοβισμό που λαμβάνει χώρα στον πραγματικό κόσμο.

- Να ενημερωθούν όσον αφορά το φαινόμενο του ηλεκτρονικού εκφοβισμού και τις νέες μορφές νεανικής παραβατικότητας.
- Να ασκούν έλεγχο και εποπτεία όσον αφορά τη δραστηριότητα των παιδιών τους στον διαδίκτυο.
- Να μάθουν στα παιδιά τους να προστατεύουν τα προσωπικά τους δεδομένα στο διαδίκτυο.

- Να ενημερώσουν τα παιδιά με πιο τρόπο να αποφύγουν να γίνουν δράστες ηλεκτρονικού εκφοβισμού π.χ. στέλνοντας σε πολλαπλούς χρήστες μηνύματα, φωτογραφίες ή μαγνητοσκοπημένα μηνύματα με βίαιο περιεχόμενο.
- Να μην ανοίγουν ηλεκτρονικά μηνύματα από άγνωστους παραλήπτες.
- Σε περίπτωση που το παιδί είναι θύμα νεανικής παραβατικότητας, οι γονείς θα πρέπει να τον καθησυχάσουν και να κουβεντιάσουν μαζί του το συμβάν
- Θα πρέπει να το αποτρέψουν από το να εκδικηθεί (Αριάδνη- Συμπεριφορές Εξάρτησης, 2011)

4.4.3 Ο ρόλος του σχολείου

Το σχολείο λειτουργεί ως φορέας κοινωνικοποίησης. Από έρευνα που έχει διεξαχθεί από τη Μ.Ε.Υ (2009) φαίνεται ότι οι έφηβοι που κάνουν χρήση του διαδικτύου στα πλαίσια του σχολείου και ενημερώνονται από τους εκπαιδευτικούς για την ασφαλή χρήση του διαδικτύου έχουν λιγότερες πιθανότητες να κάνουν κατάχρηση του διαδικτύου.

- Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να ενημερώσουν τους μαθητές για θέματα που αφορούν τη νεανική παραβατικότητα, τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό και τι πρέπει να κάνουν σε περίπτωση που γίνουν θύματα παραβατικής συμπεριφοράς.
- Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να εντοπίσουν πιθανά θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού έχοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά του θύματος.
- Είναι απαραίτητη η άμεση συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση και την αστυνομία, ώστε να προληφθεί ή να αντιμετωπισθεί κρούσμα παραβατικότητας.
- Ρόλος του σχολείου είναι να ενημερώσει και να εκπαιδεύσει τους γονείς σε θέματα που αφορούν τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό και τη νεανική παραβατικότητα.
- Στο σχολείο θα πρέπει να υπάρχουν σταθεροί κανόνες, όσον αφορά τις διαπροσωπικές σχέσεις των συμμαθητών, τους οποίους μπορούν να διαμορφώνουν οι εκπαιδευτικοί μαζί με τους μαθητές. Στις μικρότερες τάξεις μπορούν οι κανόνες να είναι σε μορφή εικόνων.
- Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να προάγουν το διάλογο ανάμεσα στους μαθητές ώστε να επιλύονται πιθανές διαφορές
- Θα πρέπει να γίνονται συστήσεις και ενημερωτικά σεμινάρια που αφορούν τις μειονότητες και τις ατομικές διαφορές.
- Βιωματικά σεμινάρια που αφορούν την επίλυση διαφορών και συγκρούσεων.
- Οι ομαδικές εργασίες προάγουν την ομαδικότητα και ελαχιστοποιούν τον κοινωνικό

αποκλεισμό.

- Να ορίζεται ένας μαθητής ή μια ομάδα μαθητών ως «μεσολαβητές», όπου να μπορεί κανείς να καταγγέλλει σε περίπτωση που είναι θύμα νεανικής παραβατικότητας (Αριάδνη- Συμπεριφορές Εξάρτησης, 2011)

4.5 Έρευνα για το Διαδίκτυο στην Ελλάδα και την Ευρώπη

Τον Οκτώβριο του 2011 έως και τον Ιούνιο του 2012 πραγματοποιήθηκε έρευνα σε Ευρωπαίους έφηβους με την σύμπραξη ευρωπαϊκών χωρών, στις οποίες συμμετείχε και η Ελλάδα με την Μονάδα Εφηβικής Υγείας της Β΄ Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Νοσοκομείο Παίδων «Π.&Α. Κυριακού» σχετικά με το Διαδίκτυο και τις συμπεριφορές εξάρτησης. Σύμφωνα με την μεθοδολογία, η έρευνα χωρίστηκε σε ποσοτική και ποιοτική. Στην ποσοτική το αντιπροσωπευτικό δείγμα ήταν έφηβοι από κάθε χώρα- έως 2000 ερωτηματολόγια/χώρα με τελικό δείγμα 13.300 ερωτηματολόγια.

Από το τελικό αυτό δείγμα φάνηκε ότι όσον αφορά στην διαδικτυακή αποπλάνηση (grooming) 63% του συνολικού δείγματος επικοινωνεί με αγνώστους στο διαδίκτυο. Το 45,7% από αυτούς που επικοινωνούν με αγνώστους στο διαδίκτυο, έχουν συναντήσει στον φυσικό κόσμο κάποιον που γνώρισαν στο διαδίκτυο (28,4% του συνολικού δείγματος). Το 9,3% από αυτούς που επικοινωνούν με αγνώστους στο διαδίκτυο, δηλώνουν ότι αυτή η εμπειρία ήταν τραυματική (5,4% του συνολικού δείγματος). Ο κίνδυνος της διαδικτυακής αποπλάνησης είναι υψηλότερος σε χώρες όπως Ρουμανία, Γερμανία και Πολωνία, ενώ η Ελλάδα έχει το χαμηλότερο ποσοστό.

Η έρευνα επίσης έδειξε σε σχέση με τον διαδικτυακό εκφοβισμό (cyberbullying) το 21,9% του συνολικού δείγματος αναφέρει κάποια εμπειρία διαδικτυακού εκφοβισμού. Το 53,5% από αυτούς που αναφέρουν κάποια εμπειρία διαδικτυακού εκφοβισμού δηλώνουν ότι αυτό τους έβλαψε με κάποιον τρόπο (11,2% συνολικού δείγματος). Η τάση αυτή αφορά κυρίως τα κορίτσια και οι χώρες που εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά διαδικτυακού εκφοβισμού είναι η Ρουμανία και η Ελλάδα, ενώ η Ισλανδία και η Ισπανία εμφάνισαν το χαμηλότερα.

Συμπερασματικά, σχετικά με τις συμπεριφορές εξάρτησης 1,2% του συνολικού δείγματος εμφανίζει συμπεριφορές εξάρτησης από το διαδίκτυο, ενώ 12,7% οριακή διαδικτυακή συμπεριφορά. Αυτά το δύο είδη διαδικτυακής συμπεριφοράς αποτελούν το 13,9% του συνολικού δείγματος και ανήκουν στην Δυσλειτουργική Διαδικτυακή

Συμπεριφορά (Δ.Δ.Σ). Η Ισπανία, η Ρουμανία και η Πολωνία εμφανίζουν το υψηλότερα ποσοστά Δ.Δ.Σ, σε αντίθεση με την Γερμανία και την Ισλανδία που έχουν τα χαμηλότερα.

Τα αγόρια, οι έφηβοι μεγαλύτερης ηλικίας και οι έφηβοι με χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων έχουν μεγαλύτερα ποσοστά Δ.Δ.Σ. Αντίθετα η ενασχόληση των εφήβων με σχολικές εργασίες και εκπαιδευτικές δραστηριότητες στο διαδίκτυο παρουσιάζει μικρότερη Δ.Δ.Σ απ' ότι με εκείνους που ασχολούνται με τυχερά παιχνίδια (ηλεκτρονικός τζόγος), κοινωνικά δίκτυα και ηλεκτρονικά ή διαδικτυακά παιχνίδια. Σε σχέση με τα τυχερά παιχνίδια- τζόγος θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στην Ελλάδα και την Ρουμανία τα ποσοστά τζόγου στο διαδίκτυο και στον πραγματικό κόσμο είναι πολύ ανησυχητικά.

Όσον αφορά στην ποιοτική έρευνα δίνεται σημασία στο ρόλο που έχει το διαδίκτυο στην εφηβεία και συγκεκριμένα στους εφήβους που το χρησιμοποιούν και έχουν ανάγκη την ψυχοκοινωνική ενδυνάμωση, η οποία προκύπτει από θετικές διαδικτυακές εμπειρίες όπως τα θετικά σχόλια “likes”, επιτυχίες και διακρίσεις σε διαδικτυακά παιχνίδια, ίσες ευκαιρίες σε δραστηριότητες ή απλά αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου. Το δεύτερο κομμάτι της ποιοτικής έρευνας αφορούσε στην ισχυρή σχέση που αναπτύσσουν με το διαδίκτυο η οποία χαρακτηρίζεται ως «πάντα σε επαφή» - «always on line and checking out» Phenomenon.

Ως αποτέλεσμα του συνδυασμού λειτουργικών και δυσλειτουργικών στρατηγικών που αναπτύσσει ο κάθε έφηβος ξεχωριστά, προκύπτει το «Μοντέλο των Τεσσάρων» (δηλ. οι τύπο των χρηστών διαδικτύου με Δ.Δ.Σ στην παρούσα φάση ή στο παρελθόν).

Έτσι εντοπίζουμε αυτόν που είναι «παγιδευμένος». Ενασχολείται υπερβολικά με το διαδίκτυο, παραμελεί βασικές του υποχρεώσεις και έχει συγκεκριμένες διαδικτυακές ασχολίες. Παρουσιάζει διαταραχές ύπνου και εκνευρισμό όταν βρίσκεται εκτός διαδικτυακής επαφής ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζει τεράστια δυσκολία να μειώσει την χρήση του διαδικτύου, παρά την αναγνώριση των αρνητικών επιπτώσεων. Ο τύπος αυτός ενδεχομένως να διψά για ζωή, ωστόσο λόγω χαμηλών κοινωνικών δεξιοτήτων συχνά απογοητεύεται, αποκλείεται από δραστηριότητες ή κακοποιείται και συνεπώς «αυτοπαγιδεύεται» στο διαδίκτυο.

Επίσης υπάρχει και αυτός που μοιάζει με «ζογκλέρ». Παρουσιάζει ισορροπία

διαδικτυακών και εξω-διαδικτυακών δραστηριοτήτων και έχει κοινωνική παρουσία εντός και εκτός διαδικτύου. Ως αρνητική συνέπεια νιώθει άγχος λόγω του απαιτητικού του προγράμματος και της ανάγκης εξισορρόπησης πολλών διαφορετικών δραστηριοτήτων. Ο τύπος αυτός έχει ικανοποιητική ψυχοκοινωνική λειτουργικότητα εκτός διαδικτύου. Οι διαδικτυακές δραστηριότητες συχνά έχουν στενή σχέση με τις εξω-διαδικτυακές.

Απαντάται και ο τύπος εκείνου που έχει ολοκληρώσει έναν «πλήρη κύκλο». Είναι αυτός ο οποίος είχε διαρκή και υπερβολική ενασχόληση με το διαδίκτυο, όμως στην συνεχεία παρουσίασε σταδιακή και προσαρμοστική μεταβολή μέσα από «αυτοδιόρθωση». Αυτή η αυτοδιόρθωση προέκυψε μέσω του κορεσμού, της συνειδητοποίησης των αρνητικών επιπτώσεων και μέσω νέων κινήτρων. Ο τύπος αυτός έχει ικανοποιητική ψυχοκοινωνική λειτουργικότητα, ωστόσο λόγω της αναπτυξιακής φάσης της εφηβείας βιώνει έναν «κύκλο» υπερβολής σε σχέση με το διαδίκτυο και «βγαίνει» από αυτόν μέσω της αυτοδιόρθωσης.

Τέλος εντοπίζεται ο τύπος εκείνος που «βαριέται τα πάντα». Το εξω-διαδικτυακό περιβάλλον θεωρείται από τον έφηβο «βαρετό» ενώ δεν υπάρχουν εναλλακτικές δραστηριότητες που τον ενδιαφέρουν. Νοιώθει άνετα στο διαδικτυακό του περιβάλλον και «γεμίζει» τον χώρο του και η διαδικτυακή δραστηριότητα παρουσιάζεται σαν αυτόματη αντίδραση στο αίσθημα αδιαφορίας για τα πάντα. Ο συγκεκριμένος τύπος χαρακτηρίζεται από μειωμένο κίνητρο για εξω-διαδικτυακή εμπειρία και συχνά μπορεί να έχει ψυχοκοινωνικές δυσκολίες (Φυλλάδιο saferinternet plus, 2013, www.eunetadb.eu).

Γ' Μέρος: Ψυχική Υγεία και Εφηβεία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Οι επιπτώσεις στην Ψυχική Υγεία των Εφήβων

5.1 Περί εφηβείας και ορισμοί υγείας και ψυχικής υγείας

Εφηβεία (adolescence) μεταβατική περίοδος μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ενήλικης ζωής η οποία συνήθως αλλά όχι πάντα αντιστοιχεί στις ψυχολογικές μεταβολές της ήβης, με διάρκεια που κυμαίνεται από μερικούς μήνες έως και δέκα χρόνια (Χριστοδούλου, Παπακώστας, Ζέρβας 1999).

Η εφηβεία ορίζεται ως η εξελικτική διεργασία στη ζωή του ανθρώπου που αρχίζει βιολογικά με τις μεταβολές της φυσιολογίας της ήβης και τελειώνει ψυχολογικά με την απόκτηση της ταυτότητας του εαυτού και του φύλου, καθώς και του αισθήματος της ανεξαρτησίας, που σηματοδοτούν την ενηλικίωση. Η ενηλικίωση στις διάφορες κοινωνίες γίνεται αποδεκτή με άλλο τρόπο και σε διαφορετικό χρόνο, σύμφωνα με τις πολιτισμικές αξίες της κάθε κοινωνικής ομάδας. Η εφηβεία από την σύγχρονη ψυχιατρική σκοπιά, αντιμετωπίζεται ως το σύνολο των ψυχολογικών αναπτυξιακών διαδικασιών που συνδέονται με τις μεταβολές ωρίμανσης της ήβης, διαμέσου των συγκεκριμένων ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών.

Η εφηβεία είναι το τελευταίο στάδιο της ανάπτυξης του ανθρώπου, πριν γίνει ενήλικας. Η διαδικασία είναι μακρόχρονη γιατί πρέπει να μεγαλώσουν και να αναπτυχθούν όχι μόνο το σώμα αλλά το μυαλό και τα συναισθήματα σου. Ως εφηβεία ορίζεται «η διαδικασία ή η κατάσταση του να μεγαλώνεις. Η χρονική περίοδος μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ωριμότητας».

Η έννοια της ψυχικής υγείας δεν έχει περιγραφεί με αυστηρά κριτήρια. Σύμφωνα με ορισμό του Π.Ο.Υ πρόκειται για μια « κατάσταση ευεξίας κατά την οποία το άτομο ανταποκρίνεται στις δυνατότητες του, μπορεί να αντιμετωπίσει τα αναμενόμενα άγχη της ζωής, εργάζεται παραγωγικά και γόνιμα και είναι σε θέση να συνεισφέρει στην κοινότητα του. Αντίθετα η κακή ψυχική υγεία χαρακτηρίζεται από συμπτώματα όπως η ένταση, το άγχος, αλλά και σοβαρότερες καταστάσεις και διαταραχές, όπως η σχιζοφρένεια, η κατάθλιψη και η μειωμένη δημιουργικότητα».

Είναι συχνά δύσκολο να καθοριστούν τα όρια της φυσιολογικότητας όταν

αντικείμενο παρατήρησης είναι η συμπεριφορά ενός ατόμου. Πολλοί παράγοντες καθορίζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά, η οποία όχι μόνο ποικίλλει μεταξύ ατόμων αναλόγως των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας τους, αλλά εμφανίζει και διακυμάνσεις για κάθε άτομο στην πορεία του χρόνου, είτε χωρίς εμφανή αίτια είτε ως απάντηση σε διάφορα περιβαλλοντικά ή άλλα ερεθίσματα. Έτσι το κριτήριο της φυσιολογικής ή μη συμπεριφοράς εξατομικεύεται και εξαρτάται από την υποκειμενική εκτίμηση των συνθηκών, οι οποίες άλλοτε φαίνεται να δικαιολογούν μια αποκλίνουσα συμπεριφορά και άλλοτε όχι (Σολδάτος- Λύκουρας 2006 Α').

5.2 Χαρακτηριστικά εφηβείας

Η εφηβεία αρχίζει βαθμιαία κατά το τέλος της λανθάνουσας περιόδου (περίπου $10^{1/2}$ – 11 χρόνια) και τελειώνει βαθμιαία με την έναρξη της ενήλικης ζωής (από τα 18 μέχρι τα 21 χρόνια). Η εφηβική ζωή μπορεί να διαιρεθεί σε τρία στάδια : στην *πρώιμη εφηβική ηλικία* από $10^{1/2}$ μέχρι 14, στη *μέση*, από 14 μέχρι 16-17, και στην *όψιμη*, από 16-17 μέχρι 20-21.

Κατά την εφηβική ηλικία υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά στη συμπεριφορά του εφήβου τα οποία είναι φυσιολογικά όπως η συναισθηματική αστάθεια και οι απότομες και συχνές συναισθηματικές αλλαγές. Ο έφηβος μπορεί τη μια στιγμή να είναι πολύ χαρούμενος και από την άλλη πολύ μελαγχολικός. Οι έφηβοι παρουσιάζουν μεγάλες και συχνές αλλαγές ως προς τα ενδιαφέροντα τους. Αρκετά συχνά δείχνουν μεγάλο πείσμα και είναι πολύ άκαμπτοι, αλλά παράλληλα μπορεί να υποτάσσονται εύκολα, είτε σ' έναν εκλεγμένο αρχηγό είτε στις απαιτήσεις της ομάδας στην οποία ανήκουν.

Αυτή η χαρακτηριστική συμπεριφορά οφείλεται στις φυσιολογικές μεταβολές λόγω της φυσικής ανάπτυξης και της γεννητικής ωρίμανσής τους. Οφείλεται, επίσης, στα προβλήματα της κοινωνικής ζωής τους, όπως η επιλογή του μελλοντικού επαγγέλματος και η προσαρμογή τους με τους γονείς. ειδικά η προσαρμογή με τους γονείς είναι σημαντική για τον έφηβο διότι έχει να κάνει με το δικαίωμα του στην ανεξαρτησία. Επιπροσθέτως οφείλεται και στο ότι πρέπει να προσαρμόσει τον εαυτό του στις συγκινήσεις και στα συναισθήματα που δημιουργούνται λόγω της σεξουαλικής του ωρίμανσης.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της εφηβικής ηλικίας, και ιδίως της πρώιμης και

μέσης, είναι ότι οι έφηβοι, μπορεί να θαυμάζουν και να δείχνουν μεγάλη συμπάθεια για μεγαλύτερα άτομα του ίδιου φύλου. Αυτή η συμπάθεια και ο θαυμασμός είναι συνήθως φυσιολογική εκδήλωση και δεν έχει τίποτα το παθολογικό.

Στην εφηβική ηλικία υπάρχει, επίσης, σημαντική αλλαγή της στάσης που μπορεί να έχουν οι έφηβοι απέναντι στους γονείς τους. Η αλλαγή αυτή οφείλεται στην επιθυμία τους για μεγαλύτερη ανεξαρτησία και την ένταξη τους σε ομάδες έξω από την οικογένεια που συνήθως ελαττώνουν την επιρροή των γονέων αν και η αγάπη που έχει ο έφηβος για τους γονείς του παραμένει η ίδια ή και μεγαλώνει. Αποτέλεσμα αυτής της στάσης είναι οι περιοδικά αντιρρήσεις, διαφωνίες και πείσματα.

Μια ακόμη βασική σύγκρουση της εφηβικής ηλικίας είναι αυτή που προέρχεται από την επιθυμία του εφήβου να του συμπεριφέρονται ως ενήλικα, παράλληλα με την ανάγκη του να παραμένει παιδί και να εξαρτάται από τους γονείς του. Η θέση του έφηβου καθορίζεται από βαθιά αμφιθυμία.

Συγκεκριμένα:

- i) Η συνέχεια της συναισθηματικής του ανάγκης να έχει κάποιον να τον φροντίζει.
- ii) Η δυσκολία που έχει μερικές φορές να αναλάβει υπευθυνότητα.
- iii) Ο φόβος της κριτικής, όταν δέχεται και αναλαμβάνει υπευθυνότητα.
- iv) Η έλλειψη της επιθυμίας μερικές φορές για να εργαστεί ή να συνεργαστεί με τους ενήλικους.

Επίσης, ένα άλλο χαρακτηριστικό των εφήβων είναι ότι συμμετέχουν σε ομάδες, με διαφορετικά χαρακτηριστικά η καθεμιά. Ομάδες που αποτελούνται από νέους της ίδιας ηλικίας με παρόμοιο υπόβαθρο και ενδιαφέροντα. Κατά την εφηβεία οι ομάδες αυτές είναι πολύ δημοφιλείς και περιλαμβάνουν μέχρι 10 άτομα. Οι γονείς μερικές φορές ανησυχούν μήπως τα παιδιά τους διάλεξαν λάθος παρέα. Έτσι διαμορφώνονται οι φιλικές ομάδες, τα μέλη της οποίας μοιράζονται τις ίδιες αξίες (τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τη ζωή) έχουν παρόμοια ενδιαφέροντα και είναι στενοί σύντροφοι. Συνήθως είναι του ίδιου φύλου και δεν επιτρέπουν σε άλλους που «διαφέρουν» με οποιονδήποτε τρόπο να μπουν στην παρέα. Σ' αυτή την κατηγορία δεν υπάρχει αρχηγός και όλοι έχουν ισότιμη θέση στην παρέα. Από την άλλη υπάρχουν και οι συμμορίες, οι οποίες έχουν αρχηγό που βάζει τους κανόνες. Υπάρχει αυστηρή ιεραρχία. Αποτελούνται συνήθως από νέους του ίδιου του φύλου - κυρίως αγόρια. Η πίστη στη συμμορία είναι σημαντικότερη από το να έχουν κοινές αξίες ή να κάνουν

στενές φιλίες (Τσιάντης, 2001).

Πολύ σημαντική ακόμα είναι η πίεση που ασκεί στους εφήβους η ύπαρξη της παρέας. Αυτό οφείλεται στην ανάγκη της ομοιομορφίας (να μη διαφέρεις από τους συνομήλικους) που είναι πολύ δυνατή στους εφήβους. Νιώθουν την ανάγκη να διαφέρουν τόσο από την υπόλοιπη κοινωνία όσο και από τις υπόλοιπες ομάδες. Ο τρόπος ντυσίματος, το είδος μουσικής, η συμπεριφορά, είναι έτσι επιλεγμένες ώστε να δείχνουν τις «αξίες» της ομάδας.

Αυτές οι αξίες (τα πιστεύω) κυμαίνονται από το να δείχνουν και να φαίνονται ότι είναι απωθητικοί, μέχρι να εμφανίζονται κομποί και εκλεπτυσμένοι ή ρομαντικοί και πολύ ελκυστικοί. Η παρέα δηλαδή δείχνει τα πιστεύω της από τη συμπεριφορά που επιλέγει. Κάθε μέλος της αναμένεται να συμμορφωθεί με αυτή τη συμπεριφορά. Αυτή είναι η έννοια της πίεσης της παρέας, είναι δύσκολο να εναντιωθείς σ αυτήν. Τα μέλη της στην πραγματικότητα είναι σχεδόν αδύνατον να μην επηρεάζονται από τα πιστεύω της (Baldwin, 1996).

Ο έφηβος έχει την δυνατότητα, που δεν την είχε όταν ήταν παιδί, να κάνει δυο μεγάλα βήματα που θα τον οδηγήσουν στην ενηλικίωση του: να ολοκληρώσει τις σεξουαλικές του σχέσεις, και να κερδίσει την αυτονομία από τους γονείς του. Κάτι τέτοιο απαιτεί μεγάλη ψυχική ενέργεια, όπου αν δεν εξελιχθεί ομαλά μπορεί να οδηγήσει στην «κρίση» της εφηβείας. Η έννοια της κρίσης ενέχει κάτι το παροδικό.

Ως κρίση εφηβείας ορίζεται η παροδική ψυχική αποδιοργάνωση την περίοδο που ο έφηβος αφήνει τα στηρίγματα της παιδικής ηλικίας και δεν έχει βρει ακόμη εκείνα της ενήλικης ζωής. Εκδηλώνεται με ποικίλες διαταραχές της συμπεριφοράς, κυρίως προκλητικές και επιθετικές, μέσα από τις οποίες διαφαίνεται η άσχημη ψυχολογική κατάσταση του εφήβου. Το πώς θα λυθεί η κρίση εξαρτάται από την προσωπικότητα και τις ψυχικές δυνάμεις του εφήβου, καθώς και από τη στάση και τη συμπεριφορά των γονέων (Σολδάτος, 2006).

Η ψυχωσική κρίση της εφηβείας αποτελεί ένα οξύ και βραχύ ψυχωσικό επεισόδιο. Ο έφηβος κατακλύζεται από το αναπτυξιακό άγχος αυτής της περιόδου, το οποίο αφορά τις ψυχολογικές αλλαγές που συνδέονται αφενός με τη σεξουαλική ανάπτυξη και αφετέρου με τις αυξημένες απαιτήσεις για ανεξαρτησία. (Σολδάτος, 2006)

5.3 Διαταραχές σχετίζονται με την εκδήλωση του εκφοβισμού

5.3.1 Άγχος και στρες

Το άγχος αποτελεί μια δυσάρεστη συναισθηματική κατάσταση που περιλαμβάνει αίσθημα φόβου σαν απάντηση σε απειλή άγνωστης ή μη αναγνωρίσιμης αιτιολογίας (δυσφορικό συναίσθημα επικείμενου κινδύνου). Ο φόβος είναι ένα δυσάρεστο συναίσθημα το οποίο δημιουργείται ως απάντηση σε απειλή γνωστής αιτιολογίας (Ε.Κ.Π.Α- Μ.Ε.Υ, 2009).

Η κατάσταση αυτή αναφέρεται στη δυσκολία που παρουσιάζεται από το παιδί ή τον έφηβο να παραμείνει και να παρακολουθήσει το σχολείο σε όλη τη διάρκεια του ωραρίου, καθώς η παραμονή στο σχολείου προκαλεί μεγάλη συναισθηματική αναστάτωση, κυρίως άγχος και κατάθλιψη. Τα παιδιά βιώνουν υπερβολικό φόβο συνοδευόμενο αρκετές φορές από εκρήξεις θυμού, ή παρουσιάζουν και σωματική συμπτωματολογία (μυϊκή τάση, κεφαλαλγία, κοιλιακό άλγος, διαταραχές αναπνοής) όταν αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο να πάνε σχολείο. Η παραμονή τους στο σπίτι, τις περισσότερες φορές, γίνεται συνειδητά από τους γονείς τους, ενώ μπορεί να πηγαίνουν αργότερα και να φεύγουν νωρίτερα.

Η σχολική άρνηση συνοδεύεται από χαμηλή σχολική απόδοση, χαμηλή αυτοεκτίμηση, προβλήματα και συγκρούσεις στην οικογένεια, δυσκολία στην ανάπτυξη σχέσεων με τους συνομηλίκους.

Υψηλότερα ποσοστά εμφάνισης της διαταραχής εμφανίζονται κατά την έναρξη φοίτησης στο νηπιαγωγείο (5-6 ετών) και στο γυμνάσιο (11-12 ετών). Η συχνότητα ανέρχεται στα 5% των παιδιών σχολικής ηλικίας με ίδια αναλογία μεταξύ αγοριών και κοριτσιών. Η σχολική άρνηση μπορεί να εμφανιστεί στα πλαίσια μετατραυματικής διαταραχής, στρες ή διαταραχής οξέος στρες και μετά από μεταβατικά γεγονότα.

Η διαφοροδιάγνωση γίνεται από τη διαταραχή διαγωγής. Συνήθως υπάρχει συννοσηρότητα με άλλες αγχώδεις διαταραχές και κατάθλιψη, ενώ συχνά συνυπάρχουν και μαθησιακές δυσκολίες. Ο ειδικός χρειάζεται πάντοτε να ελέγχει λεπτομερώς αν το παιδί έχει πέσει θύμα κακοποίησης (bullying).

5.4 Συνέπειες του Σχολικού και Διαδικτυακού Εκφοβισμού στην Ψυχική Υγεία των Εφήβων

5.4.1 Συναισθηματικές διαταραχές

Μέχρι το 1970 οι συναισθηματικές ψυχώσεις στα παιδιά και τους εφήβους δεν είχαν αναγνωριστεί ως επίσημη ψυχιατρική διάγνωση. Συνήθως ετίθεντο οι διαγνώσεις: υπερκινητικό σύνδρομο, διαταραχές συμπεριφοράς και σχιζοφρένεια. Από το 1980 και μετά, η αύξηση του αριθμού των αποπειρών αυτοκτονίας και των αυτοκτονιών, ιδιαίτερα στους εφήβους και νέους ενήλικους, οδήγησε στη συστηματική έρευνα και αναγνώριση των συναισθηματικών ψυχώσεων στα παιδιά και τους εφήβους.

5.4.1.1 Εφηβική κατάθλιψη

Η εφηβεία είναι μία περίοδος όπου κατ' εξοχήν συμβαίνουν αλλαγές. Ο έφηβος πράγματι μερικές φορές αισθάνεται ή είναι ένα πραγματικό ηφαιστείο και η εφηβεία θεωρείται η κατ' εξοχήν ηλικία όπου συμβαίνουν εξελικτικές διαταραχές. Μία από αυτές τις διαταραχές είναι και η κατάθλιψη και μπορούμε να πούμε ότι αυτή η κατάθλιψη μέχρις ένα σημείο είναι φυσιολογική στην εφηβεία (Τσιάντης, 2001). Η εφηβεία συχνά περιγράφεται με όρους που θα ταίριαζαν στην περιγραφή ενός καταθλιπτικού επεισοδίου. Μιλώντας για την εφηβεία, αναφέρουμε την λύπη, την διέγερση, τον θυμό. Επίσης αναφέρονται σε αυτή την περίοδο της ζωής η θλίψη, ο πεσιμισμός και η αυτοϋποτίμηση. Η καθημερινή παρατήρηση προσφέρει πολλά παραδείγματα εφήβων που περνούν ατελείωτες ώρες απομονωμένοι, ξαπλωμένοι ή καθιστοί, δείχνοντας βαρεμάρα και αδιαφορία για το κάθε τι που αγγίζει η καθημερινότητα.

Η απότομη αλλαγή της διάθεσης αποτελεί γνωστό χαρακτηριστικό της εφηβείας, αλλά οι περισσότεροι έφηβοι παρουσιάζουν συχνά σταθερό καταθλιπτικό συναίσθημα. Αυτή η κατάσταση μας οδηγεί στο να αναρωτηθούμε αν και πότε η κατάθλιψη αποτελεί μια φυσιολογική εκδήλωση της εφηβείας ή εντάσσεται στα πλαίσια του παθολογικού και συνιστά ψυχιατρική διαταραχή. Ο έφηβος που δέχεται εκφοβισμό σε όλες τις μορφές του, κλείνεται στον εαυτό του, απομονώνεται και διακρίνεται από αισθήματα ενοχής ντροπής και απογοήτευσης που έχουν ως

αποτέλεσμα να οδηγήσουν σε καταθλιπτικά επεισόδια.

Το άτομο συνήθως πάσχει από καταθλιπτικό συναίσθημα, απώλεια ενδιαφερόντων και ευχαρίστησης και παρουσιάζει μειωμένη ενεργητικότητα η οποία συνοδεύεται από αυξημένη κόπωση και περιορισμένη δραστηριότητα. Συνήθως και εκσημασμένη κόπωση μετά από ελαφρά προσπάθεια. Επίσης παρουσιάζει τα παρακάτω κοινά συμπτώματα:

- Μειωμένη συγκέντρωση και προσοχή.
- Μειωμένη αυτοεκτίμηση και εμπιστοσύνη στον εαυτό.
- Ιδέες ενοχής και αναξιότητας
- Ζοφερές και απαισιόδοξες προοπτικές για το μέλλον
- Ιδέες ή πράξεις αυτοκαταστροφής ή αυτοκτονίας
- Μειωμένη όρεξη (Στεφανής, Σολδάτος, Μαυρέας, 1993)

Η κατάθλιψη είναι η συχνότερη ψυχική διαταραχή. Είναι η πάθηση που οδηγεί συχνότερα από οποιαδήποτε άλλη σε αυτοκτονία (Χριστοδούλου κ. συν., 2000).

5.4.2 Σύνδρομα συνδεδεμένα με διαταραχές φυσιολογικών λειτουργιών

5.4.2.1 Διαταραχές πρόσληψης τροφής

Διαταραχές πρόσληψης τροφής ορίζονται από την υπερβολική ενασχόληση με το σωματικό βάρος και το σχήμα του σώματος, συνοδευόμενης από ελλιπή, ακατάλληλη, ακανόνιστη ή υπερβολική πρόσληψη τροφής. Οι συχνότερα απαντώμενες διαταραχές είναι η ψυχογενής ανορεξία και η ψυχογενής βουλιμία. Οι διαταραχές πρόσληψης τροφής αναπτύσσονται κυρίως στην εφηβεία και συνδέονται με την εικόνα του σώματος, η οποία υφίσταται σημαντικές αλλαγές σ' αυτή την περίοδο της ζωής.

Η ψυχογενής ανορεξία χαρακτηρίζεται από μια τυπική κλινική εικόνα που εκδηλώνεται καθ' υπεροχή στα κορίτσια στην αρχή ή στο μέσο της εφηβείας. Παρουσιάζει προκαθορισμένη πορεία, χαμηλά επίπεδα πλήρους ίασης και τα υψηλότερα ποσοστά θνητότητας σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη ψυχιατρική διαταραχή. Ενώ παλαιότερα είχαν δημοσιευτεί πολλές μελέτες που θεωρούσαν την ψυχική ανορεξία άλλοτε οργανική και άλλοτε ψυχική νόσο, σήμερα, έχουμε καταλήξει και δεχόμαστε ότι πρόκειται για μια ψυχοσωματική διαταραχή. Προφανώς, αρχίζει για

καθαρά ψυχολογικούς λόγους, αλλά το σώμα είναι αυτό που υποφέρει και οι βλάβες μπορεί να γίνουν οργανικές και μόνιμες.

Η αιτιοπαθογένεια της ψυχογενούς ανορεξίας φαίνεται ότι είναι πολυπαραγοντική. Παράγοντες ατομικοί, ψυχολογικοί και οργανικοί συμμετέχουν στη γένεση της. Εδώ θα αναφερθούν μόνο οι αιτιοπαθολογικοί μηχανισμοί που αφορούν ιδιαίτερα στις διεργασίες της εφηβείας σε σχέση με το σχολικό και διαδικτυακό εκφοβισμό. Η σωματική εμφάνιση διαμέσου των αιώνων εμφανίζεται ως ένα κοινωνικό ιδεώδες της γυναικείας ομορφιάς. Σήμερα, προβάλλετε από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης η εικόνα του ισχνού και αδύνατου σώματος ως πρότυπο μίμησης για τις νέες κοπέλες. Η λεπτή σιλουέτα παίρνει απόλυτη αξία που πλησιάζει σε ηθική τελειότητα και αποτελεί απόδειξη παντοδυναμίας. Το πάχος είναι μια ανυπόφορη ντροπή. Έτσι λοιπόν όταν μια κοπέλα εκφοβίζεται είτε μέσα στο σχολικό περιβάλλον είτε μέσω διαδικτύου είναι πολύ πιθανόν να παρουσιάσει ψυχογενή ανορεξία.

Όταν συμμαθητές/τριες στο σχολείο, γνωστοί ή και άγνωστοι στο διαδίκτυο την κοροϊδεύουν για περιττά κιλά και πάχος της δημιουργούν αισθήματα ενοχής, μειονεξίας και κατωτερότητας. Με αυτό τον τρόπο την εξωθούν να έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση για το σώμα της και να καταλήγει στα επικίνδυνα για τη ζωή της πλοκάμια της ψυχογενούς ανορεξίας.

Από την άλλη, η ψυχογενής βουλιμία αναγνωρίζεται ολοένα και συχνότερα ως διακριτή νοσολογική κατηγορία από την ψυχογενή ανορεξία. Στη βουλιμία παρατηρείται κατανάλωση μεγάλων ποσοτήτων φαγητού σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Οι έφηβες που δέχονται εκφοβισμό ως προς την εικόνα του σώματος και τα κιλά τους στην προσπάθεια τους να μοιάσουν στα «λανθασμένα» πρότυπα της εποχής κάνουν απανωτές και πολλαπλές αυστηρές δίαιτες που έχουν ως αποτέλεσμα η έφηβη να κουραστεί και εξασθενεί η δυνατότητα ελέγχου στην πρόσληψη τροφής και αρχίζουν οι κρίσεις βουλιμίας.

Η βουλιμία ξεκινάει όπως η ανορεξία. Μεταξύ των κρίσεων βουλιμίας μπορεί να συνεχίσει να κάνει αυστηρή δίαιτα. Ένα μεγάλο ποσοστό (40%) των ανορεξικών εξελίσσονται προς βουλιμία. Οι περισσότερες βουλιμικές έχουν κανονικό βάρος ή είναι αδύνατες. Για να το επιτύχουν αυτό καταφεύγουν στους εμέτους και στη χρήση υπακτικών και διουρητικών.

Οι βουλιμικές νιώθουν άγχος και ενοχές γι' αυτή τους τη συνήθεια. Καταβάλλουν κάθε προσπάθεια, τουλάχιστον στα πρώτα στάδια, να αποκρύψουν από την οικογένεια τους αυτές τις πρακτικές. Βρίσκουν ένα ασφαλές μέρος όπου μπορούν να τρώνε και να κάνουν έμετο χωρίς να τις βλέπουν. Ακόμα και όταν το ανακαλύψει η οικογένεια, αυτές το αρνούνται και εξακολουθούν να κρύβονται. Αγοράζουν μεγάλες ποσότητες φαγητού, που μπορεί να το καταναλώσουν και έξω από το σπίτι. Οι έμετοι είναι πολλοί συχνοί. Η πλειονότητα των βουλιμικών προκαλούν έμετο στη διάρκεια ή στο τέλος μιας κρίσης βουλιμίας. Αυτό ανακουφίζει από τις ενοχές ότι έχουν φάει πολύ.

Η πορεία είναι συνήθως μακροχρόνια με εξάρσεις και υφέσεις. Δυσμενείς προγνωστικοί παράγοντες θεωρούνται η παχυσαρκία, οι κακές σχέσεις με τους γονείς και συνομηλίκους, καθώς και οι απόπειρες αυτοκτονίας.

Η βουλιμία διακρίνεται σε δύο μορφές, εκείνη όπου η έφηβος κατά τη διάρκεια του βουλιμικού επεισοδίου καταφεύγει τακτικά σε αυτοπροκαλούμενους εμέτους και σε κατάχρηση καθαρτικών, διουρητικών και υποκλυσμών και η άλλη μορφή, όπου αντί των προηγούμενων προεξάρχουν άλλες αντισταθμιστικές συμπεριφορές, όπως η νηστεία ή υπερβολική σωματική άσκηση (Αριάδνη- Θέματα Ψυχικής Υγείας, 2011).

5.4.2.2 Διαταραχές ύπνου

Οι διαταραχές ύπνου που παρατηρούνται στην εφηβεία είναι οι παραϋπνίες και οι δυσυπνίες (κυρίως αϋπνία). Μειώνουν τη λειτουργικότητα του εφήβου και τείνουν να εγκατασταθούν και να τον συνοδεύουν μέχρι την ενήλικη ζωή.

Ως αϋπνία ορίζεται η ελαττωμένη ποσότητα ή ποιότητα του ύπνου, που έχει σημαντική συχνότητα εμφάνισης, διαρκεί επί αρκετό χρονικό διάστημα και οδηγεί είτε σε προβλήματα λειτουργικότητας του πάσχοντος, είτε σε υπερενασχόληση του με το πρόβλημα του ύπνου. Υπό αυτή την έννοια, η αϋπνία της εφηβείας δεν είναι ανάλογη εκείνης της ενήλικης ζωής, καθόσον ο τρόπος ζωής των εφήβων τους προσανατολίζει σε ξενύχτια, είτε λόγω μελέτης, είτε λόγω διασκέδασης, είτε σερφάροντας από το σπίτι ή σε κάποιο internet café. Αϋπνία προκαλείται και στις περιπτώσεις εκείνες που ο έφηβος υπό την πίεση απειλών και εκφοβισμών αδυνατεί να βρεθεί σε ήρεμη σωματική, πνευματική και ψυχολογική κατάσταση. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι φοβίες, εφιάλτες, ξαφνικά και έντρομα ξυπνήματα κ.α. Συνέπεια όλων των παραπάνω είναι κόπωση λόγω έλλειψης ύπνου και η υπνηλία κατά την διάρκεια της ημέρας στο

σχολικό περιβάλλον που συνεπάγονται την έλλειψη συγκέντρωσης και μειωμένη απόδοση στα σχολικά μαθήματα (Λύκουρας, Σολδάτος, Ζέρβας, 2009, Αριάδνη-Θέματα Ψυχικής Υγείας, 2011).

5.4.3 Αυτοκτονία και απόπειρες αυτοκτονίας ως αποτέλεσμα διαταραχών

Αυτοκτονία αλtruιστική (altruistic) πραγματοποιείται από άτομα που θεωρούν ότι θα απαλλαγούν από ντροπή ή βάσανα (Χριστοδούλου, Παπακώστας, Ζέρβας, 1999). Οι αυτοκτονίες και οι απόπειρες αυτοκτονίας αναδεικνύονται ως χαρακτηριστικά συμπεριφοράς της εφηβείας. Μία ή και όλες οι προαναφερθείσες διαταραχές μπορεί να αναγκάσουν έναν έφηβο, ο οποίος μάλιστα νοιώθει και εγκλωβισμένος, αδυνατώντας να αντιδράσει εξαιτίας του φόβου και της ντροπής που τον διακατέχουν, να προβεί στην σκέψη και ακόμα περισσότερο στην ίδια την πράξη της αφαίρεσης της ζωής του, πιστεύοντας ότι έτσι θα λυτρωθεί και θα απελευθερωθεί.

Η συνειδητή επιθυμία θανάτου αναφέρεται στην προβληματική της εφηβείας, που αφορά το πέρασμα στην πράξη (acting-out), την επίθεση στο σώμα και τις διεργασίες αποχωρισμού. Οι απόπειρες αυτοκτονίας σηματοδοτούν την αποτυχία του περάσματος στην πράξη και αποτελούν σημαντικό μέσο χειριστικής συμπεριφοράς και προσέγκυσης της προσοχής του περιβάλλοντος. Στην εφηβεία, επίσης, συναντώνται με αυξημένη συχνότητα τα αυτοκτονικά ισοδύναμα, συμπεριφορές που θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή ή τη σωματική ακεραιότητα, χωρίς να υπάρχει συνειδητή θέληση θανάτου. (Σολδάτος, Λύκουρας, 2006)

Ο Durkheim υποστήριξε την άποψη ότι η αυτοκτονία, παρόλο που φαίνεται να είναι μια ατομική πράξη, μπορεί να ερμηνευθεί κοινωνιολογικά. Ο Durkheim έδειξε ότι οι δείκτες αυτοκτονιών παραμένουν σταθεροί, αλλά μπορούν επίσης να ερμηνευτούν με βάση τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της κάθε ομάδας. Όσο περισσότερο ισχυροί είναι οι δεσμοί μεταξύ των ατόμων μιας κοινωνικής ομάδας, τόσο μικρότεροι είναι και οι δείκτες αυτοκτονίας των μελών της ομάδας. Ως εκ τούτου ένα κίνητρο, μεταξύ άλλων, για την αυτοκτονία, κατά τον Durkheim, έχει προκληθεί και προσδιοριστεί κοινωνικά (Σαρρής, 2001).

Έχει παρατηρηθεί ότι η επίπτωση των αυτοκτονιών, αυξάνεται κατά πολύ από την παιδική ηλικία στην εφηβεία και ότι οι αυτοκτονίες αποτελούν (με θνησιμότητα 121%) τη δεύτερη αιτία θανάτου μετά τα τροχαία ατυχήματα. Οι απόπειρες

αυτοκτονίας διπλασιάζονται στην εφηβεία (18% στο γενικό πληθυσμό, 35% στους εφήβους), ενώ, ως προς το φύλο, στις απόπειρες υπερτερούν τα κορίτσια και στις επιτυχείς αυτοκτονίες τα αγόρια. Σημαντικό είναι επίσης, το γεγονός ότι σε μεγάλο ποσοστό (30 – 50%) ακολουθεί επανάληψη της απόπειρας σε διάστημα μικρότερο των 6 μηνών (Σολδάτος, Λύκουρας, 2006).

Η καταθλιπτική συμπτωματολογία δεν επαρκεί για να εξηγηθεί η αυτοκτονικότητα. Άλλοι παράγοντες, όπως δομικά στοιχεία της προσωπικότητας, γεγονότα ζωής και οικογενειακά χαρακτηριστικά, διακρίνουν τους αυτοκτονικούς εφήβους. Στα ατομικά χαρακτηριστικά του αυτοκτονικού εφήβου περιλαμβάνεται και η ψυχιατρική παθολογία, η οποία – εκτός από την κατάθλιψη – αφορά σε διαταραχές συμπεριφοράς, αλκοολισμό, τοξικομανία και σωματική ασθένεια. Γεγονότα της ζωής όπως μετανάστευση, κοινωνική απομόνωση, αλλαγή σχολείου, σχολική αποτυχία, σχολικός εκφοβισμός και ερωτική απογοήτευση, πυροδοτούν το πέραςμα στην αυτοκτονική πράξη. Η δυσλειτουργία της οικογένειας, οι ενδοοικογενειακές συγκρούσεις, οι χωρισμοί, η απουσία του πατέρα, μονογονεϊκή οικογένεια, η ψυχιατρική παθολογία και ο αλκοολισμός των μελών της οικογένειας αποτελούν επιβαρυντικούς παράγοντες της αυτοκτονικής συμπεριφοράς των εφήβων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα διαδικτυακού εκφοβισμού: Έφηβη δέχεται Διαδικτυακό εκφοβισμό από συμμαθητές της επειδή θεωρούν ότι μαρτύρησε μια παρέα της τάξης που εκφόβιζε ένα συμμαθητή τους. Κάνουν μοντάζ στην φωτογραφία της έφηβης και την βάζουν σε γυμνές φωτογραφίες και την απειλούν ότι σε 30 ημέρες θα πεθάνει. Οι γονείς αναφέρουν το γεγονός στο σχολείο και το σχολείο τιμωρεί με δύο ημέρες αποβολή τα επτά παιδιά που έκαναν την συγκεκριμένη πράξη. Η έφηβη έκτοτε βιώνει τον αποκλεισμό από τις δραστηριότητες μεγάλου αριθμού του τμήματος μέχρι και ειρωνικά σχόλια όταν σηκώνεται να γράψει κάποια άσκηση στην τάξη. Η κατάσταση κρατάει 2 χρόνια. Οι γονείς θεωρούν πως κάποια στιγμή θα ηρεμήσουν τα πράγματα. Η έφηβη λέει ότι στην αρχή όταν είδε τον εξευτελισμό της στο διαδίκτυο σκέφτηκε να αυτοκτονήσει. (έφηβη 16 ετών)

Η απόπειρα αυτοκτονία από την άλλη, είναι ένας ειδικός τρόπος με τον οποίο ο έφηβος διαπραγματεύεται την επιθετικότητά του ή το φόβο του γι' αυτή. Η απόπειρα αυτοκτονίας, ιδιαίτερα σ' ένα παιδί, έχει κι αυτή όλα τα χαρακτηριστικά μιας κρίσης.

Πολύ συχνά η απόπειρα αυτοκτονίας είναι μια από τις εκδηλώσεις της κρίσης που προϋπάρχει στην οικογένεια. Τα αίτια αυτής της κρίσης μπορεί να είναι: συγκρούσεις του παιδιού ή του εφήβου με την οικογένεια για διάφορους λόγους, όπως θέματα που αφορούν εξωσχολικές συντροφιές, ιδίως για τα κορίτσια, πίεση για ακαδημαϊκή επιτυχία κ.ά.

Έτσι, η οικογένεια που αντιμετωπίζεται στο παιδιατρικό νοσοκομείο μετά την απόπειρα είναι ήδη σε μια κατάσταση κρίσης που αποκορυφώνεται με την απόπειρα. Οι γονείς βρίσκονται συνήθως μέσα σε μια έντονη συναισθηματική αναταραχή. Κοινές συναισθηματικές αντιδράσεις των γονέων που καταγράφηκαν από μια έρευνα στο τμήμα ψυχολογικής παιδιατρικής είναι: θυμός, ενοχή, πανικός, κατάπληξη, φόβος, απορριπτική συμπεριφορά (Τσιάντης, 2001).

Ας μην ξεχνάμε ότι η απόπειρα αυτοκτονίας είναι ένα κοινωνικό στίγμα. Ο ίδιος ο θεσμός της οικογένειας και η εξιδανικευμένη σχέση γονέων-παιδιού, που πιθανόν όλοι μας έχουμε ως πρότυπο, προσβάλλεται καιρία, όταν το ίδιο το παιδί εκφράζει την επιθυμία να σκοτώσει τον εαυτό του και συμβολικά το γονέα του.

Μία άλλη μορφή αυτοκτονίας οφείλεται στην πληθώρα αλλά και η ποικιλία των πληροφοριών που διατίθενται καθημερινά στον κυβερνοχώρο ως μια από τις πολλές εκφάνσεις της συνεχούς αυξανόμενης δυναμικής που αναπτύσσει το διαδίκτυο στην εποχή μας. Στον όγκο αυτών των πληροφοριών συμπεριλαμβάνονται και οι πληροφορίες σχετικά με την αυτοκτονία, ενώ η επιρροή του διαδικτύου στη διάπραξη αυτοκτονίας, στο νεανικό κυρίως πληθυσμό, είναι ένα θέμα που απασχολεί έντονα την επιστημονική κοινότητα.

Η «κυβερνοαυτοκτονία» ή «αυτοκτονία μέσω διαδικτύου» είναι ένας πρόσφατα επινοημένος όρος που αναφέρεται στη συλλογή πληροφοριών σχετικά με την αυτοκτονία μέσω διαδικτύου ή/και στη διαδικτυακή επαφή ατόμων με αυτοκτονικές τάσεις προκειμένου να διαπράξουν την αυτοκτονία από κοινού (PDF Αριάδνη-Ρατσισμός/ Κυβερνοαυτοκτονία, 2011).

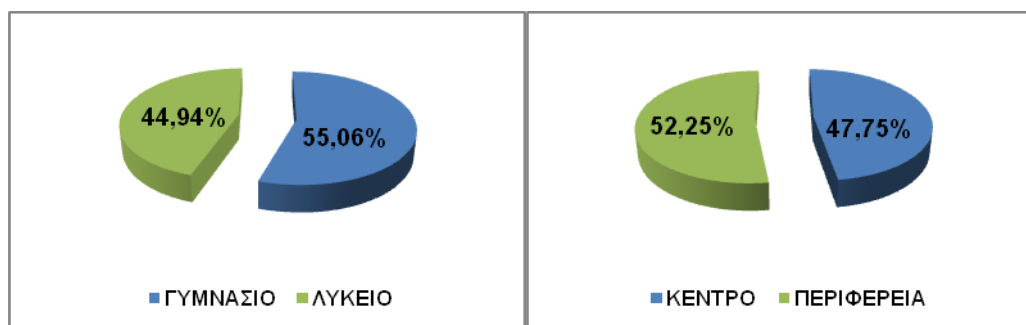
Δ' Μέρος: Παρουσίαση Έρευνας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η Έρευνα σε Σχολικές Μονάδες του Νομού Ηλείας

6.1 Η Μεθοδολογία

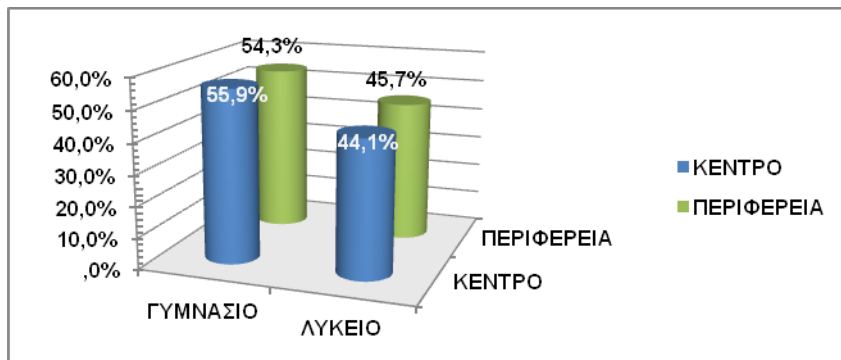
6.1.1 Το δείγμα της μελέτης

Το δείγμα της μελέτης αποτέλεσαν 356 μαθητές της Γ' τάξης Γυμνασίου και της Α' τάξης Λυκείου από πέντε σχολεία του νομού Ηλείας. Οι μαθητές του Γυμνασίου είναι συνολικά 196 και προέρχονται από τα σχολεία Πύργου, Βαρθολομιού και Ζαχάρως. Αντίστοιχα, το δείγμα των 160 μαθητών του Λυκείου συγκεντρώθηκε από σχολεία στον Πύργο, Κρέστενα και Ανδραβίδα. Παρατηρούμε επίσης ότι το ποσοστό των συμπληρωθέντων ερωτηματολογίων στις περιοχές της περιφέρειας είναι σχεδόν το ίδιο με το ποσοστό των κεντρικών σχολείων, 52,25% έναντι 47,75% (Διάγραμμα 1).

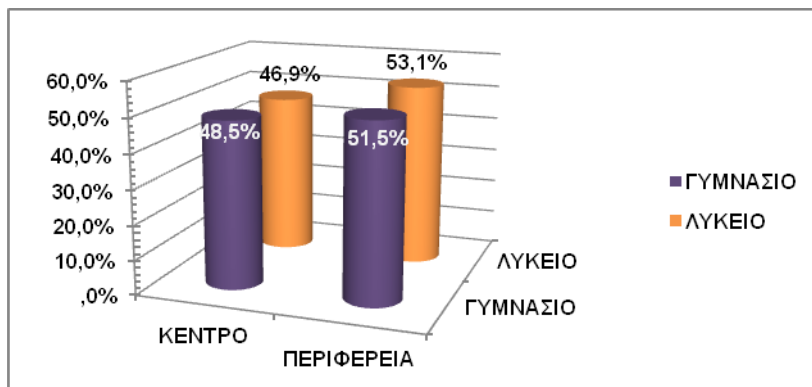

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1 Τάξη και περιοχή

Η κατανομή του δείγματος ως προς τις σχολικές τάξεις και την περιοχή φαίνεται καλύτερα στα διαγράμματα 2 και 3. Στο διάγραμμα 2 παρατηρούμε ότι οι μαθητές του Γυμνασίου υπερισχύουν ελάχιστα ως προς τους μαθητές του Λυκείου στα σχολεία του κέντρου, αλλά και της περιφέρειας. Αντίστοιχα, στο διάγραμμα 3 φαίνεται το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών της περιφέρειας σε σχέση με του κέντρου και στους μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου.

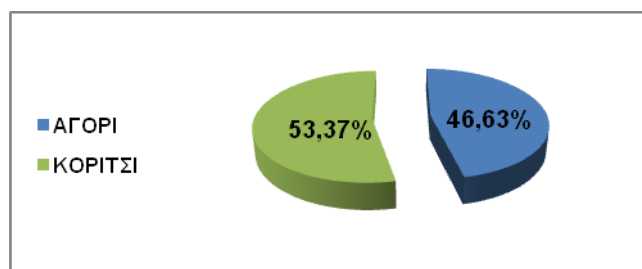

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2 Τάξη ανά περιοχή

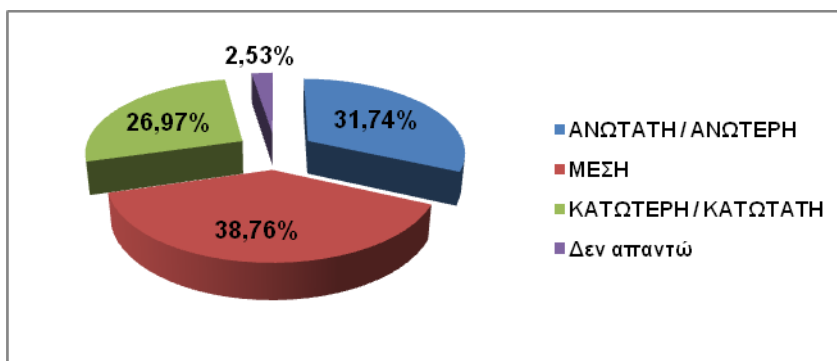
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3 Περιοχή ανά τάξη

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι τα ερωτηματολόγια στα οποία δεν είχε συμπληρωθεί το φύλο ακυρώθηκαν, με αποτέλεσμα το 46,6% να αντιστοιχεί στα αγόρια, ενώ το υπόλοιπο 53,4% του δείγματος στα κορίτσια.

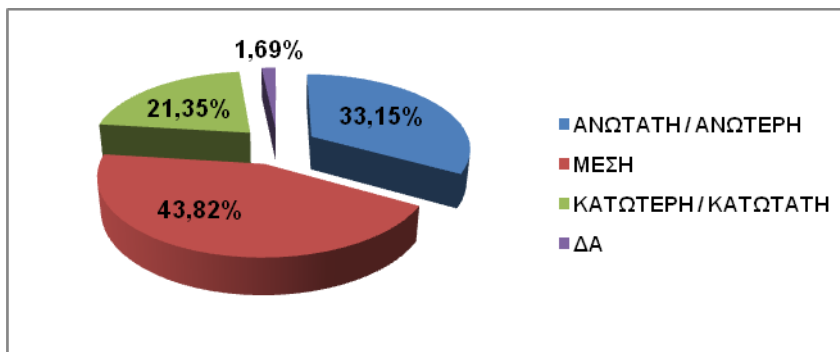

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4 Φύλο

Στις ερωτήσεις για τη μόρφωση των γονιών ομαδοποιήσαμε τις απαντήσεις σε «Ανώτατη / Ανώτερη μόρφωση», στην οποία περιέχονται όσοι έχουν Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό και οι απόφοιτοι ΑΕΙ, ΤΕΙ και ΙΕΚ/Τεχνικής σχολής, σε «Μέση μόρφωση» τους απόφοιτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σε «Κατώτερη / Κατώτατη μόρφωση» τους αποφοίτους πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και Γυμνασίου. Στο διάγραμμα 5 παρουσιάζεται σε γράφημα η μόρφωση του πατέρα και στο διάγραμμα 6 η μόρφωση της μητέρας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5 Επίπεδο μόρφωσης πατέρα

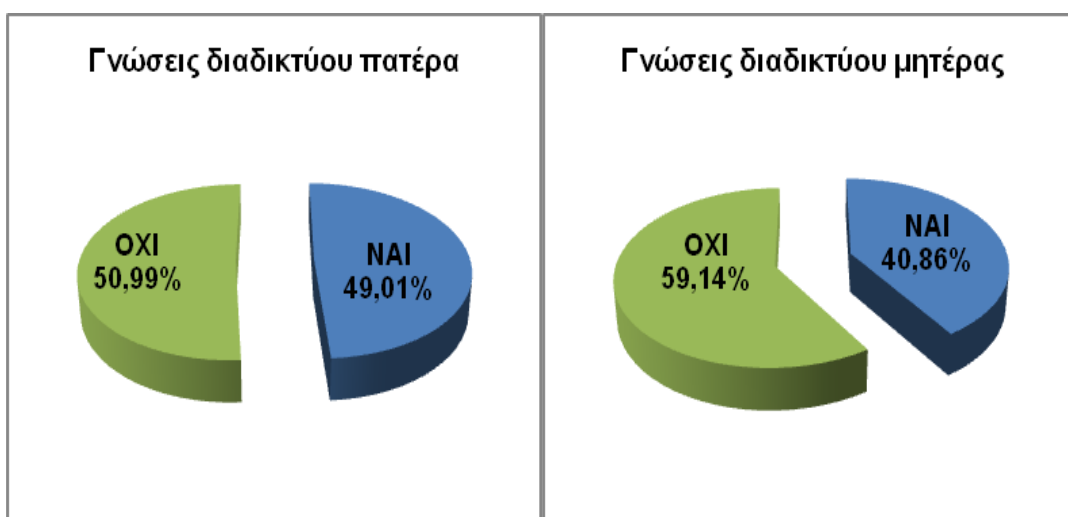

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6 Επίπεδο μόρφωσης μητέρας

Σχεδόν ίσα ποσοστά ως προς τη γνώση Η/Υ παρουσιάζουν οι πατεράδες με τις μητέρες των ερωτηθέντων μαθητών (διάγραμμα 7), ενώ λίγο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των μητέρων που δεν ασχολούνται με το διαδίκτυο (διάγραμμα 8).

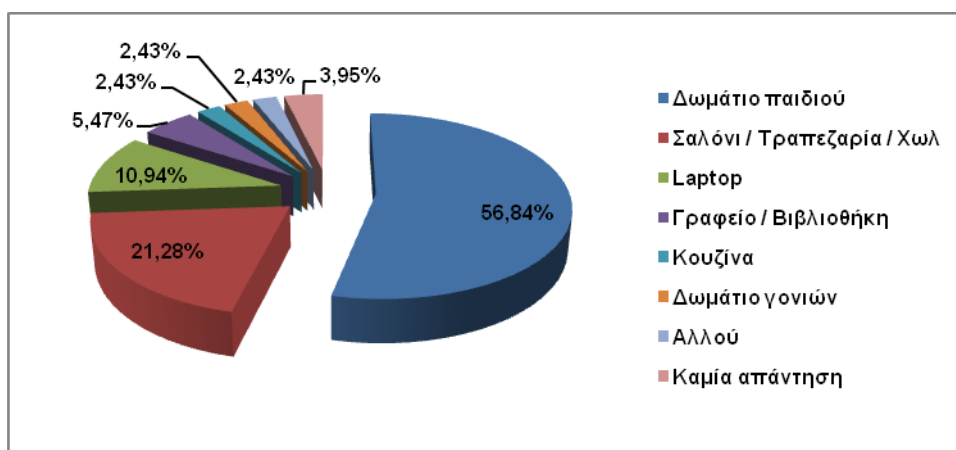

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7 Γνώσεις Η/Υ γονέων

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8 Γνώσεις διαδικτύου γονέων

Τέλος, παρατηρούμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία του 92,4% έχει στο σπίτι τουλάχιστον έναν Η/Υ (παράρτημα πίνακας Π.5). Στο διάγραμμα 9 φαίνονται αναλυτικά τα σημεία του σπιτιού όπου υπάρχει συνήθως ο υπολογιστής. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 67,8% των μαθητών έχει πρόσβαση στον υπολογιστή χωρίς τον άμεσο έλεγχο των γονιών (56,8% στο δωμάτιο τους και 10,9% laptop).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9 Σε ποιο σημείο του σπιτιού είναι ο Η/Υ;

6.1.2 Η μέθοδος συλλογής των δεδομένων

Η κάτωθι έρευνα έλαβε χώρα μεταξύ Νοεμβρίου 2012 και Μαρτίου 2013. Πραγματοποιήθηκε παρουσίαση με power point σε μαθητές Γ΄ Γυμνασίου των σχολείων Πύργου, Βαρθολομιού και Ζαχάρως και Α΄ Λυκείου των σχολείων Πύργου, Κρεστένων και Ανδραβίδας. Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν και συμπληρώθηκαν κατά τις τρεις πρώτες ώρες του Ωρολογίου Προγράμματος κάθε σχολείου κατά περίπτωση, μετά το πέρας της παρουσίασης που αφορούσε στο σχολικό και διαδικτυακό εκφοβισμό.

Το σύνολο των ερωτηματολογίων που δόθηκαν ήταν 395 ενώ αυτά που συνελέγησαν ήταν 383. Από αυτά άξια έρευνας ήταν τα 356 ήτοι ποσοστό 90,13%. Πιο συγκεκριμένα το επί μέρους δείγμα ανά σχολείο είναι Γυμνάσιο Πύργου 95 ερωτηματολόγια, Γυμνάσιο Βαρθολομιού 41 ερωτηματολόγια, Γυμνάσιο Ζαχάρως 60 ερωτηματολόγια, Λύκειο Πύργου 75 ερωτηματολόγια, Λύκειο Ανδραβίδας 60 ερωτηματολόγια και Λύκειο Κρεστένων 25 ερωτηματολόγια.

6.1.3 Η μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων

Προχωρώντας, η μέθοδος που θα χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση των δεδομένων είναι η *Ανάλυση κατά συστάδες* (Cluster Analysis) με στόχο να εντοπιστούν στο δείγμα μας οι ομάδες των μαθητών που δημιουργούνται ως προς την χρήση και εξάρτηση από το Internet. Η επεξεργασία και η στατιστική ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια του λογισμικού πακέτου SPSS. Επιπλέον, για τη δημιουργία των γραφημάτων χρησιμοποιήθηκε το MICROSOFT EXCEL 2007 και για την επεξεργασία του κειμένου το MICROSOFT WORD 2007.

Οι ερωτήσεις που βρέθηκαν κατάλληλες για τον σχηματισμό των ομάδων παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα παρακάτω. Η επιλογή αυτών έγινε μετά από την εφαρμογή παραγοντικής ανάλυσης (Factor analysis) και ανάλυσης κατά συστάδων σε όλες τις ερωτήσεις μίας απάντησης του ερωτηματολογίου, καθώς και επιπλέον ελέγχων ως προς τις συσχετίσεις, τις χαμένες τιμές (Missing values analysis) και τις μέσες τιμές.

Γενικά, κατά την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, ο μαθητής δεν είχε την επιλογή να μην απαντήσει σε κάποια ερώτηση, παρόλα αυτά όμως εντοπίστηκαν αρκετές περιπτώσεις με «κενές» ερωτήσεις. Τις περιπτώσεις αυτές τις θεωρούμε *χαμένες απαντήσεις* (missing values). Για την αντιμετώπιση των missing values στο δείγμα μας έγινε μια αρχική μελέτη αυτού, στην οποία εξετάστηκαν ο τύπος των «χαμένων» απαντήσεων, η ύπαρξη τυχαιότητας αυτών και η επιρροή που έχουν στην ανάλυση. Από τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης καταλήξαμε ότι το είδος των missing values είναι μόνο ένα, (οι ερωτήσεις δηλαδή στις οποίες σκόπιμα αρνήθηκαν να απαντήσουν οι ερωτώμενοι). Για τον λόγο αυτό αποκλείστηκαν από τον σχηματισμό των ομάδων οι ερωτήσεις με ποσοστό χαμένων απαντήσεων μεγαλύτερο του 5%, ενώ αντίστοιχα στις ερωτήσεις που το ποσοστό αυτών παραμένει κάτω από το όριο του 5% η συμπλήρωση των απαντήσεων με την αντίστοιχη μέση τιμή ή διάμεσο κάθε ερώτησης δε θα επιφέρει κάποιο είδος μεροληψίας στα δεδομένα μας (biased data). Στον πίνακα 1 δίνονται αναλυτικά τα ποσοστά «χαμένων» απαντήσεων όλων των ερωτήσεων μόνης απάντησης της έρευνας, στις οποίες μπορούσαν να απαντήσουν όλοι οι ερωτώμενοι.

Ερώτηση	# missing value	%
10: Πόση ώρα την ημέρα κάθεστε στον υπολογιστή;	0	0
11: Παίζετε ηλεκτρονικά παιχνίδια;	1	0,3
13: Πόσες φορές μέσα στο μήνα έχετε επισκεφτεί ιντερνέτ καφέ;	0	0
14: Έχετε facebook;	0	0
15: Πόσους φίλους έχετε στο facebook;	0	0
21: Έχετε υποστεί παρενόχληση στο σχολειό;	13	3,7
24: Έχετε δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στον υπολογιστή;	13	3,7
25: Έχετε δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στο κινητό σας;	12	3,4
27: Έχετε εσείς ενοχλήσει /κοροϊδέψει κάποιον συμμαθητή σας;	14	3,9
29: Γνωρίζετε κάποιον/α που έχει υποστεί παρενόχληση;	12	3,4
31: Έχετε μιλήσει εκτός από φίλους σας, με άγνωστους στο διαδίκτυο;	13	3,7
32: Έχετε γνωρίσει στον πραγματικό κόσμο κάποιον από τον Η/Υ που δεν ξέρατε;	11	3,1
35: Κάνετε αγορές μέσω ιντερνέτ με πιστωτικές κάρτες;	12	3,4
36: Πόση ώρα αντέχετε χωρίς υπολογιστή/ιντερνέτ;	8	2,2
37: Όταν είσαι συνδεδεμένος με το διαδίκτυο παραμένεις περισσότερο χρόνο από όσο σκόπευες αρχικά;	23	6,5
38: Χρησιμοποιείς το διαδίκτυο σαν ένα τρόπο απόδρασης από τα προβλήματα σου;	29	8,1
39: Πόσο συχνά παραμελείς τα μαθήματα σου για να είσαι στο διαδίκτυο;	1	0,3
40: Πόσο συχνά προτιμάς το διαδίκτυο από την παρέα των φίλων σου;	2	0,6
41: Πόσο συχνά χάνεις ώρες από τον ύπνο σου επειδή είσαι στο διαδίκτυο;	1	0,3

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Missing values ανά μεταβλητή

Το επόμενο βήμα που ακολουθήσαμε ήταν να εφαρμόσουμε Παραγοντική Ανάλυση μεταξύ των συσχετισμένων¹ ερωτήσεων που μετριοούνται με κλίμακα, δηλαδή μεταξύ των ερωτήσεων «**36:** *Πόση ώρα αντέχετε χωρίς υπολογιστή/ιντερνέτ;*», «**39:** *Πόσο συχνά παραμελείς τα μαθήματα σου για να είσαι στο διαδίκτυο;*», «**40:** *Πόσο συχνά προτιμάς το διαδίκτυο από την παρέα των φίλων σου;*» και «**41:** *Πόσο συχνά χάνεις ώρες από τον ύπνο σου επειδή είσαι στο διαδίκτυο;*» με σκοπό την δημιουργία ασυσχέτιστων μεταβλητών.

Επειδή όμως οι κλίμακες των ερωτήσεων δεν ήταν όλες του ίδιου βαθμού, μετατρέψαμε την 5-βάθμια κλίμακα της ερώτησης 36 (1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Αρκετά, 4=Πολύ, 5=Πάρα πολύ) σε 4-βάθμια για να συμπίπτει με την αντίστοιχη κλίμακα των ερωτήσεων 39, 40 και 41, καθώς επίσης αλλάξαμε και τα weights της κλίμακας, γιατί η ερώτηση 36 έχει αρνητική φορά σε σχέση με τις υπόλοιπες τρεις ερωτήσεις. Η καινούρια κλίμακα λοιπόν της ερώτησης 36 είναι 4=Καθόλου/Λίγο, 3=Αρκετά, 2=Πολύ, 1=Πάρα πολύ. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι η 4-βάθμια κλίμακα στην ερώτηση 36 χρησιμοποιείται μόνο στην Παραγοντική Ανάλυση. Σε όλα τα υπόλοιπα σημεία παρουσίασης των αποτελεσμάτων χρησιμοποιείται η αρχική.

Αφού φέραμε τις μεταβλητές στη μορφή που μας επιτρέπετε για να χρησιμοποιήσουμε την παραγοντική ανάλυση, εφαρμόσαμε τον R-τύπο της μεθόδου με μέθοδο εξαγωγής των παραγόντων την ανάλυση σε κύριες συνιστώσες και προεπιλογή εξαγωγής τεσσάρων παραγόντων, έτσι ώστε να έχουμε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία ασυσχέτιστων μεταξύ τους μεταβλητών, πλήθος ίσο με των αρχικών. Ακολουθήσαμε αυτόν τον τρόπο λόγω του ότι στην ανάλυση κατά συστάδες, που εφαρμόστηκε στη συνέχεια, είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούμε ασυσχέτιστες μεταξύ τους μεταβλητές στην θέση των συσχετισμένων, για να είναι πιο «ευδιάκριτος» ο σχηματισμός των ομάδων.

Το δείγμα μας είναι κατάλληλο για την εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης. Το μέγεθος του είναι ικανοποιητικό και κατά πολύ μεγαλύτερο από το πλήθος των μεταβλητών (356 ερωτώμενοι έναντι 4 μεταβλητών). Το μέτρο επάρκειας της δειγματοληψίας συνολικά είναι 0,691, αρκετά μεγαλύτερο από το κατώτατο αποδεκτό

¹ Ο συντελεστής που χρησιμοποιήθηκε για να εξετάσουμε τη συσχέτιση μεταξύ τους είναι ο Kendall's tau, αφού το δείγμα μας δεν ακολουθεί την κανονική κατανομή (ελέγχθηκε με το Kolmogorov-Smirnov test) και οι ερωτήσεις είναι ερωτήσεις διάταξης (ordinal).

όριο του 0,5. Από το μητρώο μερικών συσχετίσεων όλα τα στοιχεία της κυρίας διαγωνίου είναι αποδεκτά, σύμφωνα με τον δείκτη MSA, ο οποίος έχει παντού τιμές μεγαλύτερες από το όριο του 0,5. Η τιμή του ελέγχου σφαιρικότητας των δεδομένων του Bartlett είναι 143,017. Η ερμηνεία των παραγόντων ως προς τις αρχικές μεταβλητές δίνεται στον πίνακα 2. Οι δείκτες στα κελιά του πίνακα μας δείχνουν το ποσοστό ερμηνείας κάθε παράγοντα από την αντίστοιχη μεταβλητή.

Ερώτηση	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4
40: Πόσο συχνά προτιμάς το διαδίκτυο από την παρέα των φίλων σου;	0,983			
36: Πόση ώρα αντέχετε χωρίς υπολογιστή/ιντερνέτ;		0,978		
39: Πόσο συχνά παραμελείς τα μαθήματα σου για να είσαι στο διαδίκτυο;			0,968	
41: Πόσο συχνά χάνεις ώρες από τον ύπνο σου επειδή είσαι στο διαδίκτυο;				0,966

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Factor loadings παραγόντων σε μητρώο με περιστροφή

Εφαρμόζοντας στους τέσσερις παράγοντες του πίνακα 2 την ανάλυση κατά συστάδες με τη μέθοδο k-means καταλήξαμε σε τρεις ομάδες μαθητών ως προς την χρήση και εξάρτηση τους από το Internet, 86, 86 και 184 παρατηρήσεων αντίστοιχα. Στη συνέχεια υπολογίσαμε τους μέσους όρους των παραγόντων σε κάθε μία από τις 3 ομάδες, καθώς και τα ποσοστά των ομάδων ως προς τα διάφορα δημογραφικά χαρακτηριστικά και ορισμένες χαρακτηριστικές ερωτήσεις της έρευνας, με σκοπό να συνδυάσουμε τις πληροφορίες και να ονομάσουμε τις ομάδες που προέκυψαν. Οι ερωτήσεις που συσχετίζονται σημαντικά με τις 3 ομάδες και η ερμηνεία των ομάδων ως προς αυτές παρουσιάζονται αναλυτικά στους πίνακες παρακάτω.

		Τα 86 άτομα που ανήκουν στην ομάδα αυτή..	Τα 354 άτομα του δείγματος
Ερμηνεία ως προς τους παράγοντες	ερώτηση 36	▪ αντέχουν πολύ έως πάρα πολύ χωρίς internet ή Η/Υ (ποσοστό 77,7%)	▪ Το 54,3% αντέχει πολύ έως πάρα πολύ χωρίς internet ή Η/Υ
	ερώτηση 39	▪ Παραμελούν αρκετά έως πολύ τα μαθήματα τους	▪ Παραμελούν λίγο έως καθόλου τα μαθήματα τους
	ερώτηση 40	▪ ΔΕΝ παραμελούν καθόλου τους φίλους τους (87,2%)	▪ Το 72,5% δεν παραμελεί καθόλου τους φίλους του
	ερώτηση 41	▪ Παραμελούν λίγο τον ύπνο τους	▪ Παραμελούν λίγο έως καθόλου τον ύπνο τους
Ερμηνεία ως προς τις στατιστικά σημαντικά συσχετισμένες ερωτήσεις με την ομάδα	Μόρφωση Πατέρα	▪ Το 42% αντιστοιχεί σε ΑΝΩΤΑΤΗ / ΑΝΩΤΕΡΗ μόρφωση του πατέρα	▪ Το 31,7% αντιστοιχεί σε ΑΝΩΤΑΤΗ / ΑΝΩΤΕΡΗ μόρφωση του πατέρα
	Μόρφωση Μητέρας	▪ Το 15,1% των μανάδων έχει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό	▪ Το 8,4% των μανάδων έχει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό
	ερώτηση 7	▪ Το 55,8% χρησιμοποιεί το διαδίκτυο κυρίως για συνομιλία	▪ Το 43,8% χρησιμοποιεί το διαδίκτυο κυρίως για συνομιλία
	ερώτηση 8	▪ Το 68,6% θεωρεί ως σημαντικότερο χαρακτηριστικό του διαδικτύου την επικοινωνία	▪ Το 57,6% θεωρεί ως σημαντικότερο χαρακτηριστικό του διαδικτύου την επικοινωνία
	ερώτηση 10	▪ 171 λεπτά μέσος όρος ώρας σε Η/Υ την ημέρα	▪ 138,5 λεπτά μέσος όρος ώρας σε Η/Υ την ημέρα
	ερώτηση 12	▪ Το 10,6% παίζει εκπαιδευτικά παιχνίδια	▪ Το 18,1% παίζει εκπαιδευτικά παιχνίδια
	ερώτηση 13	▪ Το 47,7% δεν έχει πάει ποτέ σε internet cafe	▪ Το 60,4% δεν έχει πάει ποτέ σε internet cafe
	ερώτηση 14	▪ Σχεδόν όλοι (93%) έχουν FB	▪ Το 77% έχει FB
	ερώτηση 15	▪ 698 φίλοι στο FB μ.ο.	▪ 603 φίλοι στο FB μ.ο.
		▪ Το 58,8% έχει πάνω από 500 φίλους στο FB	▪ Το 47,1% έχει πάνω από 500 φίλους στο FB
ερώτηση 18	▪ Το 38,8% όσων έχουν FB	▪ Το 29,6% όσων έχουν FB έχουν	

		έχουν δώσει τον κωδικό σε φίλο τους	δώσει τον κωδικό σε φίλο τους
	ερώτηση 24	▪ Το 34,9% έχει δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στον υπολογιστή	▪ Το 24,4% έχει δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στον υπολογιστή
	ερώτηση 28	▪ Το 54,7% θα μιλήσει σε φίλους για κάτι που το απασχολεί	▪ Το 44,9% θα μιλήσει σε φίλους για κάτι που το απασχολεί
	ερώτηση 31	▪ Το 61,6% έχει συνομιλήσει με άγνωστο στο διαδίκτυο	▪ Το 44,7% έχει συνομιλήσει με άγνωστο στο διαδίκτυο
	ερώτηση 32	▪ Το 43% έχει γνωρίσει στον πραγματικό κόσμο κάποιον από τον Η/Υ	▪ Το 33,1% έχει γνωρίσει στον πραγματικό κόσμο κάποιον από τον Η/Υ
	ερώτηση 34	▪ Το 57% θα έκανε κάποιο σχόλιο για να βοηθήσει	▪ Το 44,1% θα έκανε κάποιο σχόλιο για να βοηθήσει

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Ερμηνεία ομάδας 1 και στατιστικά σημαντικές διαφορές από το σύνολο του δείγματος

		Τα 86 άτομα που ανήκουν στην ομάδα αυτή..	Τα 354 άτομα του δείγματος
Ερμηνεία ως προς τους παράγοντες	ερώτηση 36	▪ Αντέχουν λίγο έως αρκετά χωρίς internet ή Η/Υ (ποσοστό 50%)	▪ Το 39,6% αντέχει λίγο έως αρκετά χωρίς internet ή Η/Υ
	ερώτηση 39	▪ Παραμελούν λίγο έως καθόλου τα μαθήματα τους	▪ Παραμελούν λίγο έως καθόλου τα μαθήματα τους
	ερώτηση 40	▪ παραμελούν τουλάχιστον λίγο τους φίλους τους	▪ Το 72,5% δεν παραμελεί καθόλου τους φίλους του
	ερώτηση 41	▪ Παραμελούν λίγο έως καθόλου τον ύπνο τους	▪ Παραμελούν λίγο έως καθόλου τον ύπνο τους
Ερμηνεία ως προς τις στατιστικά σημαντικά	ερώτηση 8	▪ Η επικοινωνία δεν θεωρείται από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του διαδικτύου την επικοινωνία	▪ Το 57,6% θεωρεί ως σημαντικότερο χαρακτηριστικό του διαδικτύου την επικοινωνία

συσχετισμένες ερωτήσεις με την ομάδα		(48,8%)	
	ερώτηση 10	▪ 166 λεπτά μέσος όρος ώρας σε Η/Υ την ημέρα	▪ 138,5 λεπτά μέσος όρος ώρας σε Η/Υ την ημέρα
	ερώτηση 12	▪ Το 12,3% παίζει εκπαιδευτικά παιχνίδια	▪ Το 18,1% παίζει εκπαιδευτικά παιχνίδια
	ερώτηση 15	▪ 526 φίλοι στο FB μ.ο.	▪ 603 φίλοι στο FB μ.ο.
		▪ Το 37% έχει πάνω από 500 φίλους στο FB	▪ Το 47,1% έχει πάνω από 500 φίλους στο FB
	ερώτηση 21	▪ Το 27,9% έχει υποστεί παρενόχληση στο σχολείο	▪ Το 19,4% έχει υποστεί παρενόχληση στο σχολείο
	ερώτηση 31	▪ Το 54,7% έχει συνομιλήσει με άγνωστο στο διαδίκτυο	▪ Το 44,7% έχει συνομιλήσει με άγνωστο στο διαδίκτυο
ερώτηση 38	▪ Το 46,5% χρησιμοποιεί το διαδίκτυο σαν τρόπο απόδρασης από τα προβλήματα του	▪ Το 35,7% χρησιμοποιεί το διαδίκτυο σαν τρόπο απόδρασης από τα προβλήματα του	

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Ερμηνεία ομάδας 2 και στατιστικά σημαντικές διαφορές από το σύνολο του δείγματος

		Τα 184 άτομα που ανήκουν στην ομάδα αυτή..	Τα 354 άτομα του δείγματος
Ερμηνεία ως προς τους παράγοντες	ερώτηση 36	▪ αντέχουν αρκετά χωρίς internet ή Η/Υ (ποσοστό 31%)	▪ Το 26,1% αντέχει αρκετά χωρίς internet ή Η/Υ
	ερώτηση 39	▪ ΔΕΝ παραμελούν καθόλου τα μαθήματα τους (ποσοστό 70,7%)	▪ Το 45,2% δεν παραμελεί καθόλου τα μαθήματα του
	ερώτηση 40	▪ ΔΕΝ παραμελούν καθόλου τους φίλους τους (ποσοστό 99,5%)	▪ Το 72,5% δεν παραμελεί καθόλου τους φίλους του
	ερώτηση 41	▪ ΔΕΝ παραμελούν καθόλου τον ύπνο τους (ποσοστό 61,4%)	▪ Το 54,2% δεν παραμελεί καθόλου τον ύπνο του
Ερμηνεία ως προς τις	ερώτηση 10	▪ 110 λεπτά μέσος όρος ώρας σε Η/Υ την ημέρα	▪ 138,5 λεπτά μέσος όρος ώρας σε Η/Υ την ημέρα

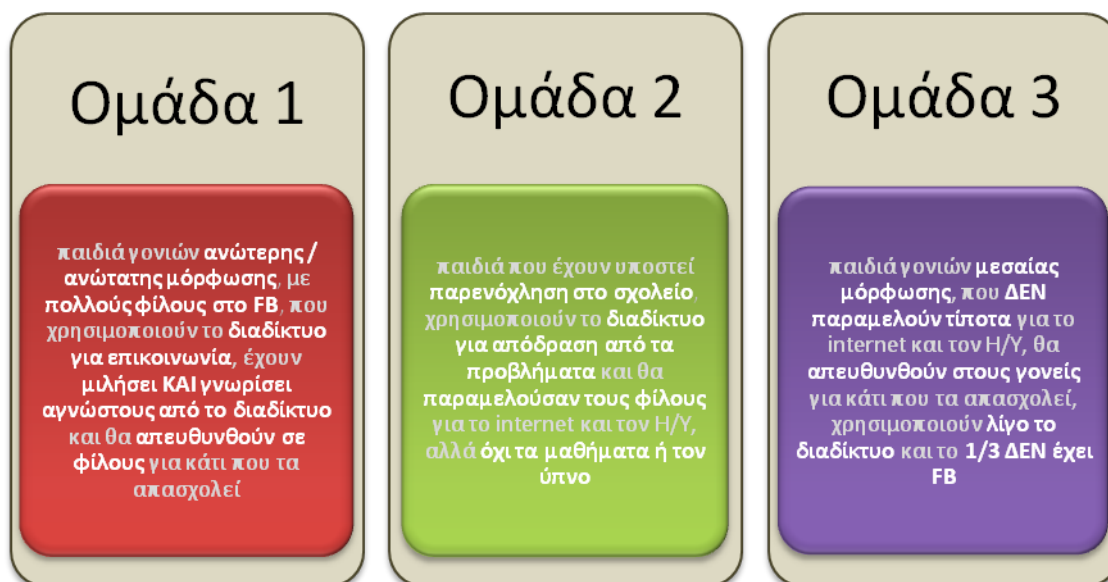
στατιστικά σημαντικά συσχετισμένες ερωτήσεις με την ομάδα		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 10,9% κάθεται 10-20 λεπτά την ημέρα σε Η/Υ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 7% κάθεται 10-20 λεπτά την ημέρα σε Η/Υ
		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 37,5% κάθεται 1 ώρα την ημέρα σε Η/Υ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 32,4% κάθεται 1 ώρα την ημέρα σε Η/Υ
	ερώτηση 12	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 24,6% παίζει εκπαιδευτικά παιχνίδια 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 18,1% παίζει εκπαιδευτικά παιχνίδια
	ερώτηση 13	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 66,3% δεν έχει πάει ποτέ σε internet cafe 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 60,4% δεν έχει πάει ποτέ σε internet cafe
	ερώτηση 14	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 30% ΔΕΝ έχει FB 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 23% δεν έχει FB
	ερώτηση 15	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 582 φίλοι στο FB μ.ο. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 603 φίλοι στο FB μ.ο.
	ερώτηση 28	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 63,6% θα μιλήσει στους γονείς για κάτι που το απασχολεί 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 58,47% θα μιλήσει στους γονείς για κάτι που το απασχολεί
	ερώτηση 31	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 63,6% ΔΕΝ έχει συνομιλήσει με άγνωστο στο διαδίκτυο 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 51,7% ΔΕΝ έχει συνομιλήσει με άγνωστο στο διαδίκτυο
	ερώτηση 37	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 34,8% ΔΕΝ παραμένει στο διαδίκτυο περισσότερο χρόνο από ότι σκόπευε αρχικά 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 29,2% ΔΕΝ παραμένει στο διαδίκτυο περισσότερο χρόνο από ότι σκόπευε αρχικά
ερώτηση 38	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 64,1% δεν χρησιμοποιεί το διαδίκτυο σαν τρόπο απόδρασης από τα προβλήματα του 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Το 56,2% δεν χρησιμοποιεί το διαδίκτυο σαν τρόπο απόδρασης από τα προβλήματα του 	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 Ερμηνεία ομάδας 3 και στατιστικά σημαντικές διαφορές από το σύνολο του δείγματος

Τέλος, για να διαπιστωθεί το ποσοστό των παρατηρήσεων που κατηγοριοποιήθηκαν σωστά χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση διάκριση (discriminant analysis) στο δείγμα. Παρατηρήθηκε ότι το 99,7% των συνολικών παρατηρήσεων κατανεμήθηκαν σωστά στις 3 ομάδες. Εφαρμόζοντας ξανά την ανάλυση διάκρισης για 4 ομάδες το ποσοστό των σωστά κατανεμημένων παρατηρήσεων μειώνεται στο 98,6%. Οπότε, κρατάμε το διαχωρισμό του δείγματος σε 3 ομάδες, αφού παράγει πιο ακριβή αποτελέσματα σε σχέση με το διαχωρισμό σε 4 ομάδες.

6.2 Παρουσίαση στατιστικά σημαντικών διαφορών ανά ομάδα από το σύνολο

Στο κομμάτι αυτό της εργασίας θα σχολιάσουμε και θα παρουσιάσουμε με γραφήματα τις ερωτήσεις της έρευνας στις οποίες οι τρεις ομάδες εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές σε σχέση με το σύνολο του δείγματος. Οι ερωτήσεις αυτές έχουν σημειωθεί και στους πίνακες 3, 4 και 5 της προηγούμενης παραγράφου, κατά την παρουσίαση των ομάδων και την προσπάθεια «γνωριμίας» με αυτές και αναλυτικά οι πίνακες συχνοτήτων και ποσοστών κάθε ερώτησης βρίσκονται στο παράρτημα της εργασίας. Για την ευκολότερη κατανόηση των γραφημάτων και των συμπερασμάτων που θα ακολουθήσουν θα συνοψίσουμε τα γενικά χαρακτηριστικά κάθε ομάδας στο διάγραμμα που ακολουθεί.

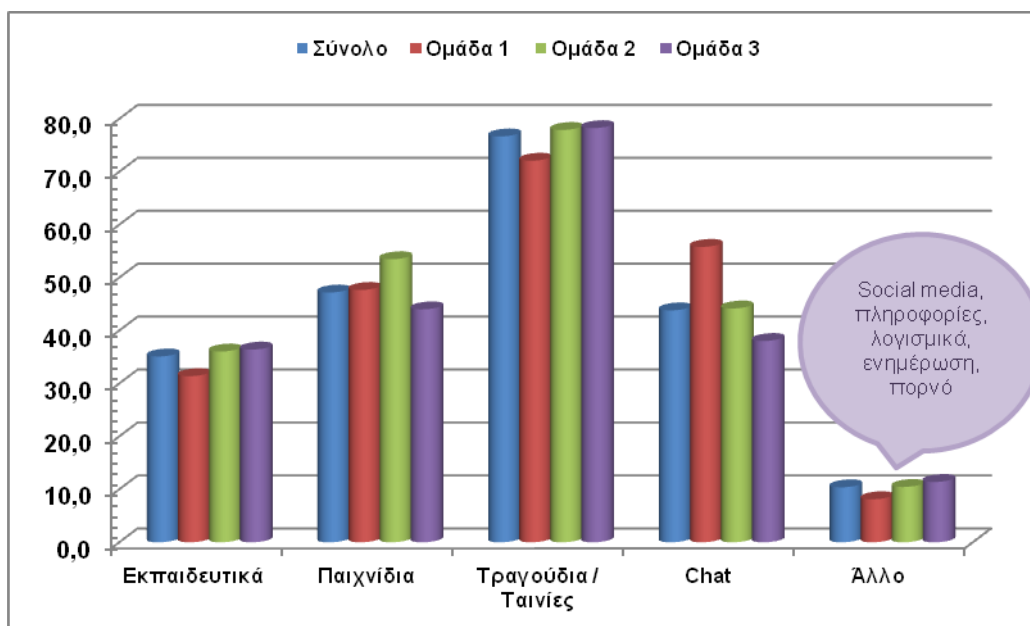

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10 Ομάδες δείγματος

Ερώτηση 7 - Τι ψάχνετε συνήθως στο διαδίκτυο;

Είναι φανερό από το ραβδόγραμμα του διαγράμματος 11 ότι η Ομάδα 1 χρησιμοποιεί το internet κυρίως για συνομιλία και λιγότερο για εκπαιδευτικά θέματα, σε αντίθεση με το σύνολο και τις άλλες δύο ομάδες. Αντίθετη συμπεριφορά, όπως ήταν αναμενόμενο, συναντάμε στην Ομάδα 3, όπου το chat δεν προτιμάται ιδιαίτερα σε σχέση με τις άλλες δύο ομάδες και το σύνολο. Η Ομάδα 2 από την άλλη πλευρά δείχνει περισσότερη προτίμηση στα παιχνίδια κατά τις ώρες που βρίσκεται στο διαδίκτυο, από

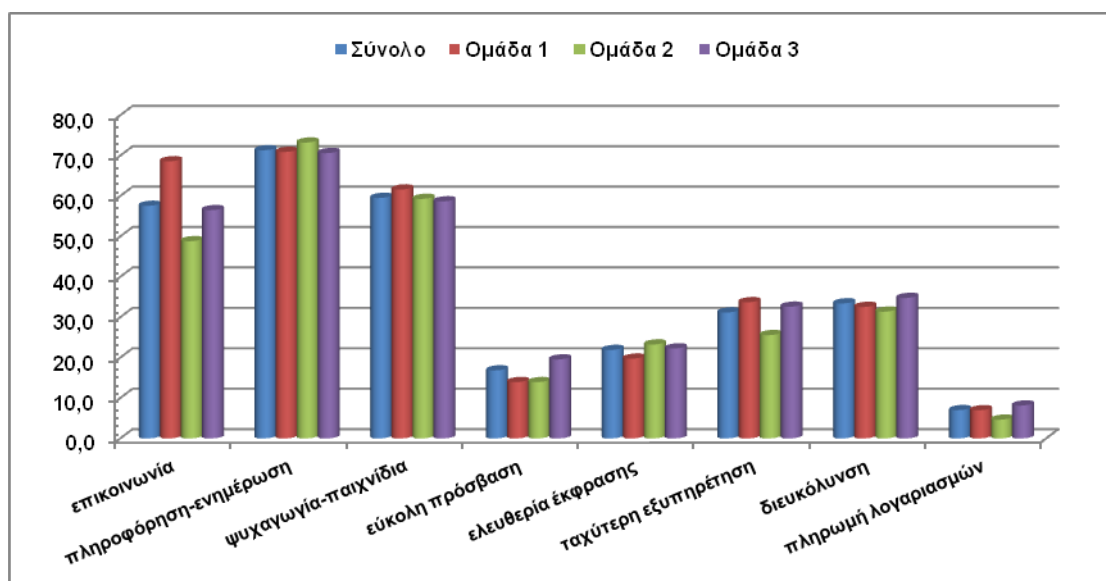
ότι η Ομάδα 1 και η Ομάδα 2. Παρόλα αυτά και οι 3 ομάδες καθώς και το σύνολο των μαθητών το μεγαλύτερο ποσοστό το εμφανίζει στα τραγούδια και στις ταινίες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11 Τι ψάχνετε συνήθως στο διαδίκτυο;

Ερώτηση 8 - Πιο από τα παρακάτω θεωρείτε το πιο θετικό του διαδικτύου;

Το διάγραμμα 12 μας επιβεβαιώνει το συμπέρασμα της ερώτησης 7 για την προτίμηση που δείχνει η Ομάδα 1 στην επικοινωνία μέσω διαδικτύου.

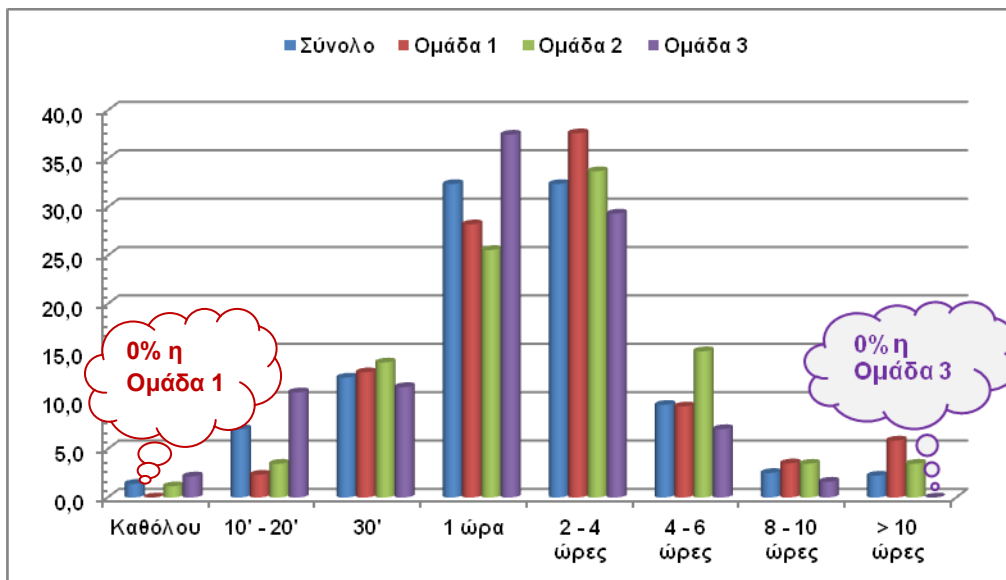

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12 Πιο από τα παρακάτω θεωρείτε το πιο θετικό του διαδικτύου;

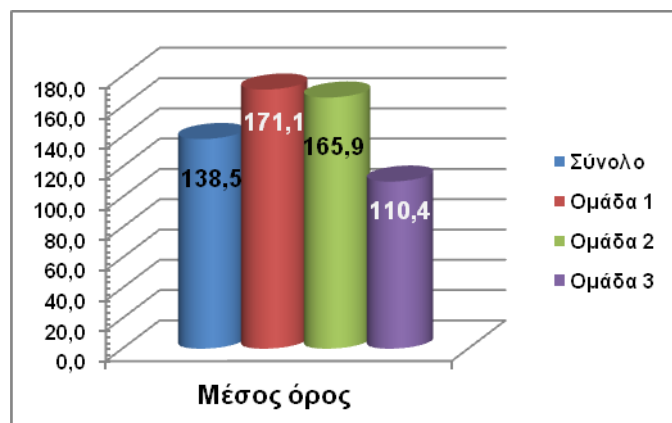
Ερώτηση 10 - Πόση ώρα την ημέρα κάθεστε στον υπολογιστή;

Από τα δύο διαγράμματα παρακάτω είναι ξεκάθαρο ότι η Ομάδα 3 περνάει λίγο χρόνο την ημέρα μπροστά στον Η/Υ και εμφανίζει στατιστικά σημαντικές διαφορές στα «10' - 20'» και στην «1 ώρα» σε σχέση και με τις άλλες δύο ομάδες αλλά και με το σύνολο των μαθητών. Η Ομάδα 2 με την σειρά της υπερέρχει στις «4 - 6 ώρες», ενώ η Ομάδα 1 στις «2 - 4 ώρες» και «πάνω από 10 ώρες». Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουμε και από το ραβδόγραμμα του μέσου όρου των ωρών, στο οποίο φαίνεται η στατιστικά σημαντική διαφορά των Ομάδων 1 και 2, από το μέσο όρο του συνόλου και της Ομάδας 3.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης και το μηδενικό σκορ της Ομάδας 1 στην απάντηση «Καθόλου», καθώς επίσης και το μηδενικό ποσοστό της Ομάδας 3 στην απάντηση «Πάνω από 10 ώρες». Αυτό μας τονίζει για ακόμα μία φορά την αντιδιαμετρική σχέση των δύο αυτών ομάδων.

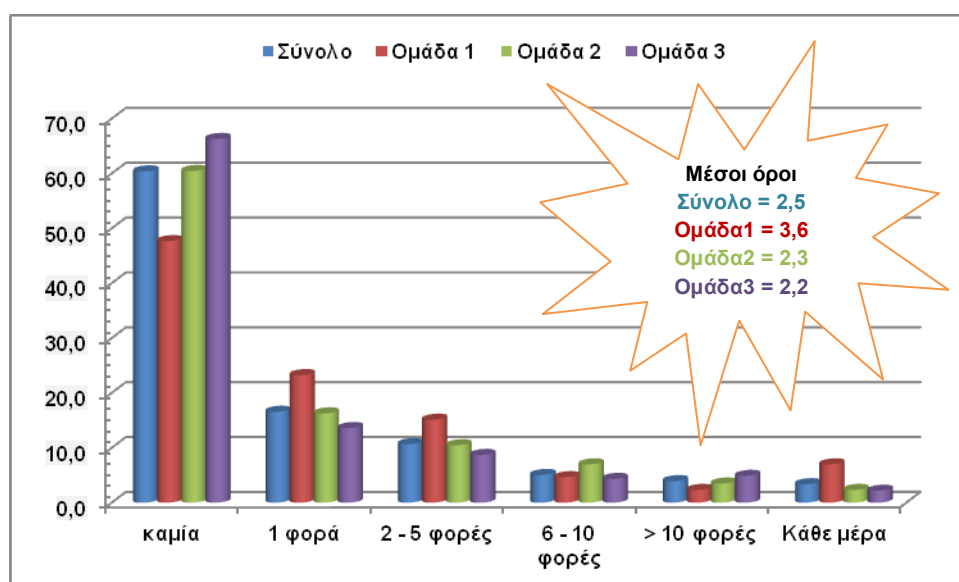
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13 Πόση ώρα την ημέρα κάθεστε στον υπολογιστή;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 14 Μέσος όρος ωρών που κάθονται στον Η/Υ ανά ημέρα

Ερώτηση 13 - Πόσες φορές μέσα στο μήνα έχετε επισκεφτεί ιντερνέτ καφέ;

Οι κατανομές των απαντήσεων του συνόλου και των τριών ομάδων εμφανίζουν μια εκθετική τάση, πράγμα που σημαίνει ότι το ποσοστό των ατόμων που πηγαίνει σε internet καφέ μέσα στο μήνα μειώνεται όσο αυξάνεται ο αριθμός των ημερών. Η Ομάδα 3 στην απάντηση «Καμία» διαφέρει στατιστικά σημαντικά από το σύνολο των μαθητών και από τις άλλες δύο ομάδες και συγκεκριμένα διαφέρει αισθητά από την Ομάδα 1, η οποία υπερέρχει σχεδόν σε όλες τις απαντήσεις και ειδικά στην «Κάθε μέρα».

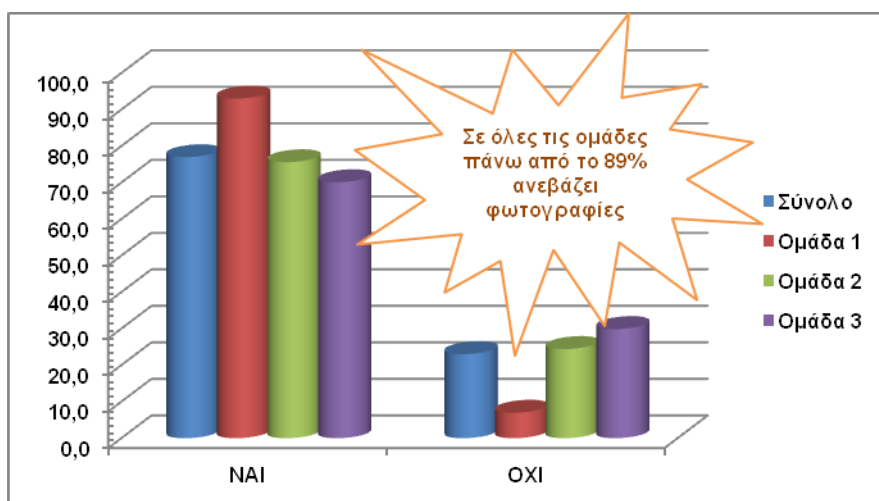

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 15 Πόσες φορές μέσα στο μήνα έχετε επισκεφτεί ιντερνέτ καφέ;

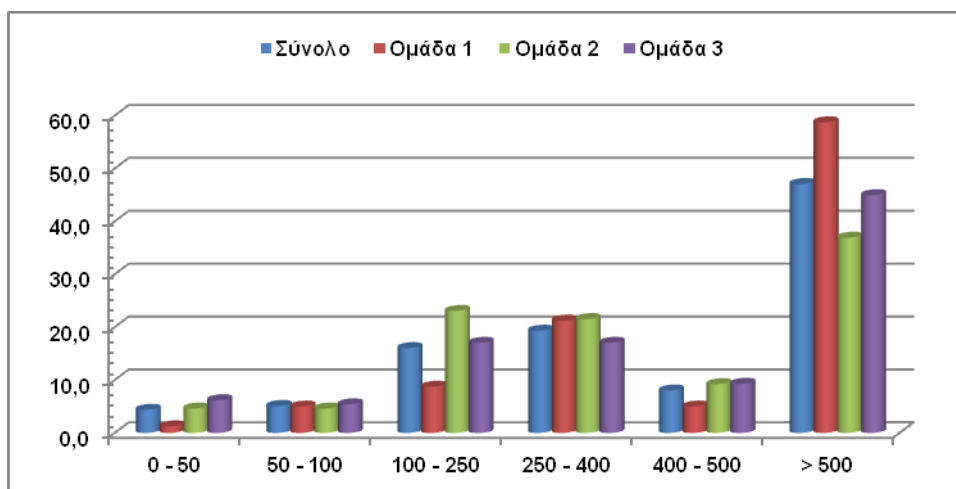
Ερώτηση 14 - Έχετε facebook; & Ερώτηση 15 - Πόσους φίλους έχετε στο facebook;

Όπως αναφέραμε και νωρίτερα το ποσοστό της Ομάδας 1 που έχει λογαριασμό στο Facebook ξεπερνάει το 90% και διαφέρει στατιστικά σημαντικά από τα αντίστοιχα ποσοστά των άλλων δύο ομάδων και του συνόλου των 356 μαθητών, τα οποία θεωρούνται και αυτά αρκετά υψηλά καθώς κυμαίνονται μεταξύ του 70% και 77%. Αξίζει εδώ να παρατηρήσουμε ότι από τους μαθητές που έχουν Facebook το χαμηλότερο ποσοστό αυτών που ανεβάζουν φωτογραφίες στο λογαριασμό τους είναι 89% και ανήκει στην Ομάδα 2. Στις υπόλοιπες τρεις εξεταζόμενες κατηγορίες το αντίστοιχο ποσοστό είναι πάνω από 90% (διάγραμμα 16).

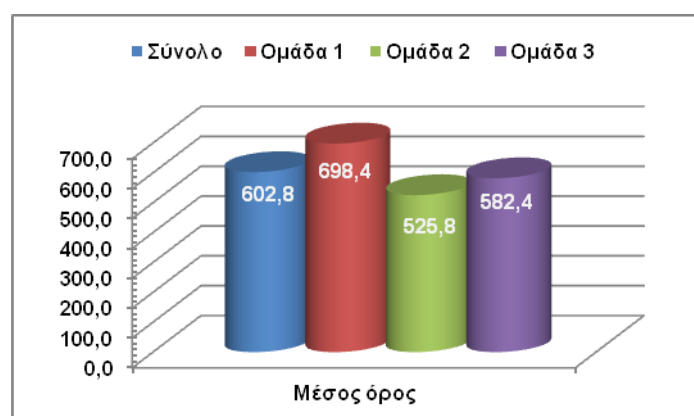
Στατιστικά σημαντικά διαφέρει και το ποσοστό των ατόμων της Ομάδας 1 που έχουν πάνω από 500 φίλους. Μεγαλύτερη διαφορά εμφανίζει σε σχέση με την Ομάδα 2 (58,8% έναντι 36,9%). Εξίσου μη αμελητέα είναι και η διαφορά των ατόμων της Ομάδας 1 από της Ομάδας 2 κυρίως, που έχουν από 100 έως 250 φίλους (διάγραμμα 17). Παρόλα αυτά και οι τρεις ομάδες όπως και το σύνολο τα μεγαλύτερα ποσοστά τα εμφανίζουν στην κατηγορία «Πάνω από 500 φίλους» και ο μέσος όρος και των τεσσάρων ομάδων ξεπερνάει το «όριο» των 500 φίλων, αριθμός ασύλληπτος αν αναλογιστούμε ότι η έρευνα αναφέρεται σε έφηβους.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16 Έχετε facebook;

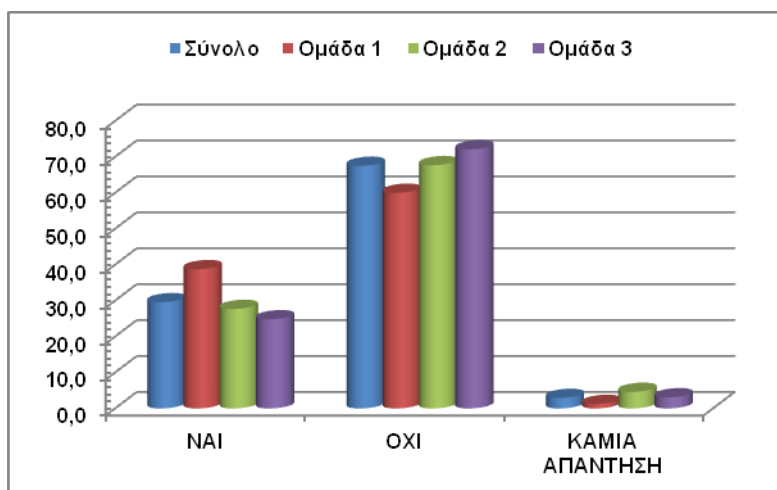
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17 Πόσους φίλους έχετε στο facebook;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 18 Μέσος όρος φίλων

Ερώτηση 18 - Έχετε δώσει σε φίλο/φίλη σας τον κωδικό σας;

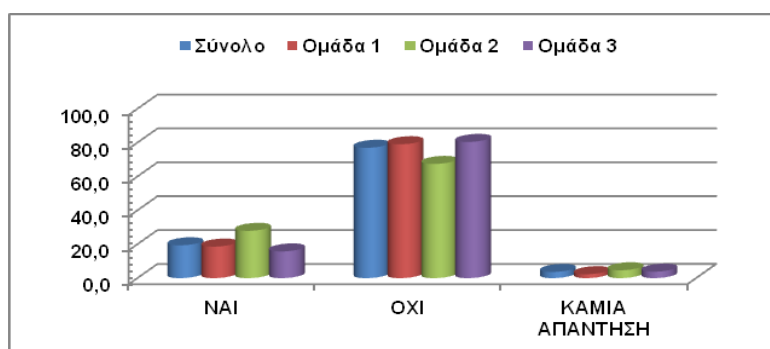
Ενώ σε γενικές γραμμές η πλειοψηφία των παιδιών με λογαριασμό στο Facebook δεν έχει δώσει σε φίλο/φίλη τον κωδικό του λογαριασμούς τους, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία όσων τον έχουν δώσει είναι άτομα της Ομάδας 1.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19 Έχετε δώσει σε φίλο/φίλη σας τον κωδικό σας;

Ερώτηση 21 - Έχετε υποστεί παρενόχληση στο σχολείο;

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της Ομάδας 2 είναι ότι το ποσοστό των παιδιών που έχουν υποστεί παρενόχληση στο σχολείο και ανήκουν στην Ομάδα 2 είναι υψηλότερο από τα υπόλοιπα τρία αντίστοιχα ποσοστά των άλλων κατηγοριών και μάλιστα διαφέρει στατιστικά σημαντικά. Στα διαγράμματα 21 και 22 που ακολουθούν φαίνεται το είδος παρενόχλησης και το άτομο από το οποίο παρενοχλήθηκαν οι μαθητές. Παρόλο που παραθέτουμε διάγραμμα για κάθε ομάδα ξεχωριστά άξια σχολιασμού από στατιστικής πλευράς είναι μόνο τα διαγράμματα που αναφέρονται στο σύνολο των μαθητών και όχι αυτά της κάθε ομάδας ξεχωριστά, λόγω του μικρού μεγέθους του δείγματος τους ².

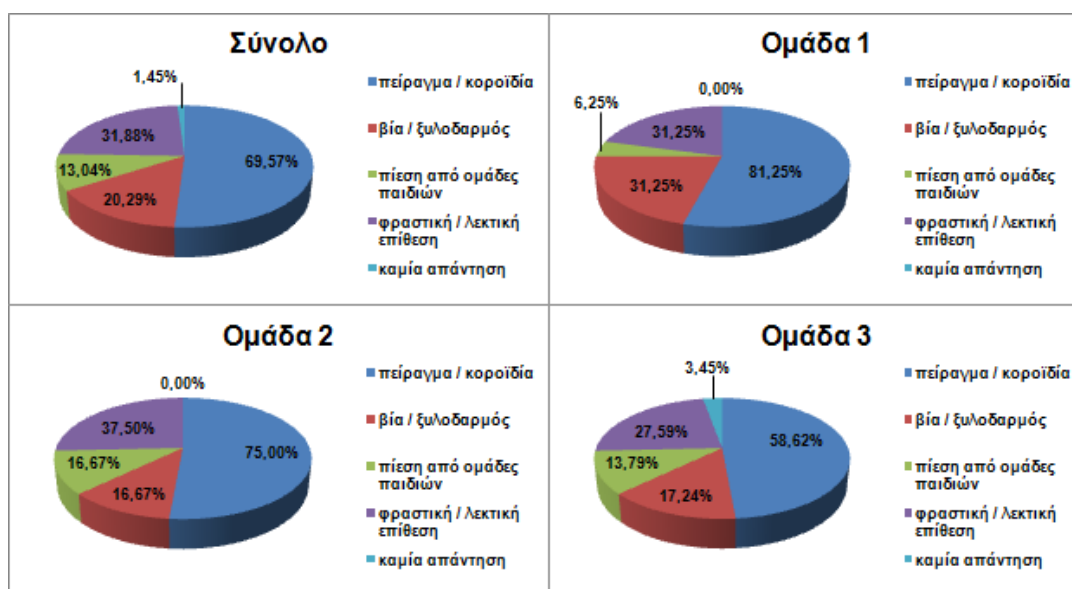
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 20 Έχετε υποστεί παρενόχληση στο σχολείο;

² Αξιοπίιστα είναι τα αποτελέσματα δειγμάτων μεγέθους μεγαλύτερο του 60. Τα δείγματα με μέγεθος μικρότερο από 60 δεν είναι σταθερά και η προσθήκη ή αφαίρεση ενός ατόμου μπορεί να μεταβάλλει απρόβλεπτα τα αποτελέσματα.

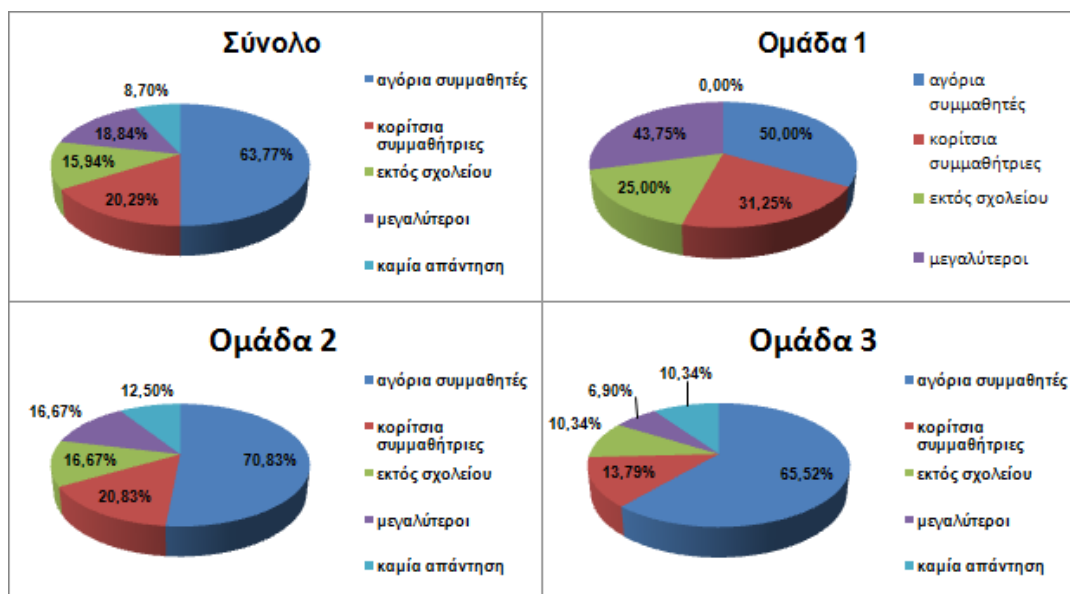
Ερώτηση 22 Αν ναι, τι είδους & Ερώτηση 23 Αν ναι, ποιοι σας ενόχλησαν;

Όσον αφορά στην ερώτηση 22, στο σύνολο των παιδιών παρατηρούμε ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (70%) έχει υποστεί κάποιο πείραγμα/ κοροϊδία, ενώ ένα στα τρία παιδιά έχει δεχτεί φραστική/λεκτική επίθεση. Τρίτη στη σειρά με ποσοστό 20% περίπου ακολουθεί η σωματική βία με ξυλοδαρμό. Κατά την διάκριση σε Ομάδες παρατηρούμε ότι η Ομάδα 1 είναι περισσότερο επιρρεπής σε φαινόμενα εκφοβισμού με ποσοστά που υπερβαίνουν τον μέσο συνολικό όρο. Αντίθετα η Ομάδα 3 παρουσιάζει χαμηλότερα ποσοστά σε σχέση με τις άλλες δύο ομάδες, χωρίς όμως να εκλείπουν από αυτή ανάλογα περιστατικά.

Σε σχέση με την ερώτηση 23, βλέπουμε ότι στο σύνολο των απαντήσεων με εξαιρετικά υψηλό ποσοστό που φτάνει το 64%, τα αγόρια συμμαθητές είναι αυτοί που προβαίνουν σε εκφοβισμούς, ενώ ακολουθούν τα κορίτσια συμμαθήτριες με ποσοστό 20%. Υψηλό επίσης είναι το ποσοστό που δηλώνουν τα παιδιά, τα οποία έπιασαν θύματα εκφοβισμού από μεγαλύτερους με 18%. Ένα ποσοστό περίπου 16% υπέστη εκφοβισμό από εξωσχολικούς. Τέλος ένα ποσοστό 9% περίπου αρνήθηκε να δώσει απάντηση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 21 Είδος παρενόχλησης που έχουν υποστεί στο σχολείο

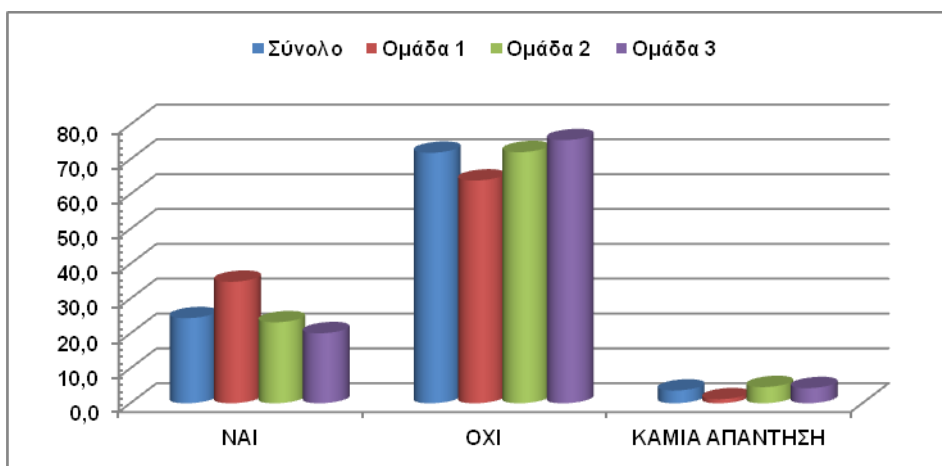
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 22 Ποιοι σας παρενόχλησαν;

Ερώτηση 24 - Έχετε δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στον υπολογιστή:

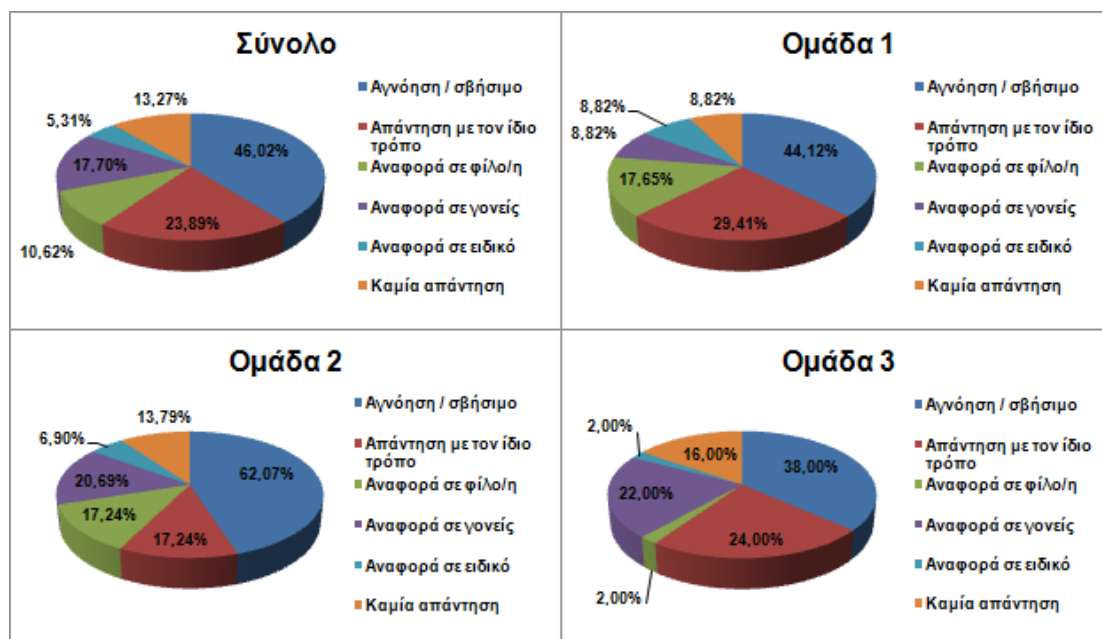
Στο διάγραμμα 23 παρατηρούμε ότι τα παιδιά της Ομάδας 1 έχουν δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στον υπολογιστή σε ποσοστό που διαφέρει στατιστικά σημαντικά από των άλλων τριών κατηγοριών, γεγονός που δεν πρέπει να μας ξαφνιάζει ιδιαίτερα αφού τα παιδιά αυτά αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στο διαδίκτυο, έχοντας πολλούς διαδικτυακούς φίλους, μιλώντας με αγνώστους και επιζητώντας από αυτό κυρίως την επικοινωνία. Στην αντίστοιχη ερώτηση για το αν έχουν δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στο κινητό δεν παρατηρείται κάτι ιδιαίτερο. Και στις τρεις ομάδες, καθώς και στο σύνολο των μαθητών το ποσοστό που δεν έχει δεχτεί μηνύματα ξεπερνάει το 80% χωρίς να υπάρχει κάποια στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ τους (παράρτημα Π.25).

Στα διαγράμματα 24 φαίνεται ο τρόπος με τον οποίον αντέδρασαν οι μαθητές στα μηνύματα που έχουν δεχτεί στον υπολογιστή ή/και στο κινητό τους τηλέφωνο. Και εδώ, όπως και στην περίπτωση των ερωτήσεων για την παρενόχληση, παραθέτουμε διάγραμμα για κάθε ομάδα ξεχωριστά, αλλά συμπεράσματα θα εξάγουμε μόνο για το σύνολο των 356 μαθητών λόγω του μικρού μεγέθους του δείγματος των τριών ομάδων και κατά συνέπεια της αστάθειας που ενδεχομένως παρουσιάζουν τα αποτελέσματα τους.

Από ότι παρατηρούμε το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών αγνόησε ή έσβησε το μήνυμα, ενώ το ¼ περίπου του δείγματος απάντησε με τον ίδιο τρόπο. Τα παιδιά που ανέφεραν το γεγονός σε κάποιον φίλο ή στους γονείς ή σε κάποιον ειδικό είναι συνολικά περίπου 33%, με το ποσοστό που θα το ανέφεραν στους γονείς τους να υπερисχύει από τα άλλα δύο. Αξιοσημείωτο, παρόλη την επιφύλαξη της σταθερότητας των αποτελεσμάτων λόγω του μικρού μεγέθους του δείγματος, είναι το συντριπτικό ποσοστό των παιδιών της Ομάδας 3 που θα ανέφεραν το γεγονός στους γονείς έναντι των ποσοστών της αναφοράς σε κάποιον ειδικό ή σε φίλο.

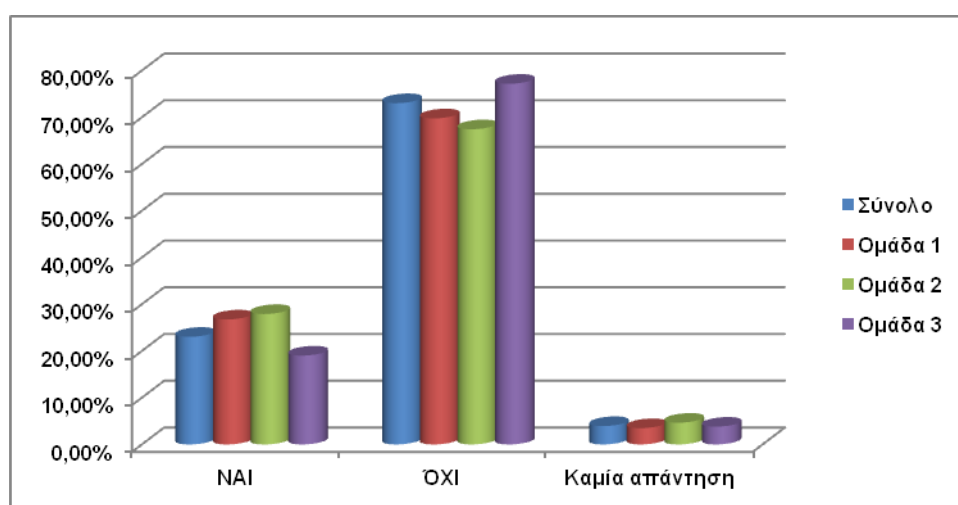
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 23 Έχετε δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στον υπολογιστή;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 24 Αντιδράσεις στα μηνύματα που έχουν δεχτεί

Ερώτηση 27 - Έχετε εσείς ενοχλήσει /κοροϊδέψει κάποιον συμμαθητή σας;

Η ερώτηση αυτή δεν παρουσιάζει στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων και του συνόλου των μαθητών, παρόλα αυτά είναι άξιο αναφοράς το ότι τα άτομα των ομάδων που έχουν δεχτεί παρενόχληση στο σχολείο ή προσβλητικά μηνύματα (Ομάδα 2 και Ομάδα 1 αντίστοιχα) έχουν παρενοχλήσει ή κοροϊδέψει και αυτά κάποιο συμμαθητή τους και μάλιστα όχι μία φορά (ποσοστό που έχει ενοχλήσει / κοροϊδέψει και τα δύο φύλα μεγαλύτερο από 11%).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 25 Έχετε εσείς ενοχλήσει /κοροϊδέψει κάποιον συμμαθητή σας;

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μέσω αυτής της ερευνητικής εργασίας οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι για να μειωθούν αλλά και εν συνεχεία να εκλείψουν τα φαινόμενα οποιουδήποτε εκφοβισμού πρέπει να επικεντρωθούν οι δράσεις εντός του σχολικού περιβάλλοντος αλλά και στην αλλαγή του εκπαιδευτικού συστήματος, που θα έχει ως στόχο όχι μόνο την γνώση αλλά και την ανάπτυξη κοινωνικών – ψυχικών δεξιοτήτων των μαθητών. Όσον αφορά στο σχολικό περιβάλλον πολλά μπορούν να γίνουν εφικτά μέσω των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας με πολλές ειδικότητες να μπορούν να εμπλακούν στον τομέα αυτό, όπως ψυχολόγοι, Επισκέπτριες Υγείας, Κοινωνικές Λειτουργοί κ.α.

Πιο συγκεκριμένα η Αγωγή Υγείας στοχεύει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για την υιοθέτηση υγιεινών στάσεων και συμπεριφορών.

«Α γ ω γ ή Υ γ ε ί α ς είναι μια διαδικασία που στηρίζεται σε επιστημονικές αρχές και χρησιμοποιεί προγραμματισμένες ευκαιρίες μάθησης, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους, όταν λειτουργούν ως άτομα ή ως σύνολο, να αποφασίζουν και να ενεργούν συνειδητά για θέματα που επηρεάζουν την υγεία τους». (E.E, Λουξεμβούργο1986), (<http://www.agogygeias.gr>)

Η Αγωγή Υγείας στα σχολεία είναι μια συγκροτημένη εκπαιδευτική διαδικασία διεπιστημονικού και διαθεματικού χαρακτήρα, η οποία συμβάλλει στην αναβάθμιση της σχολικής ζωής και στη σύνδεση του σχολείου με την κοινωνική πραγματικότητα. Σκοπός της Αγωγής και Προαγωγής της Υγείας είναι η προάσπιση, η βελτίωση και η προαγωγή της ψυχικής, σωματικής και κοινωνικής υγείας των μαθητών/-τριών, αφενός με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους και της κριτικής σκέψης τους αφετέρου με την αναβάθμιση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντός τους (Στάπα-Μουρτζίνη, 2010).

Οι παρεμβάσεις μέσω σχολείου αποσκοπούν στο: α) να προλάβουν ή και να αποτρέψουν έγκαιρα κάποια ψυχοπαθολογία του παιδιού και της οικογένειας, β) να διαφοροποιήσουν τους όρους της σχολικής ζωής που δημιουργούν, ενισχύουν και επιτείνουν τη ψυχοπαθολογία, γ) και να επιτύχουν την ανάπτυξη των επανορθωτικών δυνατοτήτων του σχολικού συστήματος (Κονταξάκης, Χαβάκη, Χριστοδούλου, 2005).

Τα προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης αφορούν όλον τον μαθητικό πληθυσμό και σκοπεύουν στην προαγωγή της ψυχικής υγείας των μαθητών. Σε αυτά τα

προγράμματα συνήθως εκπαιδεύονται εκπαιδευτικοί οι οποίοι με την σειρά τους εκπαιδεύουν τους εφήβους σε δεξιότητες όπως η επικοινωνία, η αυτοεκτίμηση, η επίλυση των συγκρούσεων, η αναγνώριση συναισθημάτων κ.α.

Τα προγράμματα δευτερογενούς πρόληψης αφορούν τους μαθητές που εμφανίζουν προβλήματα ή και τις πρώτες ενδείξεις διαταραχών και μαθησιακών δυσκολιών και πραγματοποιούνται συνήθως σε ατομικό επίπεδο από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό (ψυχολόγοι, ειδικοί παιδαγωγοί).

Τα προγράμματα τριτογενούς πρόληψης αφορούν κυρίως τους μαθητές με διαγνωσμένες διαταραχές και αποσκοπούν στην κατάλληλη υποστήριξη τους σε διαφορετικά πλαίσια, σχολείο οικογένεια και στην κοινότητα. Τα προγράμματα αυτά υλοποιούνται κυρίως από επαγγελματίες της ψυχικής υγείας. (Φυλλάδιο Νο 7 , Μ.Ε.Υ - ΚΕΑΤ, Κορρέ. Μ., 2009).

Πέρα από το γεγονός ότι παράγοντες που προκαλούν τη βία στο σχολείο είναι πολλοί και πολλές φορές βρίσκονται έξω από αυτό, το σχολείο, έχοντας την αδιαμφισβήτητη υποχρέωση να εξασφαλίζει ότι κανένα παιδί δεν θα πέσει θύμα βίας, καλείται να θέσει συγκεκριμένο σχέδιο και να εφαρμόσει σχετικά προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης. Οι Holtappels και Tillman διακρίνουν τα εξής πέντε τομείς στους οποίους επιβάλλεται η παιδαγωγική ετοιμότητα:

i) Μορφές διδασκαλίας και μάθησης. Αφορά στις μορφές διδασκαλίας που στοχεύουν σε μια δημοκρατική Παιδαγωγική, με μείωση των φαινομένων βίας στα σχολεία προωθώντας τη συνεργασία και ενθαρρύνοντας την ένταξη των αδύναμων μελών της τάξης.

ii) Αίσθηση της συλλογικότητας. Προτεραιότητα των εκπαιδευτικών πρέπει να είναι η διαμόρφωση ενός κλίματος στην τάξη, το οποίο θα συντελεί στην ανάπτυξη της ιδέας ότι όλα τα παιδιά της τάξης ανήκουν σε μια ομάδα. Έτσι θα παρεμποδίζονται ή και θα ακυρώνονται οποιεσδήποτε διαδικασίες περιθωριοποίησης και απομόνωσης.

iii) Παρεμπόδιση διαδικασιών στιγματισμού. Φαινόμενα κοινωνικού στιγματισμού τροφοδοτούν αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις και ενέχουν, επίσης, τον κίνδυνο να ωθήσουν τα θύματα του στιγματισμού σε παραβατική και παράνομη συμπεριφορά. Συνεπώς είναι αναγκαία και απαραίτητη η παρέμβαση των εκπαιδευτικών τη στιγμή που εμφανίζονται τέτοια φαινόμενα.

iv) Θέσπιση κανόνων και ορίων. Οι μαθητές πρέπει να γνωρίζουν ποιες πράξεις και γιατί, είναι απαράδεκτες σε κάθε περίπτωση στο σχολείο, όπως επίσης πότε και με ποιο τρόπο

επιβάλλεται να παρεμβαίνουν οι εκπαιδευτικοί. Οι έρευνες έχουν δείξει ότι από την πλευρά των εκπαιδευτικών παρατηρείται ανακολουθία στις αντιδράσεις τους, όταν εμφανίζονται τέτοια περιστατικά. Όμως η ασάφεια και η ασυνέπεια νομιμοποιούν τις, ενδεχομένως τυχαίες, πράξεις βίας και ενέχουν τον κίνδυνο της επανεμφάνισης και παγίωσής τους. Η πιο σημαντική παρατήρηση, στο παραπάνω πλαίσιο είναι να συμμετέχουν οι μαθητές στην επεξεργασία και αφομοίωση των κανόνων, και όχι να τους επιβάλλεται αυταρχικά ένα σύστημα απαγορεύσεων και ποινών που θα προέρχεται απέξω και επάνω.

ν) **Συνεργασία του σχολείου με θεσμούς και με πρόσωπα έξω από αυτό.** Είναι γεγονός αδιαμφισβήτητο ότι η βία που εκδηλώνεται στο σχολείο οφείλεται κυρίως σε παράγοντες που δρουν έξω από αυτό. Είναι αναγκαία, λοιπόν, η συνεργασία του σχολείου με τις οικογένειες των παιδιών και με θεσμούς της κοινωνίας οι οποίοι σχετίζονται με θέματα βίας και παραβατικότητας ανηλίκων. Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στους γονείς, είναι απαραίτητο να ενημερώνονται, ως άτομα και ως σύλλογος, για τα ζητήματα που ανακύπτουν στο σχολείο και για τους κανόνες και τα όρια που όρισε η σχολική κοινότητα, έτσι ώστε να είναι ενήμεροι της φύσης του προβλήματος και της σημασίας των παιδαγωγικών μέτρων. (Τσιάκαλος, 2008)

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α΄ Φυλλάδια

Φυλλάδιο Ε.Ψ.Υ.Π.Ε(2008). Ενδοσχολική βία και εκφοβισμός. Αιτίες, επιπτώσεις, αντιμετώπιση. Αθήνα

Φυλλάδιο Νο7, Ετήσιο επιμορφωτικό σεμινάριο ειδικής αγωγής (400 ωρών) για εκπαιδευτικούς Α/βάθμιας και Β/βάθμιας Εκπαίδευσης, Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ), Β΄ Παιδιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών, ΚΕΑΤ, Κορρέ. Μ., (2009)

Φυλλάδιο Προγράμματος Saferinternet Plus του 6^{ου} Σεμιναρίου για την Εφηβική Ιατρική, Διαδίκτυο και Συμπεριφορές Εξάρτησης: Μελέτη Σε Ευρωπαίους Εφήβους. Αθήνα 12-13 Απριλίου 2013

Β΄ Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

Σύνταγμα, <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-tonEllinon/ToPolitevma/Syntagma/>, (πρόσβαση 12/8/2013)

Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: «Ποινικός Κώδικας», <http://www.ministryofjustice.gr/site/kodikos/>, (πρόσβαση 12/8/13).

Ορισμός Αγωγής Υγείας, http://www.agogygeias.gr/health_education/1.html, (πρόσβαση 22/8/13).

Κοκκέβη Α., Σταύρου Μ., Φωτίου Α., Καναβού Ε. Έφηβοι και βία. Σειρά θεματικών τευχών: Έφηβοι, Συμπεριφορές & Υγεία. Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής, www.epipsi.gr/pdf/.../09_HBSC_2010_EIPSI_2012, (πρόσβαση 24/5/2013).

Γκονέλα, Ε., *Καταβολές της βίας* <http://ae7bia.wikispaces.com> , (πρόσβαση 21/02/2013).

Τσιάντης, Γ., «*Δίκτυο κατά της βίας στο σχολείο*»,
<http://www.antibullyingnetwork.gr/>, (πρόσβαση 21/2/2013).

Σχολικός εκφοβισμός, <http://blogs.sch.gr/papanikose/>, (πρόσβαση 12/8/13).

Πρόγραμμα Saferinternet Plus, Διαδίκτυο και Συμπεριφορές Εξάρτησης: Μελέτη Σε Ευρωπαίους Εφήβους, www.eunetadb.eu ,(πρόσβαση 29/6/2013)

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, Greeklish, <http://el.wikipedia.org/wiki/Greeklish>, (πρόσβαση 24/7/2013)

Μπαμπινιώτη, Γ., «Οι νέοι θα πλωρώσουν ακριβά τα greeklish»,
<http://www.iefimerida.gr/> Δημοσίευση 12/06/11, (πρόσβαση 27/7/2013)

«*Ημέρα Ασφαλούς Διαδικτύου*»,
www.saferinternet.gr, Saferinternet_Newsletter_Issue1_2009, (πρόσβαση 15/3/2013)

Ανδρουτσόπουλος, Γ., «*Στο facebook... από το νηπιαγωγείο τα ελληνόπουλα*».
<http://www.tanea.gr/news/greece/article/4683730/?iid=2> , Δημοσίευση 30/9/2011,
(πρόσβαση 16/2/2013)

Τσιγγανά, Θ., «*Η χρήση greeklish επεκτείνεται και εκτός κινητών*»,
news.kathimerini.gr, Δημοσίευση 18/6/2011 (πρόσβαση 27/7/2013)

Ευρωπαϊκή καμπάνια κατά του σχολικού εκφοβισμού, <http://www.e-abc.eu/en/about-bullying/>, (πρόσβαση 21/2/2013).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, «*Διαδικτυακός εκφοβισμός*»,
<http://el.wikipedia.org/wiki/> (πρόσβαση 21/0/2013)

D. G. Garson, D. G., Topics in Multivariate Analysis,
<http://faculty.chass.ncsu.edu/garson/PA765/factor.htm>

Garson, D. G., Topics in Multivariate Analysis,

<http://faculty.chass.ncsu.edu/garson/PA765/missing.htm>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αριάδνη: «Πρόγραμμα κατάρτισης επαγγελματιών ψυχικής υγείας για το φαινόμενο του «εθισμού» των εφήβων στο διαδίκτυο καθώς και για τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι έφηβοι από την ανεξέλεγκτη χρήση του διαδικτύου», **Cyberbullying/ Fishing**, Αθήνα: ΕΚΠΑ (PDF από φόρμα Τηλε- εκπαίδευσης)

Αριάδνη: «Πρόγραμμα κατάρτισης επαγγελματιών ψυχικής υγείας για το φαινόμενο του «εθισμού» των εφήβων στο διαδίκτυο καθώς και για τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι έφηβοι από την ανεξέλεγκτη χρήση του διαδικτύου», **Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις**, Αθήνα: ΕΚΠΑ (PDF από φόρμα Τηλε- εκπαίδευσης)

Αριάδνη: «Πρόγραμμα κατάρτισης επαγγελματιών ψυχικής υγείας για το φαινόμενο του «εθισμού» των εφήβων στο διαδίκτυο καθώς και για τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι έφηβοι από την ανεξέλεγκτη χρήση του διαδικτύου», **Ρατσισμός/ Κυβερνοαυτοκτονία**, Αθήνα: ΕΚΠΑ (PDF από φόρμα Τηλε- εκπαίδευσης)

Αρτινοπούλου, Β.,(2001), *Βία στο σχολείο*, Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη, Αθήνα: Μεταίχμιο

Baldwin, D., (1996), *Οδηγός Αγωγής Υγείας*. Μτφρ. Μαργαριτίδου, Β., Λειβαδίτη, Β. Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Λίτσας

Βασιλικοπούλου, Α.,Ι., Σιώμος, Γ.,Ι., (2005), *Εφαρμογή Μεθόδων Ανάλυσης στην Έρευνα Αγοράς*, Αθήνα: Σταμούλης.

Βλαχόπουλος, Κ.,(2007), *Ηλεκτρονικό Έγκλημα-Μορφές, Πρόληψη, Αντιμετώπιση*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Γαλάνη, Β., Καρύδης, Β., Ντάβου, Μ., Παπαθεοδώρου, Θ., Τσιάκαλος, Γ., Χαλάτσης, Π., (2008), *Επικίνδυνα παιδιά ή παιδιά σε κίνδυνο; Πρωταγωνιστές και θύματα της νεανικής εγκληματικότητας*, Αθήνα: Lector

Γιαννακόπουλος, Κ., (2005), *Εικονικές κοινότητες*, Μια κοινωνιολογική προσέγγιση του διαδικτύου», Αθήνα: Παπαζήση

Γκρίτζαλης, Σ., Λαμπρινουδάκης, Κ., Κάτσικας, Σ., Μήτρου, Λ., (2010), *Προστασία της ιδιωτικότητας και τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών*, Νομικά και τεχνικά θέματα. Αθήνα: Παπασωτηρίου

Δημητρίου, Σ., (2003), *Μορφές Βίας*, Αθήνα: Σαββάλας.

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Μονάδα Εφηβικής Υγείας της Β' Παιδιατρικής Κλινικής (2011). *Αριάδνη: Πρόγραμμα Κατάρτισης Επαγγελματιών Ψυχικής Υγείας για το Φαινόμενο του «Εθισμού» των Εφήβων στο Διαδίκτυο καθώς και για τους Κινδύνους που Αντιμετωπίζουν τα Παιδιά και οι Έφηβοι από την Ανεξέλεγκτη Χρήση του Διαδικτύου. Ασφαλής Χρήση του Διαδικτύου, Αναγνώριση του προβλήματος, Πρόληψη, Προστασία*. Αθήνα: ΕΚΠΑ.:9-10,17-20,28,29,31-33,71,127

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Μονάδα Εφηβικής Υγείας της Β' Παιδιατρικής Κλινικής (2011). *Αριάδνη: Πρόγραμμα Κατάρτισης Επαγγελματιών Ψυχικής Υγείας για το Φαινόμενο του «Εθισμού» των Εφήβων στο Διαδίκτυο καθώς και για τους Κινδύνους που Αντιμετωπίζουν τα Παιδιά και οι Έφηβοι από την Ανεξέλεγκτη Χρήση του Διαδικτύου. Θέματα Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Προσαρμογής Παιδιών και Εφήβων*. Αθήνα: ΕΚΠΑ

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Μονάδα Εφηβικής Υγείας της Β' Παιδιατρικής Κλινικής (2011). *Αριάδνη: Πρόγραμμα Κατάρτισης Επαγγελματιών Ψυχικής Υγείας για το Φαινόμενο του «Εθισμού» των Εφήβων στο Διαδίκτυο καθώς και για τους Κινδύνους που Αντιμετωπίζουν τα Παιδιά και οι Έφηβοι από την Ανεξέλεγκτη Χρήση του Διαδικτύου. Παιδαγωγικές προσεγγίσεις για την διαμόρφωση συμπεριφορών ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου (αρχείο PDF)*. Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Μονάδα Εφηβικής Υγείας της Β' Παιδιατρικής Κλινικής (2011). *Αριάδνη: Πρόγραμμα Κατάρτισης Επαγγελματιών Ψυχικής Υγείας για το Φαινόμενο του «Εθισμού» των Εφήβων στο Διαδίκτυο καθώς και για τους Κινδύνους που Αντιμετωπίζουν τα Παιδιά και οι Έφηβοι από την Ανεξέλεγκτη Χρήση του Διαδικτύου. Συμπεριφορές Εξάρτησης στο Διαδίκτυο.* Αθήνα: ΕΚΠΑ:153-154,159-162, 163-165

Ζάννη, Αν.,(2005), *Το διαδικτυακό έγκλημα*, Αθήνα: Σάκκουλας.

Καλαντζή-Αζίζι, Α., Αναγνωστόπουλος, Φ.,(Επιμ.), (1999), *Εισαγωγή στην Κλινική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Καράκωστας, Ι.,(2001), *«Δίκαιο και Ίντερνετ», Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου*. Αθήνα: Σάκκουλας.

Κάστελς, Μ. (2001). *Ο Γαλαξίας του Διαδικτύου. Στοχασμοί για το Διαδίκτυο, τις Επιχειρήσεις και την Κοινωνία*. Αθήνα: Καστανιώτη

Κονταξάκης, Β.,Χαβάκη- Κονταξάκη, Μ., Χριστοδούλου, Γ. (επιμ.)(2005). *Προληπτική Ψυχιατρική και Ψυχική Υγιεινή*. Αθήνα: ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις

Κουράκης, Ν. Ε., Περτέση, Ν. (2009). *Οι Βίαιες Πράξεις και η Λογική τους*, Αθήνα: Σάκκουλα.

Κούρτη, Ε.,(2003), *Η επικοινωνία στο διαδίκτυο -Σύγχρονες μορφές επικοινωνίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Λεξικό διαπολιτισμικών όρων στη ψυχική υγεία. Απόδοση στα ελληνικά κ επιμέλεια Γ.Ν Χριστοδούλου, Ι. Παπακώστας, Ι. Ζέρβας εκδόσεις βήτα Αθήνα 1999 ψυχιατρική κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών. Εκδόθηκε από τον ΠΟΥ το 1997 με τον τίτλο lexicon of cross- cultural terms in mental health

Λύκουρας, Λ., Σολδάτος, Κ., Ζέρβας, Γ., (2009), *Διασυνδεδετική ψυχιατρική*. Αθήνα: Βήτα

Μουρτζίνη-Στάππα, Μ.,(2010), *Αγωγή Υγείας Βασικές Αρχές Σχεδιασμός Προγράμματος*- εγχειρίδιο για εκπαιδευτικούς Α/βάθμιας και Β/βάθμιας εκπαίδευσης Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Μπότσαρη-Μακρή, Ε.,(2010), *Θυμός- Επιθετικότητα- Εκφοβισμός, Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Πρακτικές Διαχείρισης*, Αθήνα: Παπαζήση.

Νέα Εγκυκλοπαίδεια (τόμος 5). (2006). Θεσσαλονίκη: Μάλλιαρης- Παιδεία

Σαρρής, Μ., (2001), *Κοινωνιολογία της Υγείας και της Ποιότητας Ζωής*, Αθήνα: Παπαζήση Τούντας

Σιδηρόπουλος, Θ., (2003), *Το δίκαιο του διαδικτύου - Ηλεκτρονικές συμβάσεις: Πνευματική ιδιοκτησία: Προστασία προσωπικών δεδομένων: Κατοχύρωση και χρήση "domain name"*, Αθήνα: Σάκκουλα

Σολδάτος, Κ., Λύκουρας, Λ.,(2006), *Συγγράμματα Ψυχιατρική*, Τόμος Β': 558-566,572. Αθήνα: Βήτα

Στεφανής, Κ., Σολδάτος, Κ., Μαυρέας, Β., (Επιμ.),(1993),*Ταξινόμηση ICD-10 ψυχικών διαταραχών και διαταραχών της συμπεριφοράς*. Αθήνα: Βήτα Απόδοση στα ελληνικά και Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (ΕΠΨΥ)

Τούντας, Γ., (2000), *Κοινωνία και Υγεία*, Αθήνα: Οδυσσέας/ Νέα Υγεία

Τσιάντης, Γ.,(Επιμ.) (2009), *Εκφοβισμός και βία στο σχολείο, Τι γνωρίζουμε και τι μπορούμε να κάνουμε*, Αθήνα: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε

Τσιάντης, Γ.,(2001), *Ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένειας*, τεύχος Α': 42-53, τεύχος Β':26,36-38,89-92. Αθήνα: Καστανιώτη

Τσίγκανου, Ι., Δασκαλάκη,Κ.Η., Τσαμπαρλή Δ., (2004), *Εικόνες και Αναπαραστάσεις στο ελληνικό σχολείο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Χαντζή, Χ., Χουντουμάδη, Α. & Πατεράκη, Λ. (2000), *Άσκηση βίας από μαθητές προς μαθητές στο χώρο του δημοτικού Σχολείου. Παιδί και Έφηβος. Ψυχική Υγεία και Ψυχοπαθολογία*, Ελληνική Εταιρεία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας Παιδιού και Εφήβου, Τόμος 10, Τεύχος 1. Αθήνα: Καστανιώτη

Χριστοδούλου, Γ.Ν., και συνεργάτες, (2000), *Ψυχιατρική, Ψυχιατρική κλινική πανεπιστημίου*, Α' Τόμος. Αθηνών: Βήτα

Anderson, R. E., Babin, B. J., Black, W. C., Hair Jr, J. F., (2010), *Multivariate Data Analysis, 7th. Edition*, Prentice Hall

Barrak,G.(2003). *Violence and Nonviolence*. Sage Publications Inc USA: 90

Boyd, D., Elison, N.B., (2007). *Social network sites: Definition, history and scholarship*. Journal of computer- Mediated communication, 13(1), article 11

Elliot, M. (2006). *Bullying*. London: Hodder children's book's

Espelage, D., Swearer, S.M. (2003). *Research on school bullying and victimization: what we learned and where do we go from here?* School Psychology Review, 32(3), 365-383.

Olweus, D. (1993). *Bullying at school. What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell

Richarme, M.,(2001). «*Eleven Multivariate Analysis Techniques: Key Tools In Your Marketing Research Survival Kit*», by Decision Analyst (<http://www.decisionanalyst.com/Downloads/MultivariateAnalysisTechniques.pdf>)

Rigby,K. (1996). *Bullying in schools: and what to do about it*. London: Jessica Kingsley

Sadock's, K., (2007). (επιμ. Παπαδημητρίου, Γ.). *Κατά DSM-IV-TR Διαταραχές Διάθεσης, Εγχειρίδιο Κλινικής Ψυχιατρικής*. Ιατρικές Εκδόσεις Λίτσα

Suckling, A., Temple, C. (2001). *Bullying: A whole-school approach*. London:Jessica Kingsley Publishers.

Whitney, I.,Smith, P. K. (1993). *A survey of the nature and extent of bully/victim problems in junior/middle and secondary schools*. Educational Research, 35(1), 3–25.

8. Πιο από τα παρακάτω θεωρείτε το πιο θετικό του διαδικτύου;

- επικοινωνία
- πληροφόρηση/ενημέρωση/επιμόρφωση
- Ψυχαγωγία/παιχνίδια
- Εύκολη πρόσβαση
- Ελευθερία έκφρασης/ανταλλαγή απόψεων
- Την ταχύτερη εξυπηρέτησή μας σε διάφορες υποχρεώσεις μας
- Τη διευκόλυνσή μας σε πολλούς τομείς της ζωής μας
- Την πληρωμή λογαριασμών μας.

9. Πιο από τα παρακάτω θεωρείτε το πιο αρνητικό του διαδικτύου;

- Απομόνωση/αποξένωση από οικογένεια και το περιβάλλον που ζούμε
- Αλλοίωση της γλώσσας μέσα από τη χρήση του(greeklish)
- Εγκληματικότητα
- Υπερβολική χρήση/εθισμός
- Παράβαση προσωπικών δεδομένων
- Αναξιόπιστες πληροφορίες, χωρίς διασταύρωση

10. Πόση ώρα την ημέρα κάθεστε στον υπολογιστή; 10-20 λεπτά

30 λεπτά

1 ώρα

2-4 ώρες

4-6 ώρες

8-10 ώρες

Πάνω από 10 ώρες

11. Παίζετε ηλεκτρονικά παιχνίδια; Ναι Όχι

Μόνοι σας

Με παρέα διαδικτυακά

12. Τι είδους παιχνίδια παίζετε;

Εκπαιδευτικά Πάζλ (Tetris)

Παιχνίδια ρόλων (Elder Scrolls, Eye of the Beholder)

Παιχνίδια δράσης πρώτου ή τρίτου προσώπου (Doom, Quake)

Παιχνίδια στρατηγικής (Civilization, Age of Mythology)

Παιχνίδια περιπέτειας (adventure) (King's Quest, Grim Fandango)

Αθλητικά παιχνίδια (οι σειρές FIFA και NBA Live)

Παιχνίδια εξομοίωσης (The Sims, MS Flight)

Online παιχνίδια (massive online games World of WarCraft και Lineage 2)

13. Πόσες φορές μέσα στο μήνα έχετε επισκεφτεί ιντερνέτ καφέ;

- καμία
- 1 φορά
- 2-5 φορές
- 5-10 φορές
- Πάνω από 10
- Κάθε μέρα

14. Έχετε facebook; Ναι Όχι

15. Πόσους φίλους έχετε στο facebook;

- 0-50
- 50-100
- 100-250
- 250-400
- 400-500
- Πάνω από 500

16. Ανεβάζετε φωτογραφίες στο προφίλ σας; Ναι Όχι

17. Γνωρίζετε να προστατεύετε το προφίλ σας από κακόβουλος ξένους; Ναι Όχι

18. Έχετε δώσει σε φίλο/φίλη σας τον κωδικό σας; Ναι Όχι

19. Έχετε υποστεί κλοπή κωδικού; Ναι Όχι

20. Αν ναι τι κάνατε; Αλλάξατε κωδικό
Το αναφέρατε
Αλλάξατε προφίλ/e-mail/στοιχεία

21. Έχετε υποστεί παρενόχληση στο σχολείο; Ναι Όχι

22. Αν ναι τι είδους; Πείραγμα/ Κοροϊδία
Βία/ Ξυλοδαρμός
Πίεση από ομάδες παιδιών
Φραστική επίθεση με άσχημα λόγια

23. Αν ναι ποιοι σας ενόχλησαν; Αγόρια συμμαθητές
Κορίτσια συμμαθήτριες
Εκτός σχολείου
Μεγαλύτεροι

24. Έχετε δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στον υπολογιστή Ναι Όχι

25. Έχετε δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στο κινητό σας; Ναι Όχι

26. Αν ναι τι κάνατε;

Το αγνοήσατε/ το σβήσατε	☐
Απάντησατε με τον ίδιο τρόπο	☐
Το αναφέρατε σε φίλο/φίλη σας	☐
Το αναφέρατε στους γονείς σας	☐
Το αναφέρατε στον καθηγητή/τρια σας	☐
Το αναφέρατε σε ειδικούς	☐

27. Έχετε εσείς ενοχλήσει /κοροϊδέψει κάποιον συμμαθητή σας; Ναι Όχι

αγόρι	☐
κορίτσι	☐
και τα δυο	☐

28. Όταν σας απασχολεί κάτι σε ποιόν μιλάτε πρώτα? Κανένα

Γονείς	☐
Φίλους	☐
Καθηγητές	☐
Διαδίκτυο σε γνωστό	☐
Διαδίκτυο σε άγνωστο	☐

29. Γνωρίζετε κάποιον/α που έχει υποστεί παρενόχληση; Ναι Όχι

30. Αν ναι τι τον συμβουλέψατε να κάνει;

Να αδιαφορήσει	☐
Να φερθεί με τον ίδιο τρόπο	☐
Να το αναφέρει στη αστυνομία	☐
Να το πει σε κάποιον μεγαλύτερο(γονείς/ καθηγητή)	☐

31. Έχετε μιλήσει εκτός από φίλους σας, με άγνωστους στο διαδίκτυο; Ναι Όχι

32. Έχετε γνωρίσει στον πραγματικό κόσμο κάποιον από τον Η/Υ που δεν ξέρατε; Ναι Όχι

33. Αν ναι τι προφυλάξεις πήρατε;

Δεν μίλησα σε κανένα	☐
Το είπα στον κολλητό μου	☐
Το είπα στους γονείς μου	☐
Μίλησα με κάποιον ειδικό στο ιντερνέτ	☐

34. Εάν ένα παιδί/φίλος έγραφε στον τοίχο του προφίλ του ότι το απασχολεί κάποιο πρόβλημα εσείς τι θα κάνατε;

Like

Τίποτα

Σχόλιο με σκοπό να πειράξετε/κοροϊδέψετε

Σχόλιο με σκοπό να βοηθήσετε και να δώσετε συμβουλή

Άλλο

35. Κάνετε αγορές μέσω ιντερνέτ με πιστωτικές κάρτες; Ναι Όχι

36. Πόση ώρα αντέχετε χωρίς υπολογιστή/ιντερνέτ Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Παρά πολύ

37. Όταν είσαι συνδεδεμένος με το διαδίκτυο παραμένεις περισσότερο χρόνο από όσο σκόπευες αρχικά; Ναι Όχι

38. Χρησιμοποιείς το διαδίκτυο σαν ένα τρόπο απόδρασης από τα προβλήματα σου; Ναι Όχι

Ναι Όχι

39. Πόσο συχνά παραμελείς τα μαθήματα σου για να είσαι στο διαδίκτυο; Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

40. Πόσο συχνά προτιμάς το διαδίκτυο από την παρέα των φίλων σου; Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

41. Πόσο συχνά χάνεις ώρες από τον ύπνο σου επειδή είσαι στο διαδίκτυο; Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

42. Σε ποια θέματα θα θέλατε να γίνει στο σχολείο σας κάποια ενημέρωση;

Κάπνισμα/αλκοόλ/εξαρτησιογόνες ουσίες

Διατροφή

Υγιεινή σώματος/καθαριότητα/στοματική υγιεινή

Ατυχήματα/πρώτες βοήθειες

Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση/ σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα

Παράρτημα πινάκων

Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά σε πίνακες οι συχνότητες και τα ποσοστά των τριών ομάδων και του συνόλου του δείγματος, ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους, καθώς και ως προς τις λοιπές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Με πράσινο σημειώνονται οι στατιστικά σημαντικές διαφορές από το σύνολο του δείγματος (οι οποίες έχουν αναφερθεί και στους πίνακες 3 έως 5 προηγούμενα).

Π.1 - ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΑΓΟΡΙ	N	166	35	38	93
	COL %	46,6	40,7	44,2	50,5
	PROFILE %	100,0	21,1	22,9	56,0
ΚΟΡΙΤΣΙ	N	190	51	48	91
	COL %	53,4	59,3	55,8	49,5
	PROFILE %	100,0	26,8	25,3	47,9
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	N	196	52	46	98
	COL %	55,1	60,5	53,5	53,3
	PROFILE %	100,0	26,5	23,5	50,0
ΛΥΚΕΙΟ	N	160	34	40	86
	COL %	44,9	39,5	46,5	46,7
	PROFILE %	100,0	21,3	25,0	53,8
ΚΕΝΤΡΟ	N	170	48	37	85
	COL %	47,8	55,8	43,0	46,2
	PROFILE %	100,0	28,2	21,8	50,0
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	N	186	38	49	99
	COL %	52,2	44,2	57,0	53,8
	PROFILE %	100,0	20,4	26,3	53,2

Π.2/1 - ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΑΝΩΤΑΤΗ /	N	113	36	25	52
ΑΝΩΤΕΡΗ	COL %	31,7	41,9	29,1	28,3
μόρφωση	PROFILE %	100,0	31,9	22,1	46,0
ΜΕΣΗ μόρφωση	N	138	29	31	78
	COL %	38,8	33,7	36,0	42,4
	PROFILE %	100,0	21,0	22,5	56,5
ΚΑΤΩΤΕΡΗ /	N	96	21	28	47
ΚΑΤΩΤΑΤΗ	COL %	27,0	24,4	32,6	25,5
μόρφωση	PROFILE %	100,0	21,9	29,2	49,0
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό	N	15	5	7	3
	COL %	4,2	5,8	8,1	1,6
	PROFILE %	100,0	33,3	46,7	20,0
ΑΕΙ	N	47	12	11	24
	COL %	13,2	14,0	12,8	13,0
	PROFILE %	100,0	25,5	23,4	51,1
ΤΕΙ	N	22	7	2	13
	COL %	6,2	8,1	2,3	7,1
	PROFILE %	100,0	31,8	9,1	59,1
ΙΕΚ/Τεχνική Σχολή	N	29	12	5	12
	COL %	8,1	14,0	5,8	6,5
	PROFILE %	100,0	41,4	17,2	41,4
Λύκειο	N	138	29	31	78
	COL %	38,8	33,7	36,0	42,4
	PROFILE %	100,0	21,0	22,5	56,5
Γυμνάσιο	N	64	15	16	33
	COL %	18,0	17,4	18,6	17,9
	PROFILE %	100,0	23,4	25,0	51,6
Δημοτικό	N	32	6	12	14
	COL %	9,0	7,0	14,0	7,6
	PROFILE %	100,0	18,8	37,5	43,8

Προτιμώ να μην απαντήσω	N	9	0	2	7
	COL %	2,5	0,0	2,3	3,8
	PROFILE %	100,0	0,0	22,2	77,8

Π.2/2 - ΜΟΡΦΩΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΑΝΩΤΑΤΗ / ΑΝΩΤΕΡΗ μόρφωση	N	118	30	29	59
	COL %	33,1	34,9	33,7	32,1
	PROFILE %	100,0	25,4	24,6	50,0
ΜΕΣΗ μόρφωση	N	156	36	36	84
	COL %	43,8	41,9	41,9	45,7
	PROFILE %	100,0	23,1	23,1	53,8
ΚΑΤΩΤΕΡΗ / ΚΑΤΩΤΑΤΗ μόρφωση	N	76	20	20	36
	COL %	21,3	23,3	23,3	19,6
	PROFILE %	100,0	26,3	26,3	47,4
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό	N	30	13	5	12
	COL %	8,4	15,1	5,8	6,5
	PROFILE %	100,0	43,3	16,7	40,0
ΑΕΙ	N	39	4	10	25
	COL %	11,0	4,7	11,6	13,6
	PROFILE %	100,0	10,3	25,6	64,1
ΤΕΙ	N	28	10	7	11
	COL %	7,9	11,6	8,1	6,0
	PROFILE %	100,0	35,7	25,0	39,3
ΙΕΚ/Τεχνική Σχολή	N	21	3	7	11
	COL %	5,9	3,5	8,1	6,0
	PROFILE %	100,0	14,3	33,3	52,4
Λύκειο	N	156	36	36	84
	COL %	43,8	41,9	41,9	45,7
	PROFILE %	100,0	23,1	23,1	53,8
Γυμνάσιο	N	52	15	12	25
	COL %	14,6	17,4	14,0	13,6

	PROFILE %	100,0	28,8	23,1	48,1
Δημοτικό	N	24	5	8	11
	COL %	6,7	5,8	9,3	6,0
	PROFILE %	100,0	20,8	33,3	45,8
Προτιμώ να μην απαντήσω	N	6	0	1	5
	COL %	1,7	0,0	1,2	2,7
	PROFILE %	100,0	0,0	16,7	83,3

Π.3/1 - Έχει γνώσεις Η/Υ ο πατέρας;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	178	49	39	90
	COL %	50,0	57,0	45,3	48,9
	PROFILE %	100,0	27,5	21,9	50,6
ΟΧΙ	N	174	35	46	93
	COL %	48,9	40,7	53,5	50,5
	PROFILE %	100,0	20,1	26,4	53,4
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	4	2	1	1
	COL %	1,1	2,3	1,2	0,5
	PROFILE %	100,0	50,0	25,0	25,0

Π.3/2 - Έχει γνώσεις Η/Υ η μητέρα;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	186	48	40	98
	COL %	52,2	55,8	46,5	53,3
	PROFILE %	100,0	25,8	21,5	52,7
ΟΧΙ	N	166	37	46	83
	COL %	46,6	43,0	53,5	45,1
	PROFILE %	100,0	22,3	27,7	50,0
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	4	1	0	3
	COL %	1,1	1,2	0,0	1,6

PROFILE %	100,0	25,0	0,0	75,0
-----------	-------	------	-----	------

Π.4/1 - Ασχολείται με το διαδίκτυο ο πατέρας;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	173	49	39	85
	COL %	48,6	57,0	45,3	46,2
	PROFILE %	100,0	28,3	22,5	49,1
ΟΧΙ	N	180	36	46	98
	COL %	50,6	41,9	53,5	53,3
	PROFILE %	100,0	20,0	25,6	54,4
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	3	1	1	1
	COL %	0,8	1,2	1,2	0,5
	PROFILE %	100,0	33,3	33,3	33,3

Π.4/2 - Ασχολείται με το διαδίκτυο η μητέρα;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	143	37	32	74
	COL %	40,2	43,0	37,2	40,2
	PROFILE %	100,0	25,9	22,4	51,7
ΟΧΙ	N	207	47	54	106
	COL %	58,1	54,7	62,8	57,6
	PROFILE %	100,0	22,7	26,1	51,2
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	6	2	0	4
	COL %	1,7	2,3	0,0	2,2
	PROFILE %	100,0	33,3	0,0	66,7

Π.5 - Υπάρχει Η/Υ στο σπίτι;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184

	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	329	83	76	170
	COL %	92,4	96,5	88,4	92,4
	PROFILE %	100,0	25,2	23,1	51,7
ΟΧΙ	N	26	3	9	14
	COL %	7,3	3,5	10,5	7,6
	PROFILE %	100,0	11,5	34,6	53,8
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	1	0	1	0
	COL %	0,3	0,0	1,2	0,0
	PROFILE %	100,0	0,0	100,0	0,0

Π.6 - Σε ποιο σημείο του σπιτιού είναι ο Η/Υ;

ΒΑΣΗ: ΕΧΟΥΝ Η/Υ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	329	83	76	170
	ACTUAL	329	83	76	170
	PROFILE %	100,0	25,2	23,1	51,7
Δωμάτιο	N	187	43	46	98
	COL %	56,8	51,8	60,5	57,6
	PROFILE %	100,0	23,0	24,6	52,4
Σαλόνι / Τραπεζαρία / Χωλ	N	70	19	15	36
	COL %	21,3	22,9	19,7	21,2
	PROFILE %	100,0	27,1	21,4	51,4
Laptop	N	36	13	7	16
	COL %	10,9	15,7	9,2	9,4
	PROFILE %	100,0	36,1	19,4	44,4
Γραφείο / Βιβλιοθήκη	N	18	4	3	11
	COL %	5,5	4,8	3,9	6,5
	PROFILE %	100,0	22,2	16,7	61,1
Κουζίνα	N	8	1	3	4
	COL %	2,4	1,2	3,9	2,4
	PROFILE %	100,0	12,5	37,5	50,0
Δωμάτιο γονιών	N	8	3	0	5
	COL %	2,4	3,6	0,0	2,9
	PROFILE %	100,0	37,5	0,0	62,5
Άλλού	N	8	2	3	3

	COL %	2,4	2,4	3,9	1,8
	PROFILE %	100,0	25,0	37,5	37,5
Καμία απάντηση	N	13	1	6	6
	COL %	4,0	1,2	7,9	3,5
	PROFILE %	100,0	7,7	46,2	46,2
Mean		1,1	1,0	1,1	1,1
SD		0,3	0,2	0,3	0,3

Π.7 - Τι ψάχνετε συνήθως στο διαδίκτυο;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
Εκπαιδευτικά θέματα	N	125	27	31	67
	COL %	35,1	31,4	36,0	36,4
	PROFILE %	100,0	21,6	24,8	53,6
Παιχνίδια	N	168	41	46	81
	COL %	47,2	47,7	53,5	44,0
	PROFILE %	100,0	24,4	27,4	48,2
Τραγούδια/Ταινίες	N	273	62	67	144
	COL %	76,7	72,1	77,9	78,3
	PROFILE %	100,0	22,7	24,5	52,7
Chat/Συνομιλία	N	156	48	38	70
	COL %	43,8	55,8	44,2	38,0
	PROFILE %	100,0	30,8	24,4	44,9
Άλλο (περιέχει τα παρακάτω)	N	37	7	9	21
	COL %	10,4	8,1	10,5	11,4
	PROFILE %	100,0	18,9	24,3	56,8
Social media	N	6	0	3	3
	COL %	1,7	0,0	3,5	1,6
	PROFILE %	100,0	0,0	50,0	50,0
Διάφορες πληροφορίες (ζώα κλπ)	N	7	1	1	5
	COL %	2,0	1,2	1,2	2,7
	PROFILE %	100,0	14,3	14,3	71,4
Λογισμικά / προγράμματα για	N	3	1	1	1
	COL %	0,8	1,2	1,2	0,5

PC	PROFILE %	100,0	33,3	33,3	33,3
Ενημέρωση (αθλητικά, celebrities κλπ)	N	5	1	3	1
	COL %	1,4	1,2	3,5	0,5
	PROFILE %	100,0	20,0	60,0	20,0
Πορνό	N	7	1	1	5
	COL %	2,0	1,2	1,2	2,7
	PROFILE %	100,0	14,3	14,3	71,4
Καμία απάντηση	N	5	0	2	3
	COL %	1,4	0,0	2,3	1,6
	PROFILE %	100,0	0,0	40,0	60,0
Mean		2,2	2,1	2,3	2,1
SD		1,1	1,1	1,2	1,0

Π.8 - Πιο από τα παρακάτω θεωρείτε το πιο θετικό του διαδικτύου;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	N	205	59	42	104
	COL %	57,6	68,6	48,8	56,5
	PROFILE %	100,0	28,8	20,5	50,7
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ- ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	N	254	61	63	130
	COL %	71,3	70,9	73,3	70,7
	PROFILE %	100,0	24,0	24,8	51,2
ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ- ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ	N	212	53	51	108
	COL %	59,6	61,6	59,3	58,7
	PROFILE %	100,0	25,0	24,1	50,9
ΕΥΚΟΛΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ	N	60	12	12	36
	COL %	16,9	14,0	14,0	19,6
	PROFILE %	100,0	20,0	20,0	60,0
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ	N	78	17	20	41
	COL %	21,9	19,8	23,3	22,3
	PROFILE %	100,0	21,8	25,6	52,6
ΤΑΧΥΤΕΡΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ	N	111	29	22	60
	COL %	31,2	33,7	25,6	32,6
	PROFILE %	100,0	26,1	19,8	54,1

ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ	N	119	28	27	64
	COL %	33,4	32,6	31,4	34,8
	PROFILE %	100,0	23,5	22,7	53,8
ΠΛΗΡΩΜΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ	N	25	6	4	15
	COL %	7,0	7,0	4,7	8,2
	PROFILE %	100,0	24,0	16,0	60,0
Καμία απάντηση	N	1	0	0	1
	COL %	0,3	0,0	0,0	0,5
	PROFILE %	100,0	0,0	0,0	100,0
Mean		3,0	3,1	2,8	3,0
SD		1,6	1,6	1,6	1,6

Π.9 - Πιο από τα παρακάτω θεωρείτε το πιο αρνητικό του διαδικτύου;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ	N	184	43	43	98
	COL %	51,7	50,0	50,0	53,3
	PROFILE %	100,0	23,4	23,4	53,3
ΑΛΛΟΙΩΣΗ ΓΛΩΣΣΑΣ	N	122	29	29	64
	COL %	34,3	33,7	33,7	34,8
	PROFILE %	100,0	23,8	23,8	52,5
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤ ΗΤΑ	N	240	55	64	121
	COL %	67,4	64,0	74,4	65,8
	PROFILE %	100,0	22,9	26,7	50,4
ΕΘΙΣΜΟΣ	N	203	51	45	107
	COL %	57,0	59,3	52,3	58,2
	PROFILE %	100,0	25,1	22,2	52,7
ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	N	206	47	44	115
	COL %	57,9	54,7	51,2	62,5
	PROFILE %	100,0	22,8	21,4	55,8
ΑΝΑΞΙΟΠΙΣΤΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	N	87	22	19	46
	COL %	24,4	25,6	22,1	25,0
	PROFILE %	100,0	25,3	21,8	52,9
Καμία απάντηση	N	4	1	1	2

	COL %	1,1	1,2	1,2	1,1
	PROFILE %	100,0	25,0	25,0	50,0
Mean		2,9	2,9	2,8	3,0
SD		1,7	1,6	1,8	1,6

Π.10 - Πόση ώρα την ημέρα κάθεστε στον υπολογιστή;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΚΑΘΟΛΟΥ	N	5	0	1	4
	COL %	1,4	0,0	1,2	2,2
	PROFILE %	100,0	0,0	20,0	80,0
10' - 20'	N	25	2	3	20
	COL %	7,0	2,4	3,5	10,9
	PROFILE %	100,0	8,0	12,0	80,0
30'	N	44	11	12	21
	COL %	12,4	12,9	14,0	11,4
	PROFILE %	100,0	25,0	27,3	47,7
1 ΩΡΑ	N	115	24	22	69
	COL %	32,4	28,2	25,6	37,5
	PROFILE %	100,0	20,9	19,1	60,0
2 - 4 ΩΡΕΣ	N	115	32	29	54
	COL %	32,4	37,6	33,7	29,3
	PROFILE %	100,0	27,8	25,2	47,0
4 - 6 ΩΡΕΣ	N	34	8	13	13
	COL %	9,6	9,4	15,1	7,1
	PROFILE %	100,0	23,5	38,2	38,2
8 - 10 ΩΡΕΣ	N	9	3	3	3
	COL %	2,5	3,5	3,5	1,6
	PROFILE %	100,0	33,3	33,3	33,3
ΠΑΝΩ ΑΠΟ 10 ΩΡΕΣ	N	8	5	3	0
	COL %	2,3	5,9	3,5	0,0
	PROFILE %	100,0	62,5	37,5	0,0
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0

PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
Mean	138,5	171,1	165,9	110,4
SD	129,4	154,5	145,1	99,8

Π.11/1 - Παίζετε ηλεκτρονικά παιχνίδια;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	281	66	73	142
	COL %	78,9	76,7	84,9	77,2
	PROFILE %	100,0	23,5	26,0	50,5
ΟΧΙ	N	74	20	13	41
	COL %	20,8	23,3	15,1	22,3
	PROFILE %	100,0	27,0	17,6	55,4
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	1	0	0	1
	COL %	0,3	0,0	0,0	0,5
	PROFILE %	100,0	0,0	0,0	100,0

Π.11/2 - Αν παίζετε ηλεκτρονικά παιχνίδια, παίζετε ΜΟΝΟΣ-Η ή ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	281	66	73	142
	ACTUAL	281	66	73	142
	PROFILE %	100,0	23,5	26,0	50,5
ΜΟΝΟΣ/Η	N	169	45	43	81
	COL %	60,1	68,2	58,9	57,0
	PROFILE %	100,0	26,6	25,4	47,9
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ	N	85	23	23	39
	COL %	30,2	34,8	31,5	27,5
	PROFILE %	100,0	27,1	27,1	45,9
ΠΑΙΖΕΙ αλλά δε δευκρίνισε	N	274	64	70	140
	COL %	97,5	97,0	95,9	98,6
	PROFILE %	100,0	23,4	25,5	51,1
Mean		1,1	1,2	1,1	1,1
SD		0,4	0,4	0,3	0,4

Π.12 - Τι είδους παιχνίδια παίζετε;

ΒΑΣΗ:	ΠΑΙΖΟΥΝ	TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ					
TOTAL	UNIVERSE	281	66	73	142
	ACTUAL	281	66	73	142
	PROFILE %	100,0	23,5	26,0	50,5
Εκπαιδευτικά	N	51	7	9	35
	COL %	18,1	10,6	12,3	24,6
	PROFILE %	100,0	13,7	17,6	68,6
Πάζλ (Tetris)	N	37	7	6	24
	COL %	13,2	10,6	8,2	16,9
	PROFILE %	100,0	18,9	16,2	64,9
Παιχνίδια ρόλων	N	45	9	17	19
	COL %	16,0	13,6	23,3	13,4
	PROFILE %	100,0	20,0	37,8	42,2
Παιχνίδια δράσης πρώτου ή τρίτου προσώπου	N	61	17	19	25
	COL %	21,7	25,8	26,0	17,6
	PROFILE %	100,0	27,9	31,1	41,0
Παιχνίδια στρατηγικής	N	71	17	16	38
	COL %	25,3	25,8	21,9	26,8
	PROFILE %	100,0	23,9	22,5	53,5
Παιχνίδια περιπέτειας (adventure)	N	78	15	23	40
	COL %	27,8	22,7	31,5	28,2
	PROFILE %	100,0	19,2	29,5	51,3
Αθλητικά παιχνίδια	N	92	21	21	50
	COL %	32,7	31,8	28,8	35,2
	PROFILE %	100,0	22,8	22,8	54,3
Παιχνίδια εξομοίωσης	N	51	11	11	29
	COL %	18,1	16,7	15,1	20,4
	PROFILE %	100,0	21,6	21,6	56,9
Online παιχνίδια	N	99	29	21	49
	COL %	35,2	43,9	28,8	34,5
	PROFILE %	100,0	29,3	21,2	49,5
Άλλο	N	8	1	4	3
	COL %	2,8	1,5	5,5	2,1
	PROFILE %	100,0	12,5	50,0	37,5

Καμία απάντηση	N	7	2	3	2
	COL %	2,5	3,0	4,1	1,4
	PROFILE %	100,0	28,6	42,9	28,6
Mean		2,2	2,1	2,1	2,2
SD		1,5	1,4	1,5	1,6

Π.13 - Πόσες φορές μέσα στο μήνα έχετε επισκεφτεί ιντερνέτ καφέ;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΚΑΜΙΑ	N	215	41	52	122
	COL %	60,4	47,7	60,5	66,3
	PROFILE %	100,0	19,1	24,2	56,7
1 ΦΟΡΑ	N	59	20	14	25
	COL %	16,6	23,3	16,3	13,6
	PROFILE %	100,0	33,9	23,7	42,4
2 - 5 ΦΟΡΕΣ	N	38	13	9	16
	COL %	10,7	15,1	10,5	8,7
	PROFILE %	100,0	34,2	23,7	42,1
6 - 10 ΦΟΡΕΣ	N	18	4	6	8
	COL %	5,1	4,7	7,0	4,3
	PROFILE %	100,0	22,2	33,3	44,4
ΠΑΝΩ ΑΠΟ 10 ΦΟΡΕΣ	N	14	2	3	9
	COL %	3,9	2,3	3,5	4,9
	PROFILE %	100,0	14,3	21,4	64,3
ΚΑΘΕ ΜΕΡΑ	N	12	6	2	4
	COL %	3,4	7,0	2,3	2,2
	PROFILE %	100,0	50,0	16,7	33,3
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
Mean		2,5	3,6	2,3	2,2
SD		6,1	7,8	5,5	5,5

Π.14 - Έχετε facebook;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	274	80	65	129
	COL %	77,0	93,0	75,6	70,1
	PROFILE %	100,0	29,2	23,7	47,1
ΟΧΙ	N	82	6	21	55
	COL %	23,0	7,0	24,4	29,9
	PROFILE %	100,0	7,3	25,6	67,1
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0

Π.15 - Πόσους φίλους έχετε στο facebook;

ΒΑΣΗ: ΕΧΟΥΝ Facebook		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	274	80	65	129
	ACTUAL	274	80	65	129
	PROFILE %	100,0	29,2	23,7	47,1
0 - 50	N	12	1	3	8
	COL %	4,4	1,3	4,6	6,2
	PROFILE %	100,0	8,3	25,0	66,7
50 - 100	N	14	4	3	7
	COL %	5,1	5,0	4,6	5,4
	PROFILE %	100,0	28,6	21,4	50,0
100 - 250	N	44	7	15	22
	COL %	16,1	8,8	23,1	17,1
	PROFILE %	100,0	15,9	34,1	50,0
250 - 400	N	53	17	14	22
	COL %	19,3	21,3	21,5	17,1
	PROFILE %	100,0	32,1	26,4	41,5
400 - 500	N	22	4	6	12
	COL %	8,0	5,0	9,2	9,3
	PROFILE %	100,0	18,2	27,3	54,5

ΠΑΝΩ ΑΠΟ 500	N	129	47	24	58
	COL %	47,1	58,8	36,9	45,0
	PROFILE %	100,0	36,4	18,6	45,0
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
Δεν έχουν FACEBOOK	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
Mean		602,8	698,4	525,8	582,4
SD		387,1	370,0	379,2	392,5

Π.16 - Ανεβάζετε φωτογραφίες στο προφίλ σας;

ΒΑΣΗ: EXOYN Facebook		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	274	80	65	129
	ACTUAL	274	80	65	129
	PROFILE %	100,0	29,2	23,7	47,1
ΝΑΙ	N	250	75	58	117
	COL %	91,2	93,8	89,2	90,7
	PROFILE %	100,0	30,0	23,2	46,8
ΟΧΙ	N	22	4	6	12
	COL %	8,0	5,0	9,2	9,3
	PROFILE %	100,0	18,2	27,3	54,5
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	2	1	1	0
	COL %	0,7	1,3	1,5	0,0
	PROFILE %	100,0	50,0	50,0	0,0

Π.17 - Γνωρίζετε να προστατεύετε το προφίλ σας από κακόβουλους ξένους;

ΒΑΣΗ: EXOYN Facebook		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	274	80	65	129
	ACTUAL	274	80	65	129
	PROFILE %	100,0	29,2	23,7	47,1
ΝΑΙ	N	226	69	50	107
	COL %	82,5	86,3	76,9	82,9
	PROFILE %	100,0	30,5	22,1	47,3
ΟΧΙ	N	47	11	14	22

	COL %	17,2	13,8	21,5	17,1
	PROFILE %	100,0	23,4	29,8	46,8
KAMIA	N	1	0	1	0
ΑΠΑΝΤΗΣΗ	COL %	0,4	0,0	1,5	0,0
	PROFILE %	100,0	0,0	100,0	0,0

Π.18 - Έχετε δώσει σε φίλο/φίλη σας τον κωδικό σας;

ΒΑΣΗ: EXOYN Facebook		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	274	80	65	129
	ACTUAL	274	80	65	129
	PROFILE %	100,0	29,2	23,7	47,1
ΝΑΙ	N	81	31	18	32
	COL %	29,6	38,8	27,7	24,8
	PROFILE %	100,0	38,3	22,2	39,5
ΟΧΙ	N	185	48	44	93
	COL %	67,5	60,0	67,7	72,1
	PROFILE %	100,0	25,9	23,8	50,3
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	8	1	3	4
	COL %	2,9	1,3	4,6	3,1
	PROFILE %	100,0	12,5	37,5	50,0

Π.19 - Έχετε υποστεί κλοπή κωδικού;

ΒΑΣΗ: EXOYN Facebook		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	274	80	65	129
	ACTUAL	274	80	65	129
	PROFILE %	100,0	29,2	23,7	47,1
ΝΑΙ	N	61	21	14	26
	COL %	22,3	26,3	21,5	20,2
	PROFILE %	100,0	34,4	23,0	42,6
ΟΧΙ	N	205	58	48	99
	COL %	74,8	72,5	73,8	76,7
	PROFILE %	100,0	28,3	23,4	48,3
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	8	1	3	4
	COL %	2,9	1,3	4,6	3,1
	PROFILE %	100,0	12,5	37,5	50,0

Π.20 - Αν ναι τι κάνατε;

ΒΑΣΗ: ΕΧΟΥΝ ΥΠΟΣΤΕΙ ΚΛΟΠΗ ΚΩΔΙΚΟΥ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	61	21	14	26
	ACTUAL	61	21	14	26
	PROFILE %	100,0	34,4	23,0	42,6
ΑΛΛΑΓΗ ΚΩΔΙΚΟΥ	N	43	15	12	16
	COL %	70,5	71,4	85,7	61,5
	PROFILE %	100,0	34,9	27,9	37,2
ΑΝΑΦΟΡΑ	N	10	4	2	4
	COL %	16,4	19,0	14,3	15,4
	PROFILE %	100,0	40,0	20,0	40,0
ΑΛΛΑΓΗ E- MAIL/ΠΡΟΦΙΛ/ΣΤ ΟΙΧΕΙΩΝ	N	17	8	2	7
	COL %	27,9	38,1	14,3	26,9
	PROFILE %	100,0	47,1	11,8	41,2
ΑΛΛΟ	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	2	0	1	1
	COL %	3,3	0,0	7,1	3,8
	PROFILE %	100,0	0,0	50,0	50,0
Mean		1,2	1,3	1,2	1,1
SD		0,5	0,6	0,6	0,3

Π.21 - Έχετε υποστεί παρενόχληση στο σχολείο;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	69	16	24	29
	COL %	19,4	18,6	27,9	15,8
	PROFILE %	100,0	23,2	34,8	42,0
ΟΧΙ	N	274	68	58	148
	COL %	77,0	79,1	67,4	80,4
	PROFILE %	100,0	24,8	21,2	54,0
ΚΑΜΙΑ	N	13	2	4	7

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	COL %	3,7	2,3	4,7	3,8
	PROFILE %	100,0	15,4	30,8	53,8

Π.22 - Αν ναι τι είδους;

ΒΑΣΗ: ΕΧΟΥΝ ΥΠΟΣΤΕΙ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	TOTAL	Clusters			
		Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3	
TOTAL	UNIVERSE	69	16	24	29
	ACTUAL	69	16	24	29
	PROFILE %	100,0	23,2	34,8	42,0
ΠΕΙΡΑΓΜΑ/ΚΟΡΟ ΪΔΙΑ	N	48	13	18	17
	COL %	69,6	81,3	75,0	58,6
	PROFILE %	100,0	27,1	37,5	35,4
ΒΙΑ/ΕΥΛΟΔΑΡΜ ΟΣ	N	14	5	4	5
	COL %	20,3	31,3	16,7	17,2
	PROFILE %	100,0	35,7	28,6	35,7
ΠΙΕΣΗ ΑΠΟ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	N	9	1	4	4
	COL %	13,0	6,3	16,7	13,8
	PROFILE %	100,0	11,1	44,4	44,4
ΦΡΑΣΤΙΚΗ/ΛΕΚΤ ΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ	N	22	5	9	8
	COL %	31,9	31,3	37,5	27,6
	PROFILE %	100,0	22,7	40,9	36,4
ΑΛΛΟ	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
Καμία απάντηση	N	1	0	0	1
	COL %	1,4	0,0	0,0	3,4
	PROFILE %	100,0	0,0	0,0	100,0
Mean		1,4	1,5	1,5	1,2
SD		0,7	0,9	0,8	0,5

Π.23/1 - Αν ναι ποιι σας ενόχλησαν;

ΒΑΣΗ: ΕΧΟΥΝ ΥΠΟΣΤΕΙ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	TOTAL	Clusters			
		Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3	
TOTAL	UNIVERSE	69	16	24	29
	ACTUAL	69	16	24	29
	PROFILE %	100,0	23,2	34,8	42,0
ΑΓΟΡΙΑ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ	N	44	8	17	19
	COL %	63,8	50,0	70,8	65,5

	PROFILE %	100,0	18,2	38,6	43,2
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	N	14	5	5	4
ΣΥΜΜΑΘΗΤΡΙΕΣ	COL %	20,3	31,3	20,8	13,8
	PROFILE %	100,0	35,7	35,7	28,6
ΕΚΤΟΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	N	11	4	4	3
	COL %	15,9	25,0	16,7	10,3
	PROFILE %	100,0	36,4	36,4	27,3
ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΙ	N	13	7	4	2
	COL %	18,8	43,8	16,7	6,9
	PROFILE %	100,0	53,8	30,8	15,4
ΆΛΛΟ	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
Καμία απάντηση	N	6	0	3	3
	COL %	8,7	0,0	12,5	10,3
	PROFILE %	100,0	0,0	50,0	50,0
Mean		1,3	1,5	1,4	1,1
SD		0,7	0,8	0,8	0,3

Π.23/2 - Ερ. 22 cross Ερ. 23

ΒΑΣΗ: ΕΧΟΥΝ ΥΠΟΣΤΕΙ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	TOTAL							
		Αγόρια Συμμαθητές	Κορίτσια Συμμαθητές	Εκτός Σχολείου	Μεγαλύτεροι	Άλλο	Καμία απάντηση	
TOTAL	UNIVERSE	69	44	14	11	13	0	6
	ACTUAL	69	44	14	11	13	0	6
	PROFILE %	100,0	63,8	20,3	15,9	18,8	0,0	8,7
ΠΕΙΡΑΓΜΑ/ΚΟΡΟΪΔΙΑ	N	48	35	9	9	11	0	1
	COL %	69,6	79,5	64,3	81,8	84,6	0,0	16,7
	PROFILE %	100,0	72,9	18,8	18,8	22,9	0,0	2,1
ΒΙΑ/ΕΥΛΟΔΑΡΜΟΣ	N	14	9	3	2	5	0	1
	COL %	20,3	20,5	21,4	18,2	38,5	0,0	16,7
	PROFILE %	100,0	64,3	21,4	14,3	35,7	0,0	7,1
ΠΙΕΣΗ ΑΠΟ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	N	9	7	2	2	1	0	1
	COL %	13,0	15,9	14,3	18,2	7,7	0,0	16,7
	PROFILE %	100,0	77,8	22,2	22,2	11,1	0,0	11,1
ΦΡΑΣΤΙΚΗ/ΛΕΚΤ	N	22	17	10	4	5	0	2

ΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ	COL %	31,9	38,6	71,4	36,4	38,5	0,0	33,3
	PROFILE %	100,0	77,3	45,5	18,2	22,7	0,0	9,1
ΑΛΛΟ	N	0	0	0	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Καμία απάντηση	N	1	0	0	0	0	0	1
	COL %	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,7
	PROFILE %	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Π.24 - Έχετε δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στον υπολογιστή

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	87	30	20	37
	COL %	24,4	34,9	23,3	20,1
	PROFILE %	100,0	34,5	23,0	42,5
ΟΧΙ	N	256	55	62	139
	COL %	71,9	64,0	72,1	75,5
	PROFILE %	100,0	21,5	24,2	54,3
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	13	1	4	8
	COL %	3,7	1,2	4,7	4,3
	PROFILE %	100,0	7,7	30,8	61,5

Π.25 - Έχετε δεχτεί προσβλητικά μηνύματα στο κινητό σας;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	49	15	14	20
	COL %	13,8	17,4	16,3	10,9
	PROFILE %	100,0	30,6	28,6	40,8
ΟΧΙ	N	295	70	69	156
	COL %	82,9	81,4	80,2	84,8
	PROFILE %	100,0	23,7	23,4	52,9
ΚΑΜΙΑ	N	12	1	3	8

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	COL %	3,4	1,2	3,5	4,3
	PROFILE %	100,0	8,3	25,0	66,7

Π.26 - Αν ναι τι κάνετε;

ΒΑΣΗ: ΕΧΟΥΝ ΔΕΧΤΕΙ		TOTAL	Clusters		
ΠΡΟΣΒΛΗΤΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	113	34	29	50
	ACTUAL	113	34	29	50
	PROFILE %	100,0	30,1	25,7	44,2
ΑΓΝΟΗΣΗ/ΣΒΗΣΙ ΜΟ	N	52	15	18	19
	COL %	46,0	44,1	62,1	38,0
	PROFILE %	100,0	28,8	34,6	36,5
ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΤΡΟΠΟ	N	27	10	5	12
	COL %	23,9	29,4	17,2	24,0
	PROFILE %	100,0	37,0	18,5	44,4
ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΦΙΛΟ/Η	N	12	6	5	1
	COL %	10,6	17,6	17,2	2,0
	PROFILE %	100,0	50,0	41,7	8,3
ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΓΟΝΕΙΣ	N	20	3	6	11
	COL %	17,7	8,8	20,7	22,0
	PROFILE %	100,0	15,0	30,0	55,0
ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΚΑΘΗΓΗΤΗ/ΤΡΙΑ	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΕΙΔΙΚΟ	N	6	3	2	1
	COL %	5,3	8,8	6,9	2,0
	PROFILE %	100,0	50,0	33,3	16,7
ΑΛΛΟ	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
Καμία απάντηση	N	15	3	4	8
	COL %	13,3	8,8	13,8	16,0
	PROFILE %	100,0	20,0	26,7	53,3
Mean		1,2	1,2	1,4	1,0
SD		0,4	0,4	0,7	0,2

Π.27 - Έχετε εσείς ενοχλήσει /κοροϊδέψει κάποιον συμμαθητή σας;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ, αγόρι	N	15	3	2	10
	COL %	4,2	3,5	2,3	5,4
	PROFILE %	100,0	20,0	13,3	66,7
ΝΑΙ, κορίτσι	N	14	5	7	2
	COL %	3,9	5,8	8,1	1,1
	PROFILE %	100,0	35,7	50,0	14,3
ΝΑΙ, και τα δύο	N	47	13	14	20
	COL %	13,2	15,1	16,3	10,9
	PROFILE %	100,0	27,7	29,8	42,6
Έχω παρενοχλήσει αλλά δεν λέω το φύλο	N	6	2	1	3
	COL %	1,7	2,3	1,2	1,6
	PROFILE %	100,0	33,3	16,7	50,0
ΟΧΙ, δεν έχω παρενοχλήσει	N	260	60	58	142
	COL %	73,0	69,8	67,4	77,2
	PROFILE %	100,0	23,1	22,3	54,6
Καμία απάντηση	N	14	3	4	7
	COL %	3,9	3,5	4,7	3,8
	PROFILE %	100,0	21,4	28,6	50,0

Π.28 - Όταν σας απασχολεί κάτι σε ποιόν μιλάτε πρώτα;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
Κανένα	N	39	7	15	17
	COL %	11,0	8,1	17,4	9,2
	PROFILE %	100,0	17,9	38,5	43,6
Γονείς	N	208	43	48	117
	COL %	58,4	50,0	55,8	63,6
	PROFILE %	100,0	20,7	23,1	56,3

Φίλος	N	160	47	33	80
	COL %	44,9	54,7	38,4	43,5
	PROFILE %	100,0	29,4	20,6	50,0
Καθηγητές	N	5	1	0	4
	COL %	1,4	1,2	0,0	2,2
	PROFILE %	100,0	20,0	0,0	80,0
Διαδίκτυο γνωστό	σε N	5	2	3	0
	COL %	1,4	2,3	3,5	0,0
	PROFILE %	100,0	40,0	60,0	0,0
Διαδίκτυο άγνωστο	σε N	1	1	0	0
	COL %	0,3	1,2	0,0	0,0
	PROFILE %	100,0	100,0	0,0	0,0
ΑΛΛΟ	N	1	0	0	1
	COL %	0,3	0,0	0,0	0,5
	PROFILE %	100,0	0,0	0,0	100,0
Καμία απάντηση	N	11	1	4	6
	COL %	3,1	1,2	4,7	3,3
	PROFILE %	100,0	9,1	36,4	54,5
Mean		1,2	1,2	1,2	1,2
SD		0,4	0,4	0,4	0,5

Π.29 - Γνωρίζετε κάποιον/α που έχει υποστεί παρενόχληση;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	148	40	37	71
	COL %	41,6	46,5	43,0	38,6
	PROFILE %	100,0	27,0	25,0	48,0
ΟΧΙ	N	196	45	45	106
	COL %	55,1	52,3	52,3	57,6
	PROFILE %	100,0	23,0	23,0	54,1
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	12	1	4	7
	COL %	3,4	1,2	4,7	3,8
	PROFILE %	100,0	8,3	33,3	58,3

Π.30 - Αν ναι τι τον συμβουλέψατε να κάνει;

ΒΑΣΗ: ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΚΑΠΟΙΟΝ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΥΠΟΣΤΕΙ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΕΙ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	148	40	37	71
	ACTUAL	148	40	37	71
	PROFILE %	100,0	27,0	25,0	48,0
ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ	N	43	14	10	19
	COL %	29,1	35,0	27,0	26,8
	PROFILE %	100,0	32,6	23,3	44,2
ΝΑ ΦΕΡΘΕΙ ΜΕ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΤΡΟΠΟ	N	18	3	6	9
	COL %	12,2	7,5	16,2	12,7
	PROFILE %	100,0	16,7	33,3	50,0
ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	N	33	9	9	15
	COL %	22,3	22,5	24,3	21,1
	PROFILE %	100,0	27,3	27,3	45,5
ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΓΟΝΕΑ/ΚΑΘΗΓΗΤΗ	N	81	24	20	37
	COL %	54,7	60,0	54,1	52,1
	PROFILE %	100,0	29,6	24,7	45,7
ΑΛΛΟ	N	0	0	0	0
	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
Καμία απάντηση	N	1	0	0	1
	COL %	0,7	0,0	0,0	1,4
	PROFILE %	100,0	0,0	0,0	100,0
Mean		1,2	1,3	1,2	1,1
SD		0,4	0,4	0,4	0,4

Π.31 - Έχετε μιλήσει εκτός από φίλους σας, με άγνωστους στο διαδίκτυο;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	159	53	47	59
	COL %	44,7	61,6	54,7	32,1
	PROFILE %	100,0	33,3	29,6	37,1

OXI	N	184	32	35	117
	COL %	51,7	37,2	40,7	63,6
	PROFILE %	100,0	17,4	19,0	63,6
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	13	1	4	8
	COL %	3,7	1,2	4,7	4,3
	PROFILE %	100,0	7,7	30,8	61,5

Π.32 - Έχετε γνωρίσει στον πραγματικό κόσμο κάποιον από τον Η/Υ που δεν ξέρατε;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	118	37	27	54
	COL %	33,1	43,0	31,4	29,3
	PROFILE %	100,0	31,4	22,9	45,8
OXI	N	227	48	57	122
	COL %	63,8	55,8	66,3	66,3
	PROFILE %	100,0	21,1	25,1	53,7
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	11	1	2	8
	COL %	3,1	1,2	2,3	4,3
	PROFILE %	100,0	9,1	18,2	72,7

Π.33 - Αν ναι τι προφυλάξεις πήρατε;

ΒΑΣΗ: ΕΧΟΥΝ ΓΝΩΡΙΣΕΙ ΣΤΟΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ ΑΤΟΜΟ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	118	37	27	54
	ACTUAL	118	37	27	54
	PROFILE %	100,0	31,4	22,9	45,8
ΚΑΜΙΑ ΠΡΟΦΥΛΑΞΗ	N	24	5	10	9
	COL %	20,3	13,5	37,0	16,7
	PROFILE %	100,0	20,8	41,7	37,5
ΜΙΛΗΣΑ ΦΙΛΟ/Η	ΣΕ N	57	25	11	21
	COL %	48,3	67,6	40,7	38,9
	PROFILE %	100,0	43,9	19,3	36,8
ΜΙΛΗΣΑ	ΣΕ N	47	9	10	28

ΓΟΝΕΙΣ	COL %	39,8	24,3	37,0	51,9
	PROFILE %	100,0	19,1	21,3	59,6
ΜΙΛΗΣΑ ΣΕ ΕΙΔΙΚΟ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	N	2	0	1	1
	COL %	1,7	0,0	3,7	1,9
	PROFILE %	100,0	0,0	50,0	50,0
	N	0	0	0	0
ΑΛΛΟ	COL %	0,0	0,0	0,0	0,0
	PROFILE %	0,0	0,0	0,0	0,0
Καμία απάντηση	N	2	0	0	2
	COL %	1,7	0,0	0,0	3,7
	PROFILE %	100,0	0,0	0,0	100,0
	Mean	1,1	1,1	1,2	1,1
SD		0,3	0,2	0,4	0,3

Π.34 - Εάν ένα παιδί/φίλος έγραφε στον τοίχο του προφίλ του ότι το απασχολεί κάποιο πρόβλημα εσείς τι θα κάνατε;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
LIKE	N	50	17	14	19
	COL %	14,0	19,8	16,3	10,3
	PROFILE %	100,0	34,0	28,0	38,0
ΤΙΠΟΤΑ	N	125	22	32	71
	COL %	35,1	25,6	37,2	38,6
	PROFILE %	100,0	17,6	25,6	56,8
ΣΧΟΛΙΟ ΓΙΑ ΠΕΙΡΑΓΜΑ/ΚΟΡΟ ΙΔΙΑ	N	5	2	1	2
	COL %	1,4	2,3	1,2	1,1
	PROFILE %	100,0	40,0	20,0	40,0
ΣΧΟΛΙΟ ΓΙΑ ΒΟΗΘΕΙΑ/ΣΥΜΒ ΟΥΛΗ	N	157	49	35	73
	COL %	44,1	57,0	40,7	39,7
	PROFILE %	100,0	31,2	22,3	46,5
Private message / Chat / Επικοινωνία εκτός WEB	N	29	10	6	13
	COL %	8,1	11,6	7,0	7,1
	PROFILE %	100,0	34,5	20,7	44,8
ΑΛΛΟ	N	5	0	0	5

	COL %	1,4	0,0	0,0	2,7
	PROFILE %	100,0	0,0	0,0	100,0
Καμία απάντηση	N	16	1	4	11
	COL %	4,5	1,2	4,7	6,0
	PROFILE %	100,0	6,3	25,0	68,8
Mean		1,1	1,2	1,1	1,1
SD		0,3	0,4	0,3	0,2

Π.35 - Κάνετε αγορές μέσω ιντερνέτ με πιστωτικές κάρτες;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	37	10	12	15
	COL %	10,4	11,6	14,0	8,2
	PROFILE %	100,0	27,0	32,4	40,5
ΟΧΙ	N	307	73	71	163
	COL %	86,2	84,9	82,6	88,6
	PROFILE %	100,0	23,8	23,1	53,1
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	12	3	3	6
	COL %	3,4	3,5	3,5	3,3
	PROFILE %	100,0	25,0	25,0	50,0

Π.36 - Πόση ώρα αντέχετε χωρίς υπολογιστή/ιντερνέτ

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΚΑΘΟΛΟΥ	N	14	2	7	5
	COL %	3,9	2,3	8,1	2,7
	PROFILE %	100,0	14,3	50,0	35,7
ΛΙΓΟ	N	48	7	15	26
	COL %	13,5	8,1	17,4	14,1
	PROFILE %	100,0	14,6	31,3	54,2
ΑΡΚΕΤΑ	N	93	8	28	57
	COL %	26,1	9,3	32,6	31,0

	PROFILE %	100,0	8,6	30,1	61,3
ΠΟΛΥ	N	65	26	18	21
	COL %	18,3	30,2	20,9	11,4
	PROFILE %	100,0	40,0	27,7	32,3
ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	N	128	41	17	70
	COL %	36,0	47,7	19,8	38,0
	PROFILE %	100,0	32,0	13,3	54,7
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	8	2	1	5
	COL %	2,2	2,3	1,2	2,7
	PROFILE %	100,0	25,0	12,5	62,5
Mean		2,3	1,8	2,6	2,3
SD		1,1	1,0	1,1	1,1

Π.37 - Όταν είσαι συνδεδεμένος με το διαδίκτυο παραμένεις περισσότερο χρόνο από όσο σκόπευες αρχικά;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	229	60	60	109
	COL %	64,3	69,8	69,8	59,2
	PROFILE %	100,0	26,2	26,2	47,6
ΟΧΙ	N	104	21	19	64
	COL %	29,2	24,4	22,1	34,8
	PROFILE %	100,0	20,2	18,3	61,5
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	23	5	7	11
	COL %	6,5	5,8	8,1	6,0
	PROFILE %	100,0	21,7	30,4	47,8

Π.38 - Χρησιμοποιείς το διαδίκτυο σαν ένα τρόπο απόδρασης από τα προβλήματα σου;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΝΑΙ	N	127	35	40	52

	COL %	35,7	40,7	46,5	28,3
	PROFILE %	100,0	27,6	31,5	40,9
OXI	N	200	45	37	118
	COL %	56,2	52,3	43,0	64,1
	PROFILE %	100,0	22,5	18,5	59,0
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	29	6	9	14
	COL %	8,1	7,0	10,5	7,6
	PROFILE %	100,0	20,7	31,0	48,3

Π.39 - Πόσο συχνά παραμελείς τα μαθήματα σου για να είσαι στο διαδίκτυο;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΚΑΘΟΛΟΥ	N	161	0	31	130
	COL %	45,2	0,0	36,0	70,7
	PROFILE %	100,0	0,0	19,3	80,7
ΛΙΓΟ	N	152	55	44	53
	COL %	42,7	64,0	51,2	28,8
	PROFILE %	100,0	36,2	28,9	34,9
ΑΡΚΕΤΑ	N	26	19	7	0
	COL %	7,3	22,1	8,1	0,0
	PROFILE %	100,0	73,1	26,9	0,0
ΠΟΛΥ	N	16	12	4	0
	COL %	4,5	14,0	4,7	0,0
	PROFILE %	100,0	75,0	25,0	0,0
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	1	0	0	1
	COL %	0,3	0,0	0,0	0,5
	PROFILE %	100,0	0,0	0,0	100,0
Mean		1,7	2,5	1,8	1,3
SD		0,8	0,7	0,8	0,5

Π.40 - Πόσο συχνά προτιμάς το διαδίκτυο από την παρέα των φίλων σου;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184

	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΚΑΘΟΛΟΥ	N	258	75	0	183
	COL %	72,5	87,2	0,0	99,5
	PROFILE %	100,0	29,1	0,0	70,9
ΛΙΓΟ	N	76	10	66	0
	COL %	21,3	11,6	76,7	0,0
	PROFILE %	100,0	13,2	86,8	0,0
ΑΡΚΕΤΑ	N	13	0	13	0
	COL %	3,7	0,0	15,1	0,0
	PROFILE %	100,0	0,0	100,0	0,0
ΠΟΛΥ	N	7	0	7	0
	COL %	2,0	0,0	8,1	0,0
	PROFILE %	100,0	0,0	100,0	0,0
ΚΑΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	N	2	1	0	1
	COL %	0,6	1,2	0,0	0,5
	PROFILE %	100,0	50,0	0,0	50,0
Mean		1,3	1,1	2,3	1,0
SD		0,6	0,3	0,6	0,0

Π.41 - Πόσο συχνά χάνεις ώρες από τον ύπνο σου επειδή είσαι στο διαδίκτυο;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
ΚΑΘΟΛΟΥ	N	193	34	46	113
	COL %	54,2	39,5	53,5	61,4
	PROFILE %	100,0	17,6	23,8	58,5
ΛΙΓΟ	N	113	32	23	58
	COL %	31,7	37,2	26,7	31,5
	PROFILE %	100,0	28,3	20,4	51,3
ΑΡΚΕΤΑ	N	36	13	10	13
	COL %	10,1	15,1	11,6	7,1
	PROFILE %	100,0	36,1	27,8	36,1
ΠΟΛΥ	N	13	7	6	0
	COL %	3,7	8,1	7,0	0,0
	PROFILE %	100,0	53,8	46,2	0,0

KAMIA	N	1	0	1	0
ΑΠΑΝΤΗΣΗ	COL %	0,3	0,0	1,2	0,0
	PROFILE %	100,0	0,0	100,0	0,0
Mean		1,6	1,9	1,7	1,5
SD		0,8	0,9	0,9	0,6

Π.42 - Σε ποια θέματα θα θέλατε να γίνει στο σχολείο σας κάποια ενημέρωση;

ΒΑΣΗ: ΣΥΝΟΛΟ		TOTAL	Clusters		
			Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
TOTAL	UNIVERSE	356	86	86	184
	ACTUAL	356	86	86	184
	PROFILE %	100,0	24,2	24,2	51,7
Κάπνισμα/αλκοόλ/εξαρτησιογόνες ουσίες	N	197	45	44	108
	COL %	55,3	52,3	51,2	58,7
	PROFILE %	100,0	22,8	22,3	54,8
Διατροφή	N	87	24	25	38
	COL %	24,4	27,9	29,1	20,7
	PROFILE %	100,0	27,6	28,7	43,7
Υγιεινή σώματος/καθαριότητα/στοματική υγιεινή	N	72	18	16	38
	COL %	20,2	20,9	18,6	20,7
	PROFILE %	100,0	25,0	22,2	52,8
Ατυχήματα/πρώτες βοήθειες	N	87	29	23	35
	COL %	24,4	33,7	26,7	19,0
	PROFILE %	100,0	33,3	26,4	40,2
Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση/σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα	N	197	58	38	101
	COL %	55,3	67,4	44,2	54,9
	PROFILE %	100,0	29,4	19,3	51,3
Καμία απάντηση	N	5	0	3	2
	COL %	1,4	0,0	3,5	1,1
	PROFILE %	100,0	0,0	60,0	40,0
Mean		1,8	2,0	1,8	1,8
SD		1,2	1,4	1,1	1,1

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΒΟΗΘΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

1. Μέντορας. Για την παιδική προστασία και ευημερία. Μη κερδοσκοπικό σωματείο. Ο «Μέντορας» προσφέρει σε ενήλικες βοήθεια και πληροφόρηση για την παιδική κακοποίηση, το σχολικό εκφοβισμό και την αυτοεκτίμηση, σχετικά με κάποιο παιδί ή προσωπικές εμπειρίες. www.mentoras.gr
2. Γραμμή-Σύνδεσμος Υπηρεσία της Εταιρείας για την ψυχοκοινωνική υγεία του παιδιού και εφήβου (Ε.ΨΥ.Π.Ε.) Τηλεφωνική γραμμή για οποιοδήποτε θέμα απασχολεί το παιδί και τον έφηβο. www.tilefonikigrammi.gr
3. Το χαμόγελο του παιδιού. Στο χαμόγελο του παιδιού λειτουργεί τόσο τηλεφωνική γραμμή υποστήριξης όσο και υπηρεσία συμβουλευτικής υποστήριξης με σκοπό να βοηθήσει παιδιά ,έφηβους και γονείς σε κρίσιμες φάσεις της ζωής τους. www.hamogelo.gr
4. Ιατρείο εφηβικής ιατρικής. Παιδιατρικό τμήμα ΚΑΤ www.kat-hosp.gr
5. Μονάδα εφηβικής υγείας (ΜΕΥ) της Β' παιδιατρικής κλινικής του πανεπιστημίου Αθηνών του νοσοκομείου Παίδων «Π & Α. Κυριακού» www.youth-health.gr
6. Γραμμή Βοηθείας ΥποΣΤΗΡΙΖΩ. Η Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) της Β' Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, που εδρεύει στο νοσοκομείο Παίδων «Π & Α Κυριακού», διαχειρίζεται τη Γραμμή Βοηθείας ΥποΣΤΗΡΙΖΩ 800-11-800-15 help@saferinternet.gr , του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου. Η Γραμμή αυτή λειτουργεί από το Σεπτέμβριο 2009 και απευθύνεται σε έφηβες και εφήβους και τις οικογένειές τους, παρέχοντας υποστήριξη και συμβουλές για θέματα που σχετίζονται με τη χρήση του Διαδικτύου, του κινητού τηλεφώνου και των 36 ηλεκτρονικών παιχνιδιών (παρενόχληση, επιβλαβές περιεχόμενο, παιδοφιλία, εξάρτηση, κ.α.). Η γραμμή 800-11-800-15 στελεχώνεται από εξειδικευμένους παιδοψυχολόγους και λειτουργεί εργάσιμες μέρες και ώρες (9-15μμ), είναι χωρίς χρέωση και στηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον Ο.Τ.Ε.

7. Τμήμα Ψυχιατρικής Εφήβων-Νέων, Γ.Ν.Α. «Γ. Γεννηματάς»
www.gna.gennimatas.gr
8. Εταιρεία για την Ψυχική Υγεία Παιδιών και Εφήβων (Ε.ΨΥ.Υ.Π.Ε). Το «ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» είναι ένα Δίκτυο συνεργασίας που δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.) www.epsyype.gr
9. Ελληνική Εταιρεία Εφηβικής Ιατρικής
10. Πανεπιστημιακή Παιδοψυχιατρική κλινική στο παίδων « Η Αγία Σοφία» για παιδιά και εφήβους.
11. langhouse: Υπηρεσίες e-learning, Βελτίωσης Μαθησιακών Επιδόσεων, Λογοπεδικού, Παιδοψυχολόγου και Επαγγελματικού προσανατολισμού.
www.langhouse.gr
12. Συνήγορος του πολίτη με την ιδιότητα του ως Συνήγορος του παιδιού.
13. Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος

**Bullying and Cyberbullying and the Mental Incidences in Adolescent
Lamprini Lachanioti**

ABSTRACT

Violence from the beginnings of humanity, was a sociological phenomenon and employed scientists, until now, on the meaning and the forms it takes throughout the course of evolution and development of human societies.

This particular research deals with the idea of bullying and its transformation, through new technologies, which responds to the term "cyberbullying." Through this research, we are able to develop various questions and concerns that lead us to the will and the need to pursue further research on addiction and the effects of Internet use and the consequences of bullying at primary level.

The essay is divided into four parts. The first presents and analyzes the term and the forms of school bullying. The second part highlights the meaning and the range of cyberbullying while in the third, the effects of bullying, school and online, on the mental health of adolescents. Finally, the fourth part presents the research conducted in high schools in the prefecture of Ilia with the corresponding conclusions drawn from it.

Keywords:

Violence, school bullying, cyberbullying, adolescent, mental incidence, responses